

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ»

Η αντιμετώπιση του προβλήματος της προστασίας των ασυνόδευτων
ανηλίκων στο πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Γεώργιος Γιακουβάκης

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γρηγόρης Λάζος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Έφη Λαμπροπούλου, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Αντώνης Μαγγανάς, Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Αθήνα, 2017

Copyright © Γεώργιος Γιακουβάκης, 2017

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Συντομογραφίες

άρ.: άρθρο

αριθ.: αριθμός

ΔΚΠΡΒ: Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας

ΔΟΜ: Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης

ΔΣΔΠ: Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

ΕΔΔΑ: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΕΔΑ: Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

ΕΕΚΔ: Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων

ΕΚ: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

έκδ.: έκδοση

ΕΚΚΑ: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης

ΕΚΧ: Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης

ΕΛΑΣ: Ελληνική Αστυνομία

επιμ.: επιμέλεια

ΕΣΔΑ: Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

κ.ά. και άλλα

κ.λπ. και λοιπά

ΚΥΤ: Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης

ΜΚΟ: Μη Κυβερνητική Οργάνωση

μτφρ.: μετάφραση

N.: Νόμος

ΝΔ: Νομοθετικό Διάταγμα

παρ.: παράγραφος

ΠΔ: Προεδρικό Διάταγμα

π.χ.: παραδείγματος χάριν

σ.: σελίδα

ΣτΕ: Συμβούλιο της Ευρώπης

ΣτΠ: Συνήγορος του Πολίτη

ΥΑ: Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

ΥΠΥΤ: Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης

ΦΕΚ: Φύλλο της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως

χ.χ. χωρίς χρονολογία έκδοσης

EASO: European Asylum Support Office

ed.: edition ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

FRA: European Union Agency for Fundamental Rights

IGC: Intergovernmental Consultations on Migration, Asylum and Refugees

UN: United Nations

UNHCR: The UN Refugee Agency

Περιεχόμενα

Περίληψη	7
Εισαγωγή	9
Κοινωνική προστασία παιδιών προσφύγων σε διεθνή και ευρωπαϊκό χώρο	12
Διεθνείς οργανισμοί και διεθνή κείμενα	12
Το Συμβούλιο της Ευρώπης	19
Η Ευρωπαϊκή Ένωση	21
Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής σε Ελλάδα και Ευρώπη.....	24
Μεταναστευτική πολιτική Ευρωπαϊκής Ένωσης	24
Μεταναστευτική πολιτική Ελλάδας	27
Συμπερασματικές σκέψεις για την εθνική μεταναστευτική πολιτική	32
Ασυνόδευτοι ανήλικοι: Ορισμός και κατηγοριοποίηση	34
Ορίζοντας τον μετανάστη, τον πρόσφυγα και τον αιτούντα άσυλο.....	34
Ορίζοντας τον ασυνόδευτο ανήλικο	35
Στατιστικά ασυνόδευτων ανηλίκων	38
Κατευθυντήριες οδηγίες για ανήλικους αιτούντες άσυλο.....	39
Κατηγοριοποίηση ασυνόδευτων ανηλίκων.....	43
Υποδοχή ασυνόδευτων ανηλίκων.....	48
Είσοδος και πρόσβαση ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα υποδοχής	48
Διορισμός επιτρόπων σε ασυνόδευτους ανηλικούς	49
Εντοπισμός και καταγραφή ασυνόδευτων ανηλίκων.....	50
Καθορισμός ηλικίας ασυνόδευτων ανηλίκων	52
Συμπερασματικές σκέψεις για την υποδοχή ασυνόδευτων ανηλίκων	56
Προσωπική ελευθερία και ασφάλεια ασυνόδευτων ανηλίκων.....	58
Κακοποίηση και ασφάλεια ασυνόδευτων ανηλίκων.....	58
Ρατσιστική βία σε μετανάστες και πρόσφυγες.....	60
Στράτευση ασυνόδευτων ανηλίκων	62
Κράτηση ασυνόδευτων ανηλίκων.....	62
Μεταβατική φροντίδα ασυνόδευτων ανηλίκων.....	71
Στέγαση ασυνόδευτων ανηλίκων	71
Αναζήτηση οικογενειών ασυνόδευτων ανηλίκων.....	76
Ιατρική περίθαλψη ασυνόδευτων ανηλίκων	77

Εκπαίδευση ασυνόδευτων ανηλίκων	78
Κοινωνική πρόνοια για ασυνόδευτους ανηλίκους	80
Απασχόληση ασυνόδευτων ανηλίκων.....	81
Νομικό καθεστώς ασυνόδευτων ανηλίκων.....	83
Καθορισμός καθεστώτος πρόσφυγα: Η περίπτωση ασυνόδευτων ανηλίκων	83
Υποβολή αίτησης διεθνούς προστασίας από ασυνόδευτους ανηλίκους.....	85
Κανονισμός «Δουβλίνο III» για ασυνόδευτους ανηλίκους.....	86
Πρωτοβάθμια εξέταση ασύλου ασυνόδευτων ανηλίκων	87
Δευτεροβάθμια εξέταση ασύλου ασυνόδευτων ανηλίκων.....	90
Επιστροφή ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα καταγωγής	90
Διαρκείς λύσεις για ασυνόδευτους ανηλίκους.....	93
Καθορισμός βέλτιστου συμφέροντος ασυνόδευτων ανηλίκων.....	93
Οικογενειακή επανένωση ασυνόδευτων ανηλίκων.....	94
Ανάδοχη οικογένεια και υιοθεσία για ασυνόδευτους ανηλίκους.....	95
Εθελοντικός επαναπατρισμός ασυνόδευτων ανηλίκων	96
Ενσωμάτωση ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα υποδοχής	98
Μετεγκατάσταση ασυνόδευτων ανηλίκων.....	99
Προτάσεις προστασίας και μέριμνας ασυνόδευτων ανηλίκων	101
Συμπεράσματα	104
Πηγές - Βιβλιογραφία	110
Παράρτημα.....	115

Περίληψη

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μέχρι και σήμερα, η προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού αποτελεί ένα ζήτημα που χρήζει ιδιαίτερης μεταχείρισης και ειδικής αντιμετώπισης. Οι ασυνόδευτοι και χωρισμένοι από την οικογένεια τους ανήλικοι χαρακτηρίζονται για την ευαλωτότητά τους και χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί στην εξέταση του βαθμού προστασίας και μέριμνας των ασυνόδευτων ανηλίκων, καθώς και της αντιμετώπισης των προβλημάτων που ανακύπτουν αναφορικά με την προστασία τους. Για το σκοπό αυτό θα ακολουθηθεί η πορεία των ασυνόδευτων ανηλίκων από την είσοδό τους στην Ελλάδα μέχρι τον καθορισμό του νομικού τους καθεστώτος και της εφαρμογής των συνεπακόλουθων και ανάλογων, κατά περίπτωση, μακροπρόθεσμων και βιώσιμων λύσεων. Η οικονομική κρίση, την οποία διανύει η Ελλάδα, πλήττει τις ευάλωτες ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των ασυνόδευτων ανηλίκων, οι οποίοι ανήλικοι αδυνατούν να απολαύσουν πλήρως τα δικαιώματά τους. Ωστόσο, η λειτουργία των Κέντρων Υποδοχής και Ταυτοποίησης, του δικτύου επιτροπείας και της Υπηρεσίας Ασύλου συνέφερε ουσιαστικά στην υποδοχή των ασυνόδευτων ανηλίκων και στη διαδικασία για τη διεθνή τους προστασία. Η μετανάστευση αποτελεί και θα συνεχίσει να αποτελεί για τα επόμενα χρόνια κεντρικό θέμα συζήτησης για τη χώρα σε Ελλάδα και Ευρώπη. Ένα από τα διάφορα ζητήματα μετανάστευσης, που προκύπτουν προς διαχείριση, είναι η περίπτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων και για το λόγο αυτό προτείνεται η ίδρυση μίας κεντρικής αρχής, που να αναλαμβάνει τη συνολική εποπτεία των μέτρων και των πολιτικών για την προστασία τους.

Λέξεις-κλειδιά: ασυνόδευτοι ανήλικοι, άσυλο, βέλτιστο συμφέρον, Ύπατη Αρμοστεία

Addressing the problem of the protection of the unaccompanied minors under the migration policy in Greece

Georgios Giakouvakis

Abstract

From the beginning of the 20th until now, the protection of the children's rights is an issue which requires special treatment. Unaccompanied and separated from their family minors are known for their vulnerability and they need exceptional care. This dissertation aims at examining the levels of protection and treatment of the unaccompanied minors, as well as addressing the problems which arise with regard to their protection. For this purpose, the route of the unaccompanied minors will be tracked from their entrance in Greece until the determination on their legal status and the implementation of the consequent and proportionate, depending on the case, long-term and sustainable solutions. The economic crisis that Greece faces is affecting vulnerable groups, including unaccompanied minors, who are unable to fully enjoy their rights. However, the operation of the Reception and Identification Centers, of the guardianship network and of the Asylum Service has contributed in a significant way to the reception of the unaccompanied minors and to their international protection process. Immigration is and it will continue to be a central topic of discussion concerning the policymaking in Greece and in Europe for the forthcoming years. One of the various immigration issues arising and requests handling is the case of the unaccompanied minors and for this reason it is proposed for a central authority to be established in order to undertake the overall oversight of the measures and the policy of protecting them.

Keywords: unaccompanied minors, asylum, best interest, the Refugee Agency

Εισαγωγή

Αν και πολλές χώρες έχουν υιοθετήσει διαδικασίες για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα, δεν υπάρχει κάποια ειδική πρόβλεψη για την περίπτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων. Η αβεβαιότητα που διακατέχει τους ασυνόδευτους ανηλικούς σχετικά με το νομικό καθεστώς, την ασφάλεια και το μέλλον τους συνιστούν τραυματική εμπειρία για τους ίδιους (The UN Refugee Agency [UNCHR], 1997α). Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι είναι πολλοί και ποικίλλουν και η παραμονή τους στην Ελλάδα μπορεί να επιτραπεί για πολλούς και διαφορετικούς λόγους (Καμίνης, Μόσχος, Παύλου, Παπαδημητρίου & Σπανού, 2005· Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007). Η αναγνώριση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (της χορήγησης ασύλου ή επικουρικής προστασίας), η παροχή προστασίας του ανθρωπιστικού καθεστώτος, η ευαλωτότητα τους και η εφαρμογή της αρχής του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού αποτελούν μερικούς από τους λόγους που συντελούν στην παραμονή τους στην Ελλάδα (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Ασυνόδευτοι ανήλικοι είναι τα αγόρια και τα κορίτσια κάτω των 18 ετών, όπου βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους και έχουν χωριστεί από τους γονείς τους ή τον προηγούμενο, κατά το νόμο ή το έθιμο, υπεύθυνο για τη μέριμνά τους (άρ. 2 παρ. 1 Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής) (Braunschweig, Bruun, Goerman κ.ά., 2010· European Union Agency for Fundamental Rights [FRA], European Court of Human Rights & Council of Europe, 2014). Παρότι κάποιοι χωρισμένοι από την οικογένειά τους ανήλικοι συνοδεύονται κατά την άφιξή τους στην Ευρώπη, οι ενήλικες που τους συνοδεύουν μπορεί να μην είναι ικανοί ή κατάλληλοι για να συνεχίσουν να έχουν την ευθύνη της προστασίας τους. Οι επαγγελματίες που εργάζονται και συναναστρέφονται με παιδιά οφείλουν να γνωρίζουν ότι, ακόμα και όταν υπάρχει κάποιος υπεύθυνος για τη φροντίδα του παιδιού, στην πραγματικότητα το παιδί δεν παύει να είναι χωρισμένο από την οικογένειά του και ενδεχομένως να μην ικανοποιούνται επαρκώς οι ανάγκες του (Braunschweig κ.ά., 2010).

Οι ανήλικοι που εισέρχονται παράνομα στην Ελλάδα αποτελούν υποκείμενα προστασίας και κατά αυτό τον τρόπο θα πρέπει να αντιμετωπίζονται από τις δημόσιες και τις αστυνομικές αρχές. Η ιδιότητά τους αυτή απορρέει από την ανηλικότητά τους, αλλά και από το καθεαυτό γεγονός της παράνομης εισόδου τους, όπως και αν αυτή έχει τελεσθεί, καθώς ενδέχεται να αποτελούν θύματα εκμετάλλευσης ή/και

παράνομης διακίνησης ή να βρίσκονται στη χώρα ασυνόδευτοι και απροστάτευτοι από άτομο που ασκεί την επιμέλειά τους (Καμίνης κ.ά., 2005).

Η προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων και η αντιμετώπιση των προβλημάτων που υπάρχουν ή προκύπτουν με σκοπό τόσο την προστασία όσο και τη μέριμνά τους κρίνεται αναγκαία, καθώς οι ασυνόδευτοι ανήλικοι στερούνται τη φροντίδα του γονέα ή κάποιου άλλου υπεύθυνου για τη φροντίδα τους και καθίστανται ευάλωτοι. Σε όλους τους ασυνόδευτους ανηλίκους πρέπει να αναγνωρίζεται το δικαίωμα να καταθέτουν αίτημα ασύλου και οπωσδήποτε να καθορίζεται το βέλτιστο συμφέρον τους. Περαιτέρω, για τους ασυνόδευτους ανηλίκους, πρέπει να προβλέπονται και να παρέχονται δωρεάν η νομική συνδρομή, ο διορισμός επιτρόπου και η παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών για τις σχετικές διαδικασίες (Braunschweig κ.ά., 2010).

Οι βιώσιμες και ασφαλείς λύσεις για τους ασυνόδευτους ανηλίκους απαιτούν, συνοπτικά, την ενδελεχή εξέταση και αξιολόγηση της κατάστασης που επικρατεί στη χώρα καταγωγής τους. Επομένως, είναι καθοριστικής σημασίας τα μέτρα προστασίας για τους ασυνόδευτους ανηλίκους να είναι σύμφωνα με τη νομοθεσία ασύλου και του καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, με τα διεθνή κριτήρια προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών και των δικαιωμάτων του ανθρώπου, με το διεθνές δίκαιο και με την εκάστοτε εθνική νομοθεσία (Braunschweig κ.ά., 2010). Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε ζητήματα ασύλου εντός και εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης· η ευρωπαϊκή νομοθεσία και πρακτική επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη μηχανισμών προστασίας των προσφύγων, συμπεριλαμβανομένων και των ασυνόδευτων ανηλίκων σε άλλες χώρες (Υπατη Αρμοστεία [ΥΑ], 2017).

Τονίζεται ότι τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών προσφύγων, αποτελούν το μέλλον και για αυτό χρειάζονται ειδική προστασία και φροντίδα ώστε να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους (UNCHR, 1997a). Για το σκοπό αυτό, το 2005, υιοθετήθηκαν από τον Συνήγορο του Πολίτη¹ και από την Υπατη Αρμοστεία²

---

¹ Ο Συνήγορος του Πολίτη (ΣτΠ) είναι μία ανεξάρτητη αρχή, κατοχυρωμένη από το Σύνταγμα από το 2001 (Συνήγορος του Πολίτη [ΣτΠ], χ.χ.).

² Η Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (ΥΑ) προσφέρει προστασία και αρωγή στους πρόσφυγες του κόσμου. Ο οργανισμός δημιουργήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, άρχισε να λειτουργεί το 1951 και εδρεύει στη Γενεύη, στην Ελβετία. Το Γραφείο της Υπατης Αρμοστείας στην Ελλάδα ξεκίνησε να λειτουργεί από το Μάρτιο του 1952. Αποσκοπεί στη διασφάλιση της προστασίας των προσφύγων, των αιτούντων άσυλο και γενικά εκείνων των ατόμων που εμπίπτουν στην εντολή της Υπατης Αρμοστείας. Για το λόγο αυτό συνεργάζεται με τις κρατικές αρχές, με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) και άλλους φορείς και οργανώσεις (Υπατη Αρμοστεία [ΥΑ], 2017).

«Κατευθυντήριες Οδηγίες» για τους ασυνόδευτους ανηλίκους αιτούντες άσυλο με στόχο οι αρχές αυτές να υιοθετηθούν και από τα κρατικά όργανα που εμπλέκονται στην υποδοχή και μέριμνα των ασυνόδευτων ανηλίκων (Καμίνης κ.ά., 2005).

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι να εξεταστεί αρχικά ο βαθμός προστασίας και μέριμνας των ασυνόδευτων ανηλίκων -καθώς και της τήρησης και εφαρμογής των δικαιωμάτων τους- και, ακολούθως, η αντιμετώπιση των προβλημάτων που ανακύπτουν αναφορικά με την προστασία τους. Για το σκοπό αυτό θα μελετηθεί η πορεία των ασυνόδευτων ανηλίκων από την είσοδό τους στην Ελλάδα έως τον καθορισμό του νομικού τους καθεστώτος και των συνεπακόλουθων και ανάλογων μακροπρόθεσμων και βιώσιμων λύσεων που καλείται να εφαρμόσει η χώρα.

Αναλυτικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία συνοπτική αναφορά στα διεθνή κείμενα -εστιάζοντας στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού-, στους διεθνούς οργανισμούς -εστιάζοντας στο Συμβούλιο της Ευρώπης- και στα ευρωπαϊκά κείμενα αναφορικά με την κοινωνική προστασία των ανήλικων προσφύγων. Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναλύεται σε γενικές γραμμές η μεταναστευτική πολιτική σε Ευρώπη και Ελλάδα. Το τρίτο κεφάλαιο προβαίνει στην αποσαφήνιση των όρων «μετανάστης», «πρόσφυγας», «αιτών άσυλο» και «ασυνόδευτος ανήλικος» και εξετάζει τις διάφορες κατηγοριοποιήσεις των ασυνόδευτων ανηλίκων και τις θεσμικές αρχές για την προστασία τους. Στο τέταρτο κεφάλαιο περιγράφεται το πλαίσιο υποδοχής των ασυνόδευτων ανηλίκων, με σημεία αναφοράς το δίκτυο επιτροπείας και το ζήτημα καθορισμού της ηλικίας των ανηλίκων.

Το πέμπτο κεφάλαιο θίγει το ζήτημα της προσωπικής ελευθερίας και ασφάλειας των ασυνόδευτων ανηλίκων, εστιάζοντας στην κακοποίηση και εκμετάλλευση, που υφίστανται οι ανήλικοι, και στο κομμάτι της κράτησής τους. Το έκτο κεφάλαιο εστιάζει στη μεταβατική φροντίδα των ασυνόδευτων ανηλίκων, η οποία συμπεριλαμβάνει μεταξύ άλλων τη στέγαση, την υγεία, την εκπαίδευση και την απασχόληση. Στο έβδομο κεφάλαιο αποτυπώνεται η διαδικασία ασύλου για το νομικό καθεστώς των ασυνόδευτων ανηλίκων -στο πλαίσιο της Υπηρεσίας Ασύλου- και το ενδεχόμενο της επιστροφής τους στη χώρα καταγωγής τους. Στο όγδοο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι διαρκείς λύσεις, στις οποίες συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων η οικογενειακή επανένωση, ο εθελοντικός επαναπατρισμός, η μετεγκατάσταση και η ενσωμάτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα υποδοχής, και παρατίθενται κάποιες γενικές προτάσεις προς υιοθέτηση. Τέλος, ακολουθεί ο επίλογος με συμπερασματικές σκέψεις.

Κοινωνική προστασία παιδιών προσφύγων σε διεθνή και ευρωπαϊκό χώρο

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού βρισκόταν στο επίκεντρο συζητήσεων. Οι συζητήσεις αυτές υπάγονται στο γενικότερο προβληματισμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αποτελώντας ωστόσο ένα ζήτημα που χρήζει ιδιαίτερης μεταχείρισης και ειδικής αντιμετώπισης (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Διεθνείς οργανισμοί και διεθνή κείμενα

Διακήρυξη της Γενεύης. Στις 26 Σεπτεμβρίου του 1924, η Συνέλευση της Κοινωνίας των Εθνών ενέκρινε τη Διακήρυξη της Γενεύης για τα δικαιώματα του παιδιού. Με τη Διακήρυξη της Γενεύης θεσπίστηκε ότι η ανθρωπότητα οφείλει να προσφέρει στο παιδί ό,τι καλύτερο διαθέτει, εξασφαλίζοντας τα δικαιώματά του, χωρίς να υφίσταται διάκριση φυλής, εθνικότητας ή θρησκείας (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Αναλυτικότερα, διακηρύσσεται ότι θα πρέπει να παρέχονται στο παιδί όλα εκείνα τα απαραίτητα υλικά και μη μέσα για μία φυσιολογική ανάπτυξη. Πρέπει να παρέχεται τροφή στο παιδί που πεινάει, περίθαλψη στο άρρωστο παιδί, ενθάρρυνση στο προβληματισμένο, βοήθεια στο παραστρατημένο, στέγη και θαλπωρή στο ορφανό και το εγκαταλειμμένο. Το εργαζόμενο παιδί θα πρέπει να προστατεύεται από κάθε είδους εκμετάλλευση. Σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης πρέπει να παρέχεται βοήθεια πρωτίστως στα παιδιά. Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, όμως, διέκοψε την όλη διαδικασία εφαρμογής της Διακήρυξης της Γενεύης (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Ίδρυση της Unicef. Το 1946 ιδρύθηκε, μέσω της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, η Unicef, η οποία επικεντρώνεται στην προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού και συγκεκριμένα ασχολείται με θέματα ίσης μεταχείρισης, υγείας και εκπαίδευσης. Η Unicef δίνει γενικώς έμφαση σε διάφορα ζητήματα που αφορούν τα παιδιά, όπως είναι η προστασία των ιδιαίτερα ευπαθών ομάδων παιδιών, στην οποία ανήκουν και τα παιδιά πρόσφυγες, τα παιδιά θύματα βίας, κακοποίησης ή σεξουαλικής εκμετάλλευσης κ.λπ. (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Στις 10 Δεκεμβρίου του 1948 ψηφίστηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών η Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία αναφέρεται και στα δικαιώματα του παιδιού. Συγκεκριμένα, στην παράγραφο 2 του άρθρου 25

αναφέρεται ότι όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα σε ειδική μέριμνα και περίθαλψη και, ανεξάρτητα από το αν έχουν γεννηθεί εντός ή εκτός γάμου, απολαμβάνουν την ίδια κοινωνική προστασία. Με το άρθρο 26 κατοχυρώνεται το δικαίωμά τους στην εκπαίδευση, η οποία πρέπει να παρέχεται δωρεάν και να είναι υποχρεωτική (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού. Στις 20 Νοεμβρίου του 1959 ψηφίστηκε στη Νέα Υόρκη, από τα Ηνωμένα Έθνη, η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού. Στη Διακήρυξη περιλαμβάνονται δέκα κατευθυντήριες αρχές που σχετίζονται με την ειδική φροντίδα, την αγωγή και την προστασία του παιδιού, την ασφάλισή του, καθώς και τη μέριμνα και την προστασία για το παιδί και τη μητέρα του. Επιπροσθέτως, στη Διακήρυξη γίνεται αναφορά για την επαρκή φροντίδα -πριν και μετά τη γέννηση του παιδιού- για το δικαίωμά του στη διατροφή, τη στέγαση, την αναψυχή, την ιατρική περίθαλψη, την εκπαίδευση, καθώς και για την προστασία του από την εκμετάλλευση και την παιδική εργασία (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Διεθνές Σύμφωνο οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων. Στις 19 Δεκεμβρίου του 1966 ψηφίστηκε από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) το Διεθνές Σύμφωνο των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων. Με βάση το Διεθνές Σύμφωνο, τα παιδιά και οι νέοι θα πρέπει να προστατεύονται από την οικονομική και κοινωνική εκμετάλλευση. Αυτό σημαίνει ότι η απασχόλησή τους σε εργασίες δεν πρέπει να έχουν αρνητικές συνέπειες και επιπτώσεις στην πνευματική ή σωματική τους υγεία ή να εμποδίζουν την κοινωνική τους ανάπτυξη. Θα πρέπει να τεθούν όρια ηλικίας, κάτω από την οποία η χρησιμοποίηση της παιδικής εργασίας θα πρέπει να απαγορεύεται και να τιμωρείται από τον νόμο (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ)³ ψηφίστηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 1989 και τέθηκε σε ισχύ στις 02 Σεπτεμβρίου του 1990. Η ΔΣΔΠ κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2101/1992 (ΦΕΚ Α΄ 192/2.12.1992). Η συγκεκριμένη Διεθνής Σύμβαση είναι από τα πιο σημαντικά κείμενα του διεθνούς συμβατικού δικαίου και παρέχει ολοκληρωμένη προστασία για τα παιδιά (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007· Κοσμάτος, 2010). Με τη ΔΣΔΠ κατοχυρώνονται τα ατομικά, οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα των παιδιών (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

---

³ Ολόκληρη η ΔΣΔΠ διατίθεται στο παράρτημα για περαιτέρω ανάγνωση.

Η ΔΣΔΠ αναγνωρίζει τα άτομα ηλικίας 0 έως 18 ετών ως μία ξεχωριστή ομάδα ατόμων που χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας λόγω της ανάγκης τους για ομαλή ψυχική, συναισθηματική και διανοητική ανάπτυξη σε ένα ασφαλές κοινωνικό περιβάλλον, καθώς και του κινδύνου που διατρέχουν ως πιθανά θύματα εκμετάλλευσης και κακομεταχείρισης. Η ΔΣΔΠ υποχρεώνει τις χώρες που την έχουν κυρώσει να μεριμνούν για τα παιδιά ούτως ώστε να τα προστατεύουν από κάθε πιθανή παραβίαση των προαναφερθέντων δικαιωμάτων τους χωρίς εξαιρέσεις και να διασφαλίζουν ότι τα παιδιά θα μεγαλώσουν σε ένα ασφαλές περιβάλλον (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007). Η ανάλυση των κριτηρίων της ΔΣΔΠ που προστατεύουν τα δικαιώματα των παιδιών είναι ουσιαστική (Υπατη Αρμοστεία [ΥΑ], 2009).

Ως παιδί, σύμφωνα με το άρθρο 1 της ΔΣΔΠ, ορίζεται κάθε άνθρωπος που είναι κάτω των 18 ετών, εκτός κι αν η ενηλικίωσή του επέρχεται πιο νωρίς με βάση την ισχύουσα νομοθεσία των συμβαλλόμενων κρατών. Με αυτό τον τρόπο λαμβάνεται υπόψη το όριο ενηλικίωσης των χωρών, όπου η ανηλικότητα τελειώνει νωρίτερα από τη συμπλήρωση του 18^{ου} έτους της ηλικίας (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007). Η ηλικία των 18 είναι γενικά καθοριστική γιατί είναι ευρέως αποδεκτή ως η ηλικία της νομικής ενηλικίωσης· η ηλικία δηλαδή όπου αναγνωρίζονται τα νομικά δικαιώματα ενός ατόμου (UNCHR, 1997α).

Ο ορισμός του παιδιού -με βάση τη ΔΣΔΠ- ενδέχεται, όμως, να δημιουργεί σύγχυση διότι εξισώνει το παιδί με τον ανήλικο που βρίσκεται στην εφηβεία. Οι έφηβοι μπορεί να έχουν τη σωματική διάπλαση των ενηλίκων και να αναλαμβάνουν ρόλους ενηλίκων αλλά δεν έχουν τη συναισθηματική ωριμότητα και την κρίση των ενηλίκων ούτε και το κοινωνικό τους καθεστώς. Η ωριμότητα της σωματικής τους διάπλασης αλλά και η έλλειψη των ικανοτήτων τους και του κοινωνικού καθεστώτος των ενηλίκων αποτελούν παράγοντες που συμβάλλουν στο να γίνονται συχνά ενδεχόμενοι στόχοι εκμετάλλευσης, όπως είναι η σεξουαλική κακοποίηση και η στράτευση. Η υπεράσπιση των εφήβων ενδέχεται να είναι πιο αποτελεσματική όταν η παροχή βοήθειας επικεντρώνεται στις ανάγκες τους στη δεδομένη κάθε φορά κατάσταση και δεν χρησιμοποιείται απλώς η νομική γλώσσα της ΔΣΔΠ, που μπορεί και να παρερμηνευθεί εκτός αν τυγχάνει λεπτομερειακής ερμηνείας (UNCHR, 1997α).

Το άρθρο 2 αναφέρεται στην αρχή της μη διάκρισης και της ίσης μεταχείρισης όλων των παιδιών ανεξάρτητα από τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις των ίδιων των παιδιών ή των γονέων

τους. Σε κάθε παιδί, που υπάγεται στη δικαιοδοσία ενός κράτους, αναγνωρίζονται όλα τα δικαιώματα ανεξαρτήτως ιθαγένειας, μεταναστευτικού καθεστώτος ή οποιουδήποτε άλλου καθεστώτος. Να σημειωθεί ότι, συγχρόνως, πρέπει να λαμβάνονται τα ανάλογα και κατάλληλα μέτρα για την αποτελεσματική προστασία έναντι σε οποιαδήποτε μορφή διάκρισης σε βάρος των παιδιών (UNCHR, 1997α· Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Στο άρθρο 3 γίνεται λόγος για την προστασία του συμφέροντος του παιδιού σε όλες τις αποφάσεις που το αφορούν. Τα συμβαλλόμενα κράτη είναι υποχρεωμένα να φροντίζουν ώστε η λειτουργία των οργανισμών, των υπηρεσιών και των ιδρυμάτων που αναλαμβάνουν παιδιά και που είναι υπεύθυνα για την προστασία τους, να συμφωνούν με τους κανόνες που έχουν τεθεί από τις αρχές. Επομένως, όλοι οι φορείς που συμβάλλουν στην προστασία των παιδιών οφείλουν να εναρμονίζονται με τους κανόνες που θέτουν οι αρμόδιες αρχές (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Επιπλέον, επειδή τα συμφέροντα των παιδιών διαφέρουν από εκείνα των ενηλίκων και ενδεχομένως και να αλληλοσυγκρούονται, τα κράτη είναι υποχρεωμένα να διαχωρίζουν τα συμφέροντα που προκύπτουν σε κάθε περίπτωση (UNCHR, 1997α). Η προάσπιση του συμφέροντος των παιδιών και η προστασία του βέλτιστου συμφέροντός τους πρέπει να αποτελεί τη βάση της κρατικής πολιτικής για τα παιδιά. Ασφαλώς, όμως, η εξασφάλιση της ευημερίας τους μέσω της προστασίας και της φροντίδας, προϋποθέτει την ύπαρξη και τη διαθεσιμότητα των σχετικών οικονομικών πόρων (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Στο άρθρο 6 αναγνωρίζεται ότι κάθε παιδί έχει δικαίωμα στη ζωή και ότι τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να εξασφαλίζουν την επιβίωση και την ανάπτυξή του. Η συγκεκριμένη αναγνώριση αποτελεί καινοτομία σε σύγκριση με τα προγενέστερα διεθνή κείμενα. Με το άρθρο αυτό, το δικαίωμα στη ζωή καθίσταται ως ένα θεμελιώδες δικαίωμα, το οποίο αποτελεί και προϋπόθεση για την υλοποίηση των υπολοίπων δικαιωμάτων. Η επιβίωση εμπεριέχει μία σειρά από επιμέρους δικαιώματα, όπως είναι το δικαίωμα στην τροφή, την ένδυση, την κατοικία, την υγεία και την εκπαίδευση. Η ανάπτυξη αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα με πολλές πτυχές, όπου περιλαμβάνει τη σωματική, πνευματική και γενικώς την οικονομική, κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική του ανάπτυξη (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Το άρθρο 9 αναφέρεται στο ότι τα κράτη θα πρέπει να μεριμνούν ώστε το παιδί να μην αποχωρίζεται τους γονείς του παρά τη θέλησή του (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007· ΥΑ, 2009). Στο άρθρο 10 γίνεται αναφορά στην οικογενειακή

επανένωση, η οποία θα πρέπει να αντιμετωπίζεται θετικά και γρήγορα. Το άρθρο 11 προβλέπει τη λήψη μέτρων έναντι των μη επιθυμητών μετακινήσεων του παιδιού στο εξωτερικό και έναντι της μη επανόδου του (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Το άρθρο 12 προβλέπει το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης του παιδιού για όποιο ζήτημα το αφορά. Με το συγκεκριμένο άρθρο αναγνωρίζεται ότι τα παιδιά, που είναι ικανά να κρίνουν και είναι ώριμα, δύνανται να καθορίζουν το μέλλον τους μαζί με τους ενήλικες που ενδιαφέρονται για αυτά (UNCHR, 1997α· Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007). Η συμμετοχή των παιδιών στη λήψη αποφάσεων που τα αφορούν, βοηθά τους ενήλικες να επιλέξουν ορθότερα, έχοντας πληροφόρηση για τις σκέψεις των παιδιών, τα συναισθήματά τους και τις ανάγκες τους. Παράλληλα, τα παιδιά αποκτούν εμπιστοσύνη στην ορθή και σοφή αξιοποίηση των ικανοτήτων τους, που απαιτούνται για την υιοθέτηση αποφάσεων (UNCHR, 1997α).

Στο άρθρο 18 επισημαίνεται η αρχή της ευθύνης που έχουν και οι δύο γονείς για την ανατροφή και την ανάπτυξη των παιδιών τους και υπογραμμίζεται ότι το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών τους πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα. Τα κράτη θα πρέπει βέβαια να προσφέρουν αρωγή στους γονείς ή στους νόμιμους εκπροσώπους των παιδιών, μέσω της δημιουργίας οργανισμών, ιδρυμάτων και υπηρεσιών, λαμβάνοντας όλα τα μέτρα για να εξασφαλίσουν στα παιδιά -που οι γονείς ή νομικοί εκπρόσωποι είναι εργαζόμενοι- υπηρεσίες και ιδρύματα φύλαξης παιδιών (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007). Το άρθρο 19 αναφέρεται στην προστασία του παιδιού από την κακοποίηση, την παραμέληση και την εκμετάλλευση και γενικότερα από κάθε μορφή σωματικής ή ψυχικής βίας (ΥΑ, 2009).

Το άρθρο 22 αναφέρεται στην προστασία των παιδιών προσφύγων. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο άρθρο, επιβάλλεται στα κράτη να προσφέρουν κάθε είδους βοήθεια και στήριξη στα παιδιά πρόσφυγες, καθώς αποτελούν μία ευάλωτη κοινωνική ομάδα. Τα παιδιά πρόσφυγες προέρχονται από κράτη που βρίσκονται σε πόλεμο ή έχουν εσωτερικές αναταραχές, στις περισσότερες περιπτώσεις έχουν χάσει τους γονείς τους ή και τα σπίτια τους ή έχουν υποστεί βασανιστήρια και κακομεταχείριση. Στη χώρα υποδοχής φτάνουν είτε μόνα τους είτε με τις οικογένειές τους. Η διασφάλιση των δικαιωμάτων τους καθίσταται δύσκολη, καθώς συχνά δεν φέρουν μαζί τους επίσημα έγγραφα και το γεγονός αυτό καθιστά δύσκολη την εξακρίβωση για το αν συνοδεύονται από τους φυσικούς τους γονείς ή τους νόμιμους κηδεμόνες τους (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Τα παιδιά πρόσφυγες παρουσιάζουν δυσκολίες στην προσαρμογή τους σε ένα καινούριο περιβάλλον λόγω των γλωσσικών και των πολιτισμικών διαφορών. Η ελλιπής πληροφόρηση που τους παρέχεται αναφορικά με τις παροχές που δικαιούνται από τη χώρα υποδοχής δημιουργεί επιπρόσθετα προβλήματα. Η ενημέρωσή τους πρέπει να γίνεται στη γλώσσα τους και παράλληλα θα πρέπει να τους δίνονται κίνητρα προκειμένου να μάθουν και τη γλώσσα της χώρας που τα υποδέχονται. Στα περισσότερα κράτη, η υποδομή για την υποδοχή ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων είναι ανεπαρκής (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007). Αξίζει να σημειωθεί ότι όταν ένα κράτος είναι μέρος στη ΔΣΔΠ αλλά δεν αποτελεί μέρος στη Σύμβαση για τους πρόσφυγες τότε η ΔΣΔΠ αποτελεί την πρωταρχική βάση προστασίας των παιδιών προσφύγων (UNCHR, 1997α).

Στο άρθρο 23 γίνεται αναφορά στη μέριμνα για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες, που παρουσιάζουν δηλαδή κάποιου είδους αναπηρία. Τα δύο κυρίαρχα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την αναπηρία είναι η υγεία και ο βιοπορισμός. Τα παιδιά με αναπηρία έχουν αυξημένη ανάγκη τόσο για την πρόληψη και την αντιμετώπιση ασθενειών όσο και για την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση, τη διασκέδαση και την κοινωνική συναναστροφή (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Το άρθρο 24 αναγνωρίζει το δικαίωμα των παιδιών στην υγεία, καθώς και το δικαίωμα της πρόσβασης σε ιατρικές υπηρεσίες. Η υγεία αντιμετωπίζεται και ως κοινωνικό αγαθό και έχει συνάφεια με την ποιότητα ζωής και συγκεκριμένα την τροφή, το καθαρό πόσιμο νερό, καθώς και με κινδύνους που μπορεί να προκληθούν από τη μόλυνση του περιβάλλοντος. Η προστασία της υγείας εξασφαλίζεται από τη διασφάλιση της σωματικής και της ψυχικής κατάστασης του ατόμου, καθώς και μέσω της κρατικής παρέμβασης σε τομείς όπως είναι το περιβάλλον και η διατροφή (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Το άρθρο 24 υιοθετεί σύγχρονες μεθόδους προστασίας του δικαιώματος της υγείας όπως είναι η πρωτοβάθμια περίθαλψη. Η πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες δεν πρέπει να ενέχει αποκλεισμούς αλλά να αφορά κάθε παιδί που κατοικεί, έστω και προσωρινά, σε ένα από τα συμβαλλόμενα κράτη. Αξίζει να σημειωθεί ότι παρόλο που το δικαίωμα του παιδιού στην υγεία είναι σημαντικό, καθώς το παιδί βρίσκεται στο στάδιο ανάπτυξής του, δεν προβλέπεται η δωρεάν παροχή των υπηρεσιών υγείας εκ μέρους των συμβαλλόμενων κρατών προς το παιδί. Το ζήτημα αυτό αφήνεται να αντιμετωπιστεί από τα κράτη, ανάλογα με την οικονομική τους κατάσταση (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Το άρθρο 25 προστατεύει το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση. Ειδικότερα, προβλέπεται η υποχρεωτική και δωρεάν στοιχειώδη εκπαίδευση για όλους, καθώς και η διασφάλιση, εκ μέρους των συμβαλλόμενων κρατών, της πρόσβασης στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση, τη σχολική και την επαγγελματική ενημέρωση και τον προσανατολισμό και τη διεθνή συνεργασία στον τομέα της παιδείας, με απώτερο σκοπό την εξάλειψη του αναλφαβητισμού και της αγνοίας σε όλο τον κόσμο. Το άρθρο 30 αναφέρεται στο δικαίωμα των παιδιών στην πολιτιστική ζωή, τη θρησκεία και τη γλώσσα τους. Το άρθρο 31 προστατεύει το δικαίωμα του παιδιού στην ανάπαυση και στην ψυχαγωγία γενικότερα (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Το άρθρο 26 αναγνωρίζει στο παιδί το δικαίωμα στην κοινωνική πρόνοια. Το παιδί ανήκει στην ευαίσθητη και ευάλωτη κατηγορία των πολιτών που χρειάζονται ιδιαίτερη φροντίδα εκ μέρους της πολιτείας. Η προνοιακή πολιτική συνίσταται σε μία σειρά μέτρων που αφορούν σε επιδοτήσεις απόρων και απροστάτευτων παιδιών, στην παροχή υπηρεσιών, επιδομάτων και φορολογικών απαλλαγών προς τα άτομα που έχουν αναλάβει την ευθύνη της συντήρησής τους κ.ά. (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Στο άρθρο 27 γίνεται λόγος για το δικαίωμα που έχει το παιδί για ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής για τη σωστή ανάπτυξή του (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007· ΥΑ, 2009). Το άρθρο αυτό εξειδικεύει το δικαίωμα στη ζωή που κατοχυρώνεται με το άρθρο 6 και αποσκοπεί στη βελτίωση των συνθηκών της διαβίωσης του παιδιού, τη σωματική, πνευματική, ψυχική και κοινωνική ανάπτυξή του. Η κρατική παρέμβαση είναι ουσιαστική, καθώς έρχεται να αναπληρώσει τις δυσκολίες που ενδέχεται να έχουν οι γονείς του παιδιού και να εξασφαλίσει ένα ελάχιστο βιοτικό επίπεδο για το κάθε παιδί. Η κρατική παρέμβαση υλοποιείται μέσω της άσκησης της κοινωνικής πολιτικής, που συνδυάζεται με την εφαρμογή ευνοϊκών επιδομάτων, φορολογικών, στεγαστικών και άλλων πολιτικών (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Το άρθρο 33 αναφέρεται στην προστασία του παιδιού από τις ναρκωτικές ουσίες με τη λήψη εκ μέρους των συμβαλλόμενων κρατών όλων των απαραίτητων νομοθετικών, διοικητικών, κοινωνικών και εκπαιδευτικών μέτρων. Το άρθρο 34 αναφέρεται στην προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και τη σεξουαλική βία. Το άρθρο 35 προστατεύει τα παιδιά από την απαγωγή, την πώληση ή το δουλεμπόριο. Το άρθρο 36 προστατεύει τα παιδιά από κάθε είδους εκμετάλλευση (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007). Το άρθρο 37 προστατεύει την προσωπική ελευθερία του παιδιού εκτός αν η κράτηση αποτελεί το έσχατο μέτρο και απαγορεύει τα

βασανιστήρια. Στο άρθρο 38 καθίσταται σαφές ότι τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται να προστατεύουν τα παιδιά από τη στρατολόγηση κατά τη διάρκεια ενόπλων συρράξεων (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007· ΥΑ, 2009).

Το άρθρο 39 αναφέρεται στην επανένταξη των παιδιών θυμάτων και στη λήψη μέτρων για τη σωματική και ψυχολογική ανάρρωση και κοινωνική επανένταξη κάθε παιδιού θύματος οποιασδήποτε μορφής παραμέλησης, εκμετάλλευσης ή κακοποίησης, βασανισμού ή κάθε άλλης μορφής σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας ή ένοπλης σύρραξης. Η ανάρρωση και η επανένταξη των παιδιών θυμάτων πρέπει να γίνεται σε ένα πλαίσιο που ευνοεί την υγεία, τον αυτοσεβασμό και την αξιοπρέπεια του παιδιού (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Η σημαντικότερη καινοτομία της ΔΣΔΠ είναι ότι αναγνωρίζει τα παιδιά ως υποκείμενα των δικαιωμάτων. Συνηθίζεται να υποστηρίζεται ότι τα παιδιά έχουν ανάγκες που πρέπει να ικανοποιούνται και να παραγνωρίζεται ότι είναι φορείς δικαιωμάτων. Με τη ΔΣΔΠ αναγνωρίζονται στα παιδιά ανθρώπινα δικαιώματα σε παγκόσμιο επίπεδο. Τα δικαιώματα της ΔΣΔΠ ισχύουν σε όλα τα συμβαλλόμενα κράτη, ανεξαρτήτως από το γεωγραφικό μέγεθος και το επίπεδο της δημοσιονομικής ανάπτυξής τους, αντιπροσωπεύοντας κάθε μορφή πολιτικού συστήματος και θρησκευτικής παράδοσης. Τα δικαιώματα είναι οικουμενικά και συνεπώς η ΔΣΔΠ αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των παιδιών. Καμία χώρα δεν μπορεί να επικαλεστεί εξαίρεση ως δικαιολογία για τη μη εφαρμογή της. Λόγω της οικουμενικής της αποδοχής, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (ΥΑ) συστήνει να εφαρμόζεται και στα κράτη που δεν την έχουν κυρώσει (UNCHR, 1997α).

Η ΔΣΔΠ δεν είναι μόνο ένα νομικό κείμενο αλλά αποτελεί μία ηθική διακήρυξη και πρακτικό οδηγό για την ευημερία των παιδιών. Αν και η ΔΣΔΠ αναγνωρίζει τα ατομικά δικαιώματα των παιδιών, επικεντρώνεται και στις σχέσεις. Η ευημερία των παιδιών και η διασφάλιση των δικαιωμάτων τους εξαρτώνται από την οικογένεια και την κοινότητά τους. Η ΔΣΔΠ αναγνωρίζει ότι η οικογένεια αποτελεί τη θεμελιώδη μονάδα της κοινωνίας και υπάγει τα δικαιώματα των παιδιών στο πλαίσιο των γονεϊκών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων (άρ. 5, 14, 18 κ.λπ.). Η σημασία της κοινότητας αναγνωρίζεται συνεχώς στη ΔΣΔΠ (άρ. 5, 13, 14, 15, 20, 29, 30) (UNCHR, 1997α).

Το Συμβούλιο της Ευρώπης

Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης. Στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣτΕ)⁴, το πιο σημαντικό κείμενο που αφορά στην κοινωνική προστασία των ανηλίκων είναι ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης. Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 7 του Χάρτη περιλαμβάνονται διατάξεις που αφορούν κοινωνικά δικαιώματα παιδιών και νέων, τα οποία συνδέονται με την απασχόληση. Το άρθρο 11 σχετίζεται με την προστασία της υγείας. Στο άρθρο 17 γίνεται λόγος για την οικονομική και κοινωνική προστασία μητέρας και παιδιού και στην παράγραφο 6 του άρθρου 19 γίνεται αναφορά στην επανασύνδεση του εργαζόμενου μετανάστη με την οικογένειά του (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την άσκηση των δικαιωμάτων των παιδιών. Το ΣτΕ θέσπισε στις 25 Ιανουαρίου του 1996 την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την άσκηση των δικαιωμάτων των παιδιών, όπου στην Ελλάδα κυρώθηκε με το Ν. 2502/1997 (ΦΕΚ Α΄ 103/28.5.1997). Η συγκεκριμένη Σύμβαση ορίζει τις διαδικασίες που εξασφαλίζουν την άσκηση των δικαιωμάτων τους και δεν περιλαμβάνει κάποιο κατάλογο δικαιωμάτων (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Κείμενα για την κοινωνική προστασία παιδιών. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την υιοθεσία των παιδιών ψηφίστηκε στις 24 Απριλίου του 1967 και κυρώθηκε στην Ελλάδα με το Ν. 1049/1980 (ΦΕΚ 114 Α΄). Στη συνέχεια, στις 20 Μαΐου του 1980, κυρώθηκε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την επιμέλεια των παιδιών με το Ν. 2104/1992 (ΦΕΚ Α΄ 193/2.12.1992). Στην κοινωνική προστασία των παιδιών και των νέων αναφέρονται επίσης η Απόφαση 20/1950, καθώς και οι Συστάσεις 874/1979, 1071/1988 και 112/1990 της Συμβουλευτικής Επιτροπής του ΣτΕ, που αφορούν στα κοινωνικά προβλήματα, την κοινωνική πρόνοια, τη φροντίδα των παιδιών και των νέων που μεγαλώνουν σε ιδρύματα, καθώς και την πληροφόρησή τους για τα δικαιώματά τους (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του ΣτΕ, στις 5 Οκτωβρίου του 2005, εξέδωσε το Ψήφισμα 1468 με θέμα «Καταναγκαστικοί γάμοι και γάμοι παιδιών». Το άνωθεν ζήτημα προκύπτει συχνά στις κοινωνίες μεταναστών και δη στις γυναίκες και στα κορίτσια. Κατακρίνει τις αρχές που αποδέχονται -με πρόσχημα το σεβασμό στην κουλτούρα της κοινωνίας των μεταναστών- καταναγκαστικούς γάμους παιδιών,

---

⁴ Το Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣτΕ) είναι ένας διεθνής οργανισμός, που ιδρύθηκε στις 5 Μαΐου του 1949 και εδρεύει στο Στρασβούργο. Το ΣτΕ αποσκοπεί σε μία στενή ευρωπαϊκή ενότητα, στην υπεράσπιση των αρχών της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου και στη βελτίωση των συνθηκών ζωής και της προώθησης των ανθρωπίνων αξιών (Φαρσεδάκης, 1991).

παρόλο που παραβιάζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα των παιδιών θυμάτων. Ως γάμος παιδιών ορίζεται εκείνος ο γάμος, όπου το ένα τουλάχιστον άτομο είναι ανήλικος. Σύμφωνα με την Συνέλευση, καταναγκαστικός είναι ο γάμος όπου από την ένωση δύο προσώπων, το ένα δεν έχει δώσει πλήρως και ελεύθερα τη συγκατάθεσή του. Για το συγκεκριμένο θέμα, σημειώνεται πως πρέπει να εφαρμόζεται η Απόφαση 17.12.1954 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, που διακηρύσσει ότι ζητήματα που σχετίζονται με το γάμο και την οικογένεια δεν συμβιβάζονται με τις αρχές που θεσπίστηκαν από τον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και την Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Νέα Συνθήκη του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων. Η Επιτροπή Υπουργών του ΣτΕ θέσπισε, στις 3 Μαΐου του 2005, τη Συνθήκη για τη Δράση κατά της Παράνομης Διακίνησης Ανθρώπων, η οποία είναι η πρώτη στο συγκεκριμένο πεδίο. Ειδικότερα, η Συνθήκη επικεντρώνεται στην προστασία των θυμάτων παράνομης διακίνησης και στη διασφάλιση των δικαιωμάτων τους. Ακόμη, αναφέρεται στη λήψη ειδικών μέτρων φυσικής και ψυχολογικής στήριξης των παιδιών θυμάτων, δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο ένα προστατευτικό πλαίσιο (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση

Κοινοτικός Χάρτης θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων. Ο Κοινοτικός Χάρτης των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), που υπογράφηκε στο Στρασβούργο το Δεκέμβριο του 1989, εμπεριέχει και διατάξεις που αφορούν διάφορες ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Συγκεκριμένα, στα άρθρα 20-23 περιλαμβάνει ζητήματα απασχόλησης, κατάρτισης και εκπαίδευσης για νέους και παιδιά (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Ευρωπαϊκή Χάρτα των δικαιωμάτων του παιδιού. Η Χάρτα υπογράφηκε στο Στρασβούργο στις 08 Ιουλίου του 1992 από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και ξεκίνησε να ισχύει από τις 21 Σεπτεμβρίου του 1998. Η Χάρτα κάνει αναφορά για την ίση μεταχείριση όλων των ανηλίκων, καθώς και των ανηλίκων των τρίτων χωρών, που διαμένουν νόμιμα στο έδαφος της Κοινότητας. Ενδεικτικά αναφέρονται τα κοινωνικά δικαιώματα των παιδιών στη ζωή, στην υγεία, στην εκπαίδευση και στη νομική τους προστασία, το δικαίωμά τους στην πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες, στην παροχή κοινωνικής ασφάλισης, στην προστασία τους από κάθε οικονομική εκμετάλλευση και από κάθε μορφή δουλείας, βίας ή σεξουαλικής εκμετάλλευσης,

καθώς και στην απαγόρευση -στο έδαφος της Κοινότητας- της αναγκαστικής κράτησης, της πώλησης ή εκμετάλλευσής τους με σκοπό την πορνεία ή την παραγωγή πορνογραφικού υλικού, στην προστασία τους από τα ναρκωτικά και στην προστασία τους από τη χρησιμοποίηση της εικόνας τους με τρόπο που να θίγει την αξιοπρέπειά τους. Τέλος, στα παιδιά που έχουν αιτηθεί να αναγνωριστούν ως πρόσφυγες σε κράτος-μέλος πρέπει να τους παρέχεται προστασία και αρωγή για όσο χρονικό διάστημα το αίτημά τους είναι υπό εξέταση (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Οδηγίες και Συστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο πλαίσιο της ΕΕ έχουν υιοθετηθεί ποικίλες Οδηγίες και Συστάσεις που αφορούν στα κοινωνικά δικαιώματα των παιδιών και νέων. Αναλυτικότερα, στις 31 Μαρτίου του 1992 υιοθετήθηκε η Σύσταση για τη φροντίδα των παιδιών, που αποσκοπεί σε μία προσπάθεια σύγκλισης των συστημάτων προστασίας των παιδιών σε όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ. Το 1994, υιοθετήθηκε η Οδηγία 94/33/ΕΕ, όπου εμπεριέχει διατάξεις που απαγορεύουν την εργασία των νέων κάτω των 15 ετών και οριοθετεί την προστασία των εργαζόμενων νέων κάτω των 18 ετών. Η Σύσταση 1099/1996 αφορά στη σεξουαλική εκμετάλλευση των παιδιών, η Σύσταση 1371/1998 αφορά στην αμέλεια και την κακοποίηση των παιδιών και η Σύσταση 1460/2000 αναφέρεται στη θεσμοθέτηση ενός Ευρωπαϊού συνηγόρου του παιδιού (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Επιπλέον, το Συμβούλιο της ΕΕ ενέκρινε στις 24 Φεβρουαρίου του 1997 την Κοινή Δράση για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο, ως σεξουαλική εκμετάλλευση αναγνωρίζεται η παρότρυνση ή ο εξαναγκασμός του παιδιού να συμμετάσχει σε οποιαδήποτε αθέμιτη σεξουαλική δραστηριότητα, η εκμετάλλευση του παιδιού με εκπόρνευσή του ή με τη συμμετοχή του σε άλλες μη θεμιτές σεξουαλικές δραστηριότητες, η εκμετάλλευση του παιδιού με τη συμμετοχή του σε πορνογραφικές παραστάσεις και υλικό, συμπεριλαμβανομένου της παραγωγής, της πώλησης και της διανομής -ή άλλων μορφών εμπορίας- παρόμοιου υλικού, καθώς και της κατοχής τέτοιου υλικού. Γενικά, η Κοινή Δράση αναφέρεται στα μέτρα που πρέπει να λάβει το κάθε κράτος-μέλος προκειμένου να τιμωρούνται τα ποινικά αδικήματα της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών, στη βοήθεια των θυμάτων, στην προστασία μαρτύρων, κ.ά. (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή

ψηφίσαν το Δεκέμβριο του 2000 στη Νίκαια, τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Ο Χάρτης περιλαμβάνει ατομικά, πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά και μορφωτικά δικαιώματα (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Αναφορικά με τους ανήλικους, στο άρθρο 24 του Χάρτη γίνεται αναφορά στην κοινωνική προστασία των παιδιών. Συγκεκριμένα, τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα, που χρειάζονται για την καλή τους διαβίωση, και μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους, η οποία λαμβάνεται υπόψη σε συνδυασμό και με την ηλικία και την ωριμότητά τους. Ακόμη, σε όλες τις δραστηριότητες και πρακτικές που αφορούν τα παιδιά -είτε προέρχονται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς- δίνεται πρωτίστως προσοχή στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να διατηρεί προσωπικές σχέσεις και απευθείας επαφές με τους γονείς του, εκτός αν αυτό αντιβαίνει με το συμφέρον του (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Πολιτικές της Ευρωπαϊκή Ένωσης για την προστασία παιδιών. Η ΕΕ αναπτύσσει γενικά πολιτικές και για την προστασία των ανηλίκων. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επισημαίνει ότι το εμπόριο ανθρώπων για σκοπούς σεξουαλικής εκμετάλλευσης μπορεί να διαπραχθεί και με τη χρήση του διαδικτύου και για το λόγο αυτό το Συμβούλιο καλείται να δημιουργήσει ένα συγκεντρωτικό μητρώο για τα παιδιά που εξαφανίζονται με βάση το αμερικάνικο πρότυπο. Στις 13 Μαρτίου του 2001, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε μία Ανακοίνωση, στην οποία συμπεριλαμβάνεται η παροχή συνδρομής σε ευάλωτες ομάδες, στις οποίες ανήκουν και οι ανήλικοι (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής σε Ελλάδα και Ευρώπη

Η μετανάστευση αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι σύγχρονες κοινωνίες, καθώς παρέχει στα κράτη υποδοχής μεγάλες ευκαιρίες προς αξιοποίηση (Λιάπη & Κόντου, 2014). Αποτελεί μία σύνθετη πραγματικότητα που αφορά το σύνολο των παραμέτρων, οι οποίες συγκροτούν μία σύγχρονη κοινωνία υποδοχής μεταναστών (Γεωργαράκης, 2010).

Η μεταναστευτική πολιτική αφορά ένα σύνολο πολιτικών παρεμβάσεων και ρυθμίσεων, όπου προϋποθέτει απαραίτητως τη θεσμική τους συγκρότηση για την εφαρμογή τους. Η πολιτική για τη μετανάστευση αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της συνολικής πολιτικής για την κοινωνία, την οικονομία και την κοινωνική συνοχή. Η μετανάστευση αποτελεί ουσιαστικά ένα κρίσιμο πεδίο ανάπτυξης και άσκησης της δημόσιας πολιτικής, που αφορά στη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και της οικονομικής ανάπτυξης και προϋποθέτει τον σχεδιασμό και την εφαρμογή μίας ολοκληρωμένης και αποτελεσματικής πολιτικής (Γεωργαράκης, 2010).

Μεταναστευτική πολιτική Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η ΕΕ ως χώρος υποδοχής μεταναστών, από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, βρέθηκε αντιμέτωπη με πολύπλοκα ζητήματα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει και να διαχειριστεί. Με τη συνεχώς αυξανόμενη μεταναστευτική κίνηση και με την κατάργηση των εσωτερικών της συνόρων της, τα κράτη-μέλη αντιλήφθηκαν την ανάγκη για συνεργασία αναφορικά με ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής, αφού η πολυπλοκότητα και η δυσκολία των ζητημάτων αυτών δεν μπορούσε να αντιμετωπιστεί αποσπασματικά και αποκλειστικά σε εθνικό ή διακρατικό επίπεδο (Σαρρής, 2010).

Η μεταναστευτική πολιτική αποτελεί σήμερα μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της ευρωπαϊκής πολιτικής. Η ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων μέσα στην ΕΕ σε συνάρτηση με τη συνεχή ροή μεταναστών οδήγησαν την ΕΕ στη συνειδητοποίηση της ανάγκης για την υιοθέτηση μίας κοινής δράσης. Επομένως, η εξέλιξη του ευρωπαϊκού δικαίου στον τομέα αυτό, από τη δεκαετία του 1990 και έπειτα, στηρίζεται σε αυτές τις πολιτικές ανάγκες (Σαρρής, 2010).

Η κοινή ευρωπαϊκή πολιτική μετανάστευσης περιέχει μέτρα καταπολέμησης της παράνομης μετανάστευσης, τα οποία συνδέονται με την πολιτική ασφαλείας και την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, καθώς και μέτρα που σχετίζονται με τη νόμιμη μετανάστευση στα κράτη-μέλη της ΕΕ. Η κυριότερη προσπάθεια στρέφεται στον

τομέα εναρμόνισης των πολιτικών των κρατών-μελών αναφορικά με την υποδοχή και την παραμονή των πολιτών τρίτων χωρών (Σαρρής, 2010).

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1999) ήταν η πρώτη απόπειρα για την ευρωπαϊκή διάσταση της μετανάστευσης, δίνοντας το έναυσμα για τη σημερινή αποτύπωση κανόνων του δευτερογενούς δικαίου.⁵ Με τη συγκεκριμένη συνθήκη τα ζητήματα ασύλου, της διαβίβασης των συνόρων και της μετανάστευσης μεταφέρθηκαν από τον τρίτο πυλώνα και έγιναν πολιτικά θέματα κεντρικής σημασίας για την ΕΕ. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ προέβλεπε τη σταδιακή οικοδόμηση ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαίου και την εναρμόνιση των πολιτικών των συμμετεχόντων κρατών στους τομείς του δικαίου, του ασύλου, της μετανάστευσης και του ελέγχου των εξωτερικών συνόρων. Το Συμβούλιο της ΕΕ απέκτησε την εξουσία να λάβει και επιπρόσθετα μέτρα στους τομείς του ασύλου, της μετανάστευσης και της διαφύλαξης των δικαιωμάτων των υπηκόων τρίτων χωρών, καθώς και μέτρα στους τομείς της δικαστικής συνεργασίας αναφορικά με αστικές υποθέσεις και της διοικητικής, αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας αναφορικά με ποινικές υποθέσεις (Σαρρής, 2010).

Σημαντικό βήμα για την εναρμόνιση της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής έγινε τον Οκτώβριο του 1999 στην Ειδική Σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, στο Τάμπερε της Φινλανδίας. Στο συγκεκριμένο συμβούλιο τονίστηκε η ανάγκη διερεύνησης ζητημάτων αναφορικά με την πολιτική, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ανάπτυξη στις χώρες και τις περιφέρειες προέλευσης και διέλευσης. Το Συμβούλιο υιοθέτησε την αρχή με βάση την οποία η κοινή πολιτική για το άσυλο και τη μετανάστευση θα πρέπει να περιλαμβάνει τη συνεργασία με τις χώρες καταγωγής-προέλευσης των μεταναστών, προκειμένου να αντιμετωπίζονται πιο αποτελεσματικά τα πολιτικά προβλήματα στις εν λόγω χώρες όσο και τα ζητήματα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η εταιρική σχέση με τις εν λόγω τρίτες χώρες θεωρήθηκε ότι θα συμβάλει σημαντικά στην επιτυχία των προληπτικών μέτρων (Σαρρής, 2010).

---

⁵ Οι κανόνες του δευτερογενούς δικαίου της ΕΕ που διέπουν τα μεταναστευτικά θέματα έλαβαν τη μορφή Οδηγιών, Κανονισμών, Αποφάσεων ή/και Νομοθετικών Ψηφισμάτων, με σκοπό τη διαμόρφωση ενιαίων πολιτικών πρακτικών, κυρίως στους τομείς του ελέγχου των μεταναστευτικών ροών και της ένταξης των νόμιμων μεταναστών. Ουσιαστικά, κοινός στόχος όλων των κανόνων του δευτερογενούς δικαίου είναι να συμβάλλουν στη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης στον τομέα της μετανάστευσης μέσω της προσέγγισης των εθνικών νομοθεσιών (Σαρρής, 2010).

Επιπροσθέτως, υπογραμμίστηκε και η ανάγκη της πολιτικής ενσωμάτωσης των πολιτών τρίτων χωρών, με στόχο την παραχώρηση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, συγκρίσιμων με εκείνων των πολιτών της ΕΕ. Παράλληλα θα έπρεπε να προωθηθεί από την πλευρά της ΕΕ η μη διάκριση στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή, καθώς και η επεξεργασία των μέτρων του ρατσισμού και της ξενοφοβίας. Η αναγνώριση της αρχής της δίκαιης μεταχείρισης για τους υπηκόους τρίτων χωρών τίθεται κατά αναλογία με την αρχή της ίσης μεταχείρισης που ισχύει για τους κοινοτικούς πολίτες (Σαρρής, 2010).

Επιπλέον, εγκρίθηκε το πρώτο πρόγραμμα που έθεσε ως προτεραιότητα τον τομέα της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης. Δημιουργήθηκε ένα κοινό σύστημα χορήγησης ασύλου, το οποίο βασίζεται στη Σύμβαση της Γενεύης περί του Καθεστώτος των Προσφύγων του 1951. Αναφορικά με την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης, το Συμβούλιο αποφάσισε την εντατικοποίηση των μέτρων για την ανάπτυξη κοινή πολιτικής θεωρήσεων της ΕΕ, την ενίσχυση της αστυνομικής συνεργασίας σχετικά με την εμπορία ανθρώπων, τη συνεργασία με τις χώρες καταγωγής σε όλα τα στάδια κινητικότητας και τη διευκόλυνση του επαναπατρισμού (Σαρρής, 2010).

Συμπερασματικά, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε έθεσε τις βάσεις για την ανάπτυξη μίας κοινής μεταναστευτικής πολιτικής. Τα δύο πιο κύρια ζητήματα της μεταναστευτικής πολιτικής της ΕΕ, όπως προκύπτουν σύμφωνα και με το Συμβούλιο, είναι η δίκαιη μεταχείριση των υπηκόων τρίτων χωρών και ο έλεγχος των μεταναστευτικών ροών (Σαρρής, 2010).

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ υιοθετήθηκε ως διακήρυξη στη συνοδό κορυφής της Νίκαιας το Δεκέμβριο του 2000 και καταγράφει τα θεμελιώδη δικαιώματα των Ευρωπαίων πολιτών, καθώς και όσων διαμένουν νόμιμα εντός της ΕΕ. Ο Χάρτης περιλαμβάνει σε τέσσερα άρθρα δικαιώματα που αφορούν αλλοδαπούς, όπως η απαγόρευση δουλείας, η αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία και η εμπορία ανθρώπων (άρθρο 5), η αναγνώριση του δικαιώματος του ασύλου (άρθρο 18), η απαγόρευση μαζικών απελάσεων και η απαγόρευση απομάκρυνσης, απέλασης ή έκδοσης αλλοδαπού προς κράτος που διαθέτει σοβαρό κίνδυνο να του επιβληθεί θανατική ποινή ή να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση (άρθρο 19), η απαγόρευση διακρίσεων λόγω φυλής, χρώματος, εθνοτικής καταγωγής και ιθαγένειας (άρθρο 21) κ.λπ. (Σαρρής, 2010).

Η μη επαρκής διαχείριση των προβλημάτων σε σχέση με τους μετανάστες που βρίσκονταν στις χώρες της ΕΕ, η τρομοκρατία και ο πόλεμος στο Ιράκ συγκρότησαν ένα δυσμενές περιβάλλον για να υλοποιηθούν θέματα που αφορούσαν πολιτικές για την ένταξη των μεταναστών. Συνεπώς, οι στόχοι που τέθηκαν στο Άμστερνταμ και στο Τάμπερε δεν επιτεύχθηκαν. Σημειώθηκε πρόοδος, περιορισμένη δε, και αφορούσε την οικογενειακή επανένωση και την ελεύθερη μετακίνηση των επί μακρόν διαμενόντων εντός της ΕΕ (Σαρρής, 2010).

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε το πρόγραμμα της Χάγης το 2004 για την ενίσχυση της ΕΕ ως χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, το οποίο διαδέχθηκε το πρόγραμμα του Τάμπερε. Το πρόγραμμα αυτό καθόρισε τους βασικούς στόχους της ΕΕ από το 2005 μέχρι και το 2010 (Σαρρής, 2010).

Οι προτεραιότητες που αφορούν ειδικά θέματα μεταναστευτικής πολιτικής είναι η προώθηση του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων για όλους τους πολίτες και η αναβάθμιση της ιθαγένειας της ΕΕ. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο πραγματοποιήθηκε η μετατροπή του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου των φαινομένων ρατσισμού και ξеноφοβίας στον αυτοτελή οργανισμό θεμελιωδών δικαιωμάτων, η δημιουργία κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου, η διαχείριση της νόμιμης και της παράνομης μετανάστευσης, η αξιοποίηση των θετικών επιπτώσεων της μετανάστευσης και η ενσωμάτωση των μεταναστών, η ολοκληρωμένη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων για μία ασφαλή Ευρώπη και η ανάπτυξη και εφαρμογή μίας στρατηγικής αντίληψης για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος (Σαρρής, 2010). Τη σημασία του μεταναστευτικού φαινομένου και την ανάγκη για χάραξη μίας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής αναγνώρισε η ελληνική προεδρία στη διάσκεψη κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Θεσσαλονίκη το 2003, που συμπεριέλαβε τη μετανάστευση στις προτεραιότητές της (Σαρρής, 2010).

Μεταναστευτική πολιτική Ελλάδας

Η Ελλάδα ξεκίνησε από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 ως χώρα υποδοχής μεταναστών. Οι εξελίξεις της αγοράς εργασίας, καθώς και της ελληνικής οικονομίας γενικότερα, οι ανάγκες και προοπτικές που διαμορφώθηκαν και συνεχίζουν να διαμορφώνονται, καθώς και η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας, καθώς είναι το μόνο κράτος-μέλος της ΕΕ στα Βαλκάνια και σταυροδρόμι για τα μεταναστευτικά ρεύματα από την ανατολή, δημιούργησαν προϋποθέσεις για την εγκατάσταση μεγάλου αριθμού μεταναστών και για τον μετασχηματισμό της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας. (Γεωργαράκης, 2010).

Η δεκαετία του 1990 ήταν για την Ελλάδα η αφετηρία για μία σειρά από μεταβολές που τελέστηκαν στο κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό και πολιτισμικό πεδίο. Το ζήτημα της μετανάστευσης για την Ελλάδα ήταν ένα αντικείμενο διαχείρισης μέσα σε πλαίσια ασφυκτικών θεσμικών πρακτικών και στρατηγικών κοινωνικού ελέγχου, ποινικοποίησης και καταστολής, μετατρέποντας τα κοινωνικά υποκείμενα σε ποινικά αντικείμενα παρέμβασης (Ελευθερίου, 2010).

Μέσα σε μία δεκαετία η Ελλάδα υποδέχθηκε ένα πρωτόγνωρο κύμα μετανάστευσης αφού, με βάση επίσημα στατιστικά στοιχεία της απογραφής του 2001, ο αριθμός των μεταναστών αυξήθηκε περίπου κατά πέντε φορές. Συγκεκριμένα, το 1991 ο αριθμός των αλλοδαπών που κατοικούσαν στην Ελλάδα ανερχόταν στα 167.276 άτομα και το 2001 έφτασε τα 797.093 άτομα. Οι μετανάστες πλέον ξεπερνούν το ένα εκατομμύριο και αποτελούν το 1/10 του πληθυσμού της χώρας. (Γεωργαράκης, 2010).

Τη σημασία του μεταναστευτικού φαινομένου και την ανάγκη για χάραξη μίας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής αναγνώρισε η Ελλάδα στη διάσκεψη κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Θεσσαλονίκη το 2003, που συμπεριέλαβε τη μετανάστευση στις προτεραιότητές της (Σαρρής, 2010). Η μετανάστευση αποτελεί κρίσιμο πεδίο άσκησης πολιτικής αφού είναι κρίσιμος παράγοντας που διαμορφώνει τους όρους της οικονομικής ανάπτυξης, της δημογραφικής επέκτασης, τη διαχείριση της αγοράς εργασίας, της κοινωνικής ένταξης και του κοινωνικού αποκλεισμού και της ανάδειξης φαινομένων πολυπολιτισμικής συγκρότησης της κοινωνίας (Γεωργαράκης, 2010).

Παράλληλα, στον ελληνικό κοινωνικό χάρτη τα τελευταία είκοσι χρόνια συγκροτείται ένα κοινωνικό υπόστρωμα που διογκώνεται. Το υπόστρωμα αυτό αποτελείται από πληθυσμιακές ομάδες εξαρτημένων χρηστών απαγορευμένων ουσιών και μεταναστών, νόμιμων ή μη νόμιμων, οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως ομάδες «υψηλού κοινωνικού κινδύνου» και η διαχείρισή τους ανάγεται σε ιδεολογικό διακύβευμα δημόσιας τάξης και ασφάλειας (Ελευθερίου, 2010).

Η θυματοποίηση των μεταναστών από τους επίσημους φορείς και τα άτυπα κοινωνικά δίκτυα κοινωνικού ελέγχου είναι το τελευταίο στάδιο μίας πολιτικής διαδικασίας, που αφού πέρασε από το κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό πεδίο έγκρισης και αποδοχής, ενδυναμώθηκε και απέκτησε την απαιτούμενη κοινωνική νομιμοποίηση για τη θεσμική εφαρμογή της. Μία τέτοια πολιτική στρατηγική ενισχύει την αντιμετώπιση της μετανάστευσης ως ιδεολογικό διακύβευμα. Η

ιδεολογική διασύνδεση της μετανάστευσης με θέματα δημόσιας τάξης και ασφάλειας που επιτελείται ωθεί την πολιτική εξουσία να στοχοποιεί τους μετανάστες από τον επίσημο κρατικό μηχανισμό και να τους αποδοθούν πολλά κοινωνικοοικονομικά προβλήματα, όπως η εγκληματικότητα, η ανεργία, οι ανισότητες και η τρομοκρατία. Στο πλαίσιο αυτό, η μεταναστευτική πολιτική ανάγεται και υπάγεται αποκλειστικά σε μία αντεγκληματική πολιτική, που αποσκοπεί στην αποτελεσματική μεταχείριση της μετανάστευσης και τη συρρίκνωση της λαθρομετανάστευσης (Ελευθερίου, 2010).

Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα δεν επιδιώκει την ένταξη των μεταναστών -θα μπορούσε να υποστηρίξει κάποιος- επειδή δεν έχει αποφασίσει αν την επιθυμεί στην πραγματικότητα. Το ζήτημα είναι πολιτικό. Η κεντρική πολιτική ηγεσία δεν αξιολογεί την ένταξη των μεταναστών ως μείζον εθνικό θέμα, με αποτέλεσμα να μην επενδύει τους ανάλογους πόρους για την οριστική διευθέτησή του. Αντιθέτως, διαθέτει τους πόρους σε ζητήματα με πιο άμεσο πρακτικό και ορατό στην καθημερινότητα του πολίτη αντίκτυπο. Η πολιτική απόφαση για την οριστική ένταξη των μεταναστών προϋποθέτει ισχυρές διαδικασίες νομιμοποίησης, κοινωνικής υποστήριξης, εξασφάλισης της μονιμότητας και καταπολέμησης της αίσθησης της προσωρινότητάς τους, οι οποίες πρέπει να έχουν ως κοινή συνισταμένη την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την εξάλειψη των διακρίσεων που υφίστανται οι μετανάστες. Η προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των ίσων ευκαιριών για όλους και η απουσία διακρίσεων αποτελούν κεντρικά στοιχεία της ένταξης και συνεπώς της χάραξης και εφαρμογής μίας αποτελεσματικής μεταναστευτικής πολιτικής (Βαρουζή, 2010).

Κρίσιμο ερώτημα για την αποτελεσματική άσκηση της μεταναστευτικής πολιτικής αποτελεί ο σχεδιασμός και η εφαρμογή πολιτικών, που διασφαλίζουν την ουσιαστική ένταξη των αλλοδαπών στο συνολικό πλαίσιο που διαμορφώνουν οι κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η μεταναστευτική πολιτική, ρυθμίζοντας την προσφορά και τη ζήτηση της εργατικής δύναμης, αποτελεί μέρος της πολιτικής της οικονομικής επέκτασης και της διαχείρισης της εργατικής δύναμης, σε συνδυασμό με τις πολιτικές ανάπτυξης, τις τεχνολογικές αναδιαρθρώσεις και την καινοτομία που συμβάλλουν στη βελτίωση της ποιότητας της παραγωγικής διαδικασίας σε κρίσιμους τομείς και κλάδους της οικονομίας. Το μέγεθος και η πολυπλοκότητα του μεταναστευτικού προβλήματος απαιτεί την ένταξη και τη διαχείρισή του από τις δημόσιες πολιτικές με ένα τρόπο συνολικό, που να αντιμετωπίζει σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο τα θέματα

ανάπτυξης, απασχόλησης, κοινωνικής ένταξης και αποκλεισμού του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού (Γεωργαράκης, 2010).

Οι παράμετροι που καθορίζουν τη μεταναστευτική πολιτική, όπως είναι η κοινωνική ένταξη, η εκπαίδευση, η ένταξη στην αγορά εργασίας και η ασφάλεια βρίσκονται στο επίκεντρο του κράτους και της πολιτικής του. Η διαμόρφωση και η εφαρμογή της μεταναστευτικής πολιτικής προϋποθέτουν την ανάπτυξη ορθολογικής διαδικασίας σχεδιασμού με τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων πλευρών και την αποτελεσματική εφαρμογή της με την ανάπτυξη όλων των απαραίτητων θεσμικών προϋποθέσεων και οργανωτικών και λειτουργικών προβλέψεων (Γεωργαράκης, 2010).

Η αποσαφήνιση των στόχων, η πληρότητα του περιεχομένου και η διαδικασία του σχεδιασμού της μεταναστευτικής πολιτικής αποτελούν καθοριστικά στοιχεία για τη διαμόρφωση και την αποτελεσματική εφαρμογή της πολιτικής αυτής. Βασικός στόχος της μεταναστευτικής πολιτικής είναι η ένταξη των αλλοδαπών στην κοινωνία, η οποία εξασφαλίζεται με ένα σύνολο ρυθμίσεων, ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο που διασφαλίζει τη συμμετοχή στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή οριοθετώντας την κινητικότητα των αλλοδαπών και την απασχόλησή τους. (Γεωργαράκης, 2010).

Διάχυτη, όμως, είναι και η αντίληψη ότι αποκλειστική προτεραιότητα της μεταναστευτικής πολιτικής αποτελεί η ρύθμιση της νομιμότητας της εισόδου και παραμονής των μεταναστών, με όρους αστυνόμευσης και ελέγχου, και μάλιστα ως συνέπεια της πολιτικής και των υποχρεώσεων που διαμορφώνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η πολιτική αυτή αντιμετωπίζει τους μετανάστες με τρόπο αμυντικό καθώς τους εκλαμβάνει ως πιθανούς «εισβολείς» στη χώρα που συμβάλλουν στην αύξηση του αισθήματος ανασφάλειας. Το θεσμικό και το νομικό πλαίσιο φαίνεται να έχει περισσότερο ως στόχο να «θωρακίζει» τη χώρα παρά να διασφαλίζει τα δικαιώματα των μεταναστών. Συνεπώς, εκπέμπεται το μήνυμα ότι οι μετανάστες δεν είναι ισότιμοι πολίτες και οι ίδιοι αντιλαμβάνονται ότι βρίσκονται στη χώρα υποδοχής σε καθεστώς ανοχής έχοντας αντίστοιχα αρνητικά συναισθήματα (Γεωργαράκης, 2010).

Μέχρι τώρα, έχουν γίνει ημιτελείς προσπάθειες, και συνεπώς αναποτελεσματικές, προκειμένου να ρυθμιστεί το ζήτημα της νομιμοποίησης των μεταναστών και της ένταξής τους στην αγορά εργασίας, αφού πολλοί μετανάστες με μακροχρόνια παραμονή στη χώρα είναι παράνομοι· γεγονός που αποτελεί βασική

προϋπόθεση για να περιοριστούν τα φαινόμενα παρανομίας, οικονομικής εκμετάλλευσης και κοινωνικού αποκλεισμού. (Γεωργαράκης, 2010).

Κάτω από τέτοιες συνθήκες, η πολιτική για τη μετανάστευση χαρακτηρίστηκε από ασάφεια στόχων και από διοικητική ανεπάρκεια. Ο αντιφατικός σχεδιασμός για την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών, η αυστηρότητα των νομικών προβλέψεων, οι οργανωτικές ανεπάρκειες και οι δυσλειτουργίες κατά την εφαρμογή του νομικού πλαισίου, καθώς και οι ιδιαιτερότητες της δομής της οικονομίας συνέβαλαν στον περιορισμένο αριθμό μεταναστών που νομιμοποιήθηκαν και στη συνακόλουθη παραμονή μεγάλου αριθμού μεταναστών έξω από τη νόμιμη αγορά εργασίας χωρίς τη διασφάλιση στοιχειωδών δικαιωμάτων (Γεωργαράκης, 2010).

Από την άλλη μεριά, αναγνωρίζεται και η ύπαρξη θετικών ρυθμίσεων για τους μετανάστες, όπως η ρύθμιση θεμάτων υγείας, ασφάλειας και εκπαίδευσης, καθώς και η δημιουργία δομών και υπηρεσιών για τη διαχείριση της μετανάστευσης, η εξειδίκευση και εκπαίδευση του προσωπικού και η ανάπτυξη δομών πληροφόρησης. Επιπροσθέτως, αντιμετωπίζεται και η ανάγκη για τη συνεχή αναπροσαρμογή στις διαμορφούμενες συνθήκες σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Η εθνική μεταναστευτική πολιτική έχει σε ικανοποιητικό βαθμό ενσωματώσει ρυθμίσεις που προβλέπονται σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο και ειδικά για την άρση των διακρίσεων και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Γεωργαράκης, 2010).

Τα προβλήματα της εφαρμογής της μεταναστευτικής πολιτικής είναι περισσότερο τεχνικής φύσεως και οφείλονται στην έλλειψη προσωπικού, σε οργανωτικές αδυναμίες, στις πολύπλοκες διαδικασίες, στην καθυστέρηση της ηλεκτρονικής διασύνδεσης των δημόσιων υπηρεσιών, με συνέπεια την καθυστέρηση που απαιτείται για τη διεκπεραίωση των υποθέσεων σε όλα τα επίπεδα. Οι δυσκολίες αυτές δεν είναι μόνο τεχνικού χαρακτήρα, οφείλονται σε βαθύτερους στόχους, όπως είναι η έλλειψη μακροπρόθεσμης πολιτικής, η έλλειψη εμπειρίας, καθώς και τα στερεότυπα για τους μετανάστες, τα οποία συνδέονται με ζητήματα εθνικής ταυτότητας και ζητήματα αντιμετώπισης της ετερότητας και του διαφορετικού. Η μαζική είσοδος των μεταναστών δεν απαιτεί μόνο την οργανωτική και λειτουργική βελτίωση των διοικητικών δομών, αλλά προϋποθέτει την αντιμετώπιση της μετανάστευσης όχι ως φαινόμενου που πρέπει να ελεγχθεί με αστυνομικά μέτρα, αλλά ως νέας σύνθετης πραγματικότητας, που διαμορφώνει καινούριους κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτισμικούς όρους στην ελληνική κοινωνία (Γεωργαράκης, 2010).

Συμπερασματικές σκέψεις για την εθνική μεταναστευτική πολιτική

Η μετανάστευση δεν αποτελεί καινούριο φαινόμενο αλλά έχει λάβει νέες διαστάσεις. Οι άνθρωποι συνεχίζουν και μεταναστεύουν λόγω των ελλειμμάτων στην προστασία των δικαιωμάτων τους. Συνήθως οι λόγοι που σχετίζονται με την απουσία δικαιωμάτων και ελευθεριών, όπως είναι η προσωπική ελευθερία και ασφάλεια, η ανθρώπινη φτώχεια, η βία, οι πολιτικές διώξεις, ο κοινωνικός και οικονομικός αποκλεισμός, η ανισότητα των ευκαιριών και οι φυλετικές διακρίσεις, έχουν ως συνέπεια οι άνθρωποι να οδηγούνται σε άλλες χώρες (Βαρουξή, 2010).

Τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν κεντρικές έννοιες σε μία μεταναστευτική διαδικασία. Τα κράτη πρέπει να εξασφαλίσουν ότι τόσο οι πολιτικές τους στα θέματα μετανάστευσης και ασύλου όσο και η εσωτερική νομοθεσία και πρακτικής τους είναι σύμφωνες με τις αρχές που διεθνούς δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι παράτυποι μετανάστες είναι ευάλωτοι σε παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους, που πηγάζουν τόσο από την παράλειψη του κράτους να συμμορφωθεί με το διεθνές δίκαιο και τα θεσμικά κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά, κυρίως, από την απροθυμία του κράτους να εξασφαλίσει την εφαρμογή τους στις πρακτικές των κρατικών οργάνων (Βαρουξή, 2010).

Το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα υπήρξε αντικείμενο ενός σχεδιασμού και προγραμματισμού, που επεδίωξε να προσελκύσει αλλοδαπό φθινό εργατικό δυναμικό από τις γειτονικές χώρες, και έπειτα σχεδίασε το μόνιμο κοινωνικό αποκλεισμό και περιθωριοποίηση των αλλοδαπών. Η ανυπαρξία της μεταναστευτικής πολιτικής είχε σοβαρές συνέπειες. Η Ελλάδα προκάλεσε μαζική εισροή αλλοδαπών ενώ δεν είχε τις κοινωνικοοικονομικές υποδομές και προϋποθέσεις να τη διαχειριστεί και στη συνέχεια τους εξώθησε σε ένα καθεστώς κατηγοριοποιώντας τους ως «κοινωνικό πρόβλημα» (Ελευθερίου, 2010).

Το κράτος δεν απέτρεψε την ανεξέλεγκτη ροή εκατομμυρίων αλλοδαπών, που ήταν αδύνατο να απορροφηθούν από την ελληνική οικονομία και την κοινωνική ζωή, αντιθέτως τους θεώρησε υπαίτιους για τα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα της χώρας. Η αυξημένη εκπροσώπηση και εμπλοκή των αλλοδαπών στο ποινικό σύστημα και στα ελληνικά καταστήματα κράτησης υποδεικνύει τη μη ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία. Η άποψη που επικρατεί, με βάση την οποία η ανεργία, η εγκληματικότητα και η φτώχεια απορρέουν από την υπερβολική μετανάστευση, εξακολουθεί να κυριαρχεί και να αναπαράγεται στο φάσμα της κοινωνίας (Ελευθερίου, 2010).

Η εθνική μεταναστευτική πολιτική και νομοθεσία αποσκοπούν ιδανικά στην ένταξη των μεταναστών, αλλά στην πράξη την αποτρέπουν. Το πρόβλημα είναι πολιτικό, όπως και η λύση. Το κράτος πρέπει να αναλάβει το βάρος της εφαρμογής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να επιδιώξει την ένταξη των μεταναστών στον κοινωνικό ιστό της χώρας με συγκεκριμένα μέτρα και «ανθρωποδικαιωματικές» πολιτικές. Η ανθρωποδικαιωματική διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου πρέπει να ενσωματωθεί στις εθνικές πολιτικές, σε όλα τα επίπεδα, τα μέτρα και τις δράσεις που λαμβάνονται. Η απόλαυση δικαιωμάτων, όπως η πρόσβαση στην εκπαίδευση, την υγεία και την εργασία, η πρόσβαση σε κοινωνικοασφαλιστικά δικαιώματα και υπηρεσίες πρόνοιας, η διασφάλιση της ελευθερίας έκφρασης και της θρησκευτικής ελευθερίας, η κατοχύρωση πολιτικών δικαιωμάτων και η ισότιμη κοινωνική συμμετοχή αποτελούν συστατικά στοιχεία της διαδικασίας ένταξης των αλλοδαπών καθώς και της ανθρωποδικαιωματικής προσέγγισης του μεταναστευτικού φαινομένου (Βαρουξή, 2010).

Η αντιμετώπιση της μετανάστευσης ως κοινωνικό πρόβλημα και όχι ως κοινωνικοπολιτισμικό γεγονός και η αναγόρευσή της σε ιδεολογικό διακύβευμα δημόσιας τάξης και ασφάλειας είναι η βασική στρατηγική διαχείρισης του κράτους καθώς εξυπηρετεί την εύρυθμη λειτουργία πολλών μηχανισμών και επιπέδων (Ελευθερίου, 2010). Όμως, το ζητούμενο για την ελληνική κοινωνία είναι η αρμονική συμβίωση των μελών της και το μέσο για την επίτευξή της είναι η ανθρωποδικαιωματική διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου (Βαρουξή, 2010).

Ασυνόδευτοι ανήλικοι: Ορισμός και κατηγοριοποίηση

Ορίζοντας τον μετανάστη, τον πρόσφυγα και τον αιτούντα άσυλο

Για λόγους εννοιολογικής σαφήνειας, κρίνεται απαραίτητο να γίνουν ορισμένες διακρίσεις μεταξύ των διαφορετικών κατηγοριών των αλλοδαπών σε εθνικό πλαίσιο (Ελευθερίου, 2010). Ο νομικός όρος «αλλοδαπός» παραπέμπει σε όλους όσους διαβιούν στην Ελλάδα και δεν έχουν την ελληνική υπηκοότητα, τυπικά, όμως, χρησιμοποιείται για τους υπηκόους τρίτων χωρών (Νικολαΐδη, 2011). Ο νομικός όρος «μετανάστης» είναι διφορούμενος. Οι μετανάστες είναι υπήκοοι κρατών εκτός ΕΕ, που έχουν εισέλθει νόμιμα ή μη στην Ελλάδα, με απώτερο σκοπό την εγκατάστασή τους και την ανεύρεση εργασίας (Ελευθερίου, 2010· Νικολαΐδη, 2011).

Οι αιτούντες άσυλο ή αιτούντες διεθνή προστασία⁶ είναι αλλοδαποί ή ανιθαγενείς, που προσφεύγουν στην Ελλάδα νόμιμα ή μη και ζητούν να αποκτήσουν την ιδιότητα του πρόσφυγα, ισχυριζόμενοι ότι δεν μπορούν ή δεν επιθυμούν να επιστρέψουν στη χώρα προέλευσής τους επειδή φοβούνται ότι εκεί θα διωχθούν για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα⁷ ή λόγω των πολιτικών τους πεποιθήσεων ή επειδή κινδυνεύουν να υποστούν σοβαρές βλάβες στη χώρα καταγωγής ή προηγούμενης διαμονής τους, ιδίως γιατί κινδυνεύουν με θανατική ποινή ή εκτέλεση, με βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή κινδυνεύει η ζωή τους ή η ακεραιότητά τους λόγω διεθνούς ή εμφύλιας σύρραξης (Ελευθερίου, 2010· Νικολαΐδη, 2011· Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Οι πρόσφυγες είναι ουσιαστικά εκείνοι οι αλλοδαποί που αποκτούν την ιδιότητα του πρόσφυγα από το ελληνικό κράτος (Ελευθερίου, 2010· Νικολαΐδη, 2011). Ο όρος «πρόσφυγας» χρησιμοποιείται συχνά και ως συνώνυμος του δικαιούχου διεθνούς προστασίας (Υπηρεσία Ασύλου, 2016). Οι μετανάστες διαφέρουν από τους πρόσφυγες στο γεγονός ότι οι μετανάστες εγκαταλείπουν τη

---

⁶ Η διεθνής προστασία εμπεριέχει το καθεστώς του πρόσφυγα -τη χορήγηση δηλαδή του ασύλου- και το καθεστώς της επικουρικής προστασίας. Το άσυλο, το οποίο αναφέρεται και ως πολιτικό άσυλο, είναι η προστασία που χορηγείται από μία χώρα στα άτομα που έχουν φύγει από τη χώρα τους ή φοβούνται να επιστρέψουν σε αυτή επειδή διώκονται (Υπηρεσία Ασύλου, 2016). Το καθεστώς επικουρικής προστασίας χορηγείται σε όσους χρήζουν διεθνούς προστασίας αλλά δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση ασύλου (European Union Agency for Fundamental Rights [FRA], European Court of Human Rights & Council of Europe, 2014). Οι προϋποθέσεις χορήγησης ασύλου διέπονται από τη Διεθνή Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων (Υπηρεσία Ασύλου, 2016).

⁷ Η ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα είναι μία ένωση προσώπων, που συνδέονται με ένα κοινό χαρακτηριστικό, εκτός του φόβου δίωξης ή του ότι αντιμετωπίζονται ως ομάδα από την κοινωνία. Το κοινό χαρακτηριστικό είναι συνήθως έμφυτο, αναλλοίωτο ή θεμελιώδες για την ταυτότητα, τη συνείδηση ή την άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μελών της (ΥΑ, 2009).

χώρα τους εθελοντικά, αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, ενώ οι πρόσφυγες αναγκάζονται να φύγουν από τη χώρα τους εξαιτίας του φόβου δίωξης για τους λόγους που προαναφέρθηκαν και επομένως δεν μπορούν να επιστρέψουν σε αυτή. Επιπλέον, αν οι μετανάστες αποφασίσουν να γυρίσουν στην πατρίδα τους, έχουν τη δυνατότητα να το πράξουν διότι συνεχίζουν να έχουν την προστασία της χώρας τους ενώ οι πρόσφυγες διακατέχονται από το αίσθημα της ανασφάλειας και δεν δύνανται ή δεν επιθυμούν να επιστρέψουν (Ελευθερίου, 2010· Υπηρεσία Ασύλου, 2016).

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι τα πρόσωπα που έχουν συμμετάσχει σε εγκλήματα πολέμου και παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου, καθώς και σε τρομοκρατικές ενέργειες, αποκλείονται της προστασίας που δικαιούται ένας πρόσφυγας. Στην πράξη, όμως, σε περιπτώσεις μαζικής φυγής, είναι δύσκολο να διαχωριστούν τα πρόσωπα, σε βάρος των οποίων υπάρχουν υπόνοιες ότι συμμετείχαν σε παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου, από τους υπόλοιπους πρόσφυγες (Νικολαΐδη, 2011).

Ορίζοντας τον ασυνόδευτο ανήλικο

Ο ασυνόδευτος ανήλικος ή ασυνόδευτο παιδί είναι κάθε πρόσωπο κάτω των 18 ετών, εκτός αν -σύμφωνα την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία- η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής, που έχει εισέλθει ή βρίσκεται στην Ελλάδα, χωρίς να συνοδεύεται από τον κατά τον νόμο ή το έθιμο υπεύθυνο για την επιμέλειά του ενήλικο (The UN Refugee Agency [UNCHR], 1997β· Ύπατη Αρμοστεία & Συνήγορος του Πολίτη [ΥΑ & ΣτΠ], 2005). Οι όροι «ασυνόδευτος ανήλικος» ή «ασυνόδευτο παιδί» προτιμώνται από τη χρήση του όρου «ορφανό». Ένα παιδί χαρακτηρίζεται ορφανό μόνο αν έχουν αποβιώσει και οι δύο οι γονείς του. Επιπροσθέτως, ο χαρακτηρισμός των παιδιών ως ορφανών συμβάλλει στην ενθάρρυνση των υιοθεσιών και όχι στην αναζήτηση της οικογένειας ή στην τοποθέτηση του παιδιού σε ανάδοχη οικογένεια ή στην ενίσχυση της κοινοτικής του υποστήριξης (UNCHR, 1997α).

Οι λόγοι της παρουσίας των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ευρώπη είναι πολλοί και ποικίλοι. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι μπορεί να ταξιδεύουν προς την Ευρώπη για να αιτηθούν διεθνή προστασία λόγω του φόβου της δίωξης ή της έλλειψης προστασίας στη χώρα προέλευσής τους, που οφείλεται στην παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, στις ένοπλες συρράξεις ή στις αναταραχές. Ενδεχομένως να είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων, όπου ζητούν προστασία για σεξουαλικούς ή για

άλλους λόγους εκμετάλλευσης. Κάποιοι ασυνόδευτοι ανήλικοι ζητούν προστασία διότι ταξίδεψαν προς την Ευρώπη με σκοπό να διαφύγουν καταστάσεις σοβαρών στερήσεων ή επειδή απλώς αναζητούν νέες ευκαιρίες για μία καλύτερη ζωή. Άλλοι διότι έχουν την ανάγκη προστασίας από την ενδοοικογενειακή βία και κακοποίηση που υφίστανται στο οικογενειακό τους περιβάλλον ή από τις διακρίσεις ή τις κακοποιήσεις που οφείλονται στο φύλο τους, ή επειδή έχουν εμπλακεί σε ένοπλες συγκρούσεις ή έχουν υπηρετήσει σε στρατιωτικά σώματα· τα παιδιά δεν πρέπει να θεωρούνται και να αντιμετωπίζονται ως εγκληματίες αλλά να απολαμβάνουν ειδική μεταχείριση που προβλέπεται για τα παιδιά που είναι θύματα βίας (Braunschweig κ.ά., 2010).

Επιπλέον, κάποιοι ασυνόδευτοι ανήλικοι καταφθάνουν στην Ευρώπη για να επανενωθούν με μέλη της οικογένειάς τους που βρίσκονται ήδη εκεί λόγω της έλλειψης προγραμμάτων νομιμοποίησης των μεταναστών ή εξαιτίας των περιορισμών που θέτουν οι διαδικασίες της οικογενειακής επανένωσης, όπου η νόμιμη επανένωση ή η επανένωση σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα καθίσταται ανέφικτη. Κάποιοι ασυνόδευτοι ανήλικοι δεν έχουν μαζί τους έγγραφα ταυτότητας ή διαμονής ενώ άλλοι μπορεί να διασχίζουν τη χώρα υποδοχής ώστε να φτάσουν στον τελικό τους προορισμό. Κάποιοι ασυνόδευτοι ανήλικοι μπορεί να είναι πολίτες της ΕΕ, όπου ταξιδεύουν εντός της Ευρώπης και άλλοι μπορεί να φθάνουν στην Ευρώπη στο πλαίσιο προγραμμάτων μετεγκατάστασης πολιτών τρίτων χωρών, όπου δικαιούνται να λάβουν άδεια διαμονής κατά την άφιξή τους (Braunschweig κ.ά., 2010).

Ορισμένες φορές η παρουσία των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ευρώπη οφείλεται και στις διάφορες αιτίες του αποχωρισμού τους από την οικογένειά τους, οι οποίες έχουν διαφορετικές συνέπειες για τη μέριμνα τους, καθώς και για την ενδεχόμενη οικογενειακή επανένωση και την εφαρμογή μακροπρόθεσμων λύσεων. Τα παιδιά μπορεί να αποχωρίστηκαν τυχαία την οικογένειά τους, να απήχθησαν ή να έμειναν ορφανά. Μπορεί να διέφυγαν ή να ζούσαν ανεξάρτητα από την οικογένειά τους, έχοντας τη συγκατάθεση των γονέων. Μερικά παιδιά μπορεί να είναι παιδιά του δρόμου. Άλλα μπορεί να στάλθηκαν στη χώρα υποδοχής από τους γονείς τους, οι οποίοι συνεχίζουν και παραμένουν στη χώρα καταγωγής, ενώ άλλα μπορεί να εγκαταλείφθηκαν στη χώρα υποδοχής από τους γονείς τους, οι οποίοι επαναπατρίστηκαν ή μετεγκαταστάθηκαν σε άλλη χώρα. Επιπλέον, τα παιδιά μπορεί να αποχωρίστηκαν την οικογένειά τους στις συρράξεις επειδή καταταγήκαν στο στρατό ή επειδή οι γονείς τους μπορεί να φυλακίστηκαν (UNCHR, 1997α).

Ακόμη, ενώ τα παιδιά μπορεί να αντιμετωπίζουν παρόμοια ή όμοια με τους ενήλικες εμπόδια, βιώνουν διαφορετικά τη σχετική εμπειρία. Πράξεις ή απειλές που ενδέχεται να μην πληρούν τις προϋποθέσεις δίωξης για τους ενήλικες, μπορεί να είναι διωκτικής φύσης για ένα παιδί, αποκλειστικά και μόνο επειδή είναι παιδί. Τα παιδιά υφίστανται ειδικότερες μορφές δίωξης λόγω της ηλικίας τους, της έλλειψης ωριμότητας ή του καθεστώτος τους ως ευάλωτα άτομα. Η ανωριμότητα, η ευαλωτότητα, οι μη ανεπτυγμένοι μηχανισμοί αντιμετώπισης διαφόρων καταστάσεων και η εξάρτηση, καθώς και τα διαφορετικά στάδια της ανάπτυξης και τα εμπόδια στην ανάπτυξη των ικανοτήτων των παιδιών μπορεί να σχετίζονται άμεσα με τον τρόπο που ένα παιδί βιώνει τις εμπειρίες ή τους φόβους του (ΥΑ, 2009).

Η ιδιότητα του παιδιού ως αιτών άσυλο μπορεί να αποτελεί καθοριστικό στοιχείο για τη βλάβη που έχει υποστεί ή που φοβάται ότι θα υποστεί. Ενδεικτικά, περιπτώσεις δίωξης που πλήττουν ειδικότερα τα παιδιά είναι η ενδοοικογενειακή βία, ο εξαναγκασμός σε γάμο, η παιδική εργασία, η καταναγκαστική πορνεία και η παιδική πορνογραφία. Παρόμοιες μορφές δίωξης παραβιάζουν το δικαίωμα των παιδιών στην επιβίωση και στην ανάπτυξη και συνιστούν σοβαρή διακριτική μεταχείριση για τα παιδιά που γεννιούνται εκτός των αυστηρών κανόνων του οικογενειακού προγραμματισμού αλλά και για τα παιδιά που καθίστανται ανιθαγενή, λόγω της απώλειας της ιθαγένειας και της στέρησης κηδεμόνα, υπεύθυνου για τη φροντίδα τους (ΥΑ, 2009).

Ορισμένες από τις συνηθέστερες μορφές δίωξης που επικαλούνται τα ίδια τα παιδιά στο πλαίσιο της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα είναι η στρατολόγησή τους σε νεαρή ηλικία, η εμπορία παιδιών και η παιδική εργασία, ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων, η ενδοοικογενειακή βία κατά των ίδιων των παιδιών, οι παραβιάσεις των οικονομικών, των κοινωνικών και των πολιτιστικών τους δικαιωμάτων, η φυγή, η εθνικότητα ή εθνοτική καταγωγή, η θρησκεία, οι πολιτικές πεποιθήσεις και η συμμετοχή τους σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα (ΥΑ, 2009).

Παρότι το φάσμα των κατηγοριών των ασυνόδευτων ανηλίκων είναι αρκετά μεγάλο, οι περισσότεροι emπίπτουν σε εκείνους που αναζητούν προστασία (συμπεριλαμβανομένου του ασύλου), σε εκείνους που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων και σε εκείνους που είναι μετανάστες, συμπεριλαμβανομένων όσων επιδιώκουν την οικογενειακή επανένωση ή οικονομικές και εκπαιδευτικές ευκαιρίες (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Unicef, 2007· Braunschweig κ.ά., 2010). Κάποιοι ανήλικοι είναι

εντελώς μόνοι ενώ άλλοι μπορεί να ζουν με μέλη της ευρύτερης οικογένειάς τους, που όμως δεν είναι απαραίτητως υπεύθυνα, κατά τον νόμο ή το έθιμο, για τη φροντίδα τους (Braunschweig κ.ά., 2010). Γενικά, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι συγκαταλέγονται στις ομάδες προσώπων που χαρακτηρίζονται ως ιδιαίτερος ευάλωτες και χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής (FRA κ.ά., 2014). Είναι σημαντικό να αναγνωρίζεται η αλληλοσυμπλήρωση και το ενδεχόμενο της ουσιαστικής αλληλοεπικάλυψης των ομάδων αυτών. Κατά την άφιξη του ασυνόδευτου ανήλικου δεν είναι πάντα προφανές σε ποια ομάδα ανήκει και για αυτόν ακριβώς το λόγο προηγείται η ικανοποίηση των αναγκών πρόνοιας και στη συνέχεια ακολουθεί ο καθορισμός του μεταναστευτικού καθεστώτος του ανήλικου, καθώς η διαδικασία αυτή απαιτεί χρόνο (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010).

Στατιστικά ασυνόδευτων ανηλίκων

Σύμφωνα με τη Eurostat, τη στατιστική υπηρεσία της ΕΕ, το 2015, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο στα κράτη-μέλη της ΕΕ ανέρχονταν στους 88.300. Από το 2008 έως το 2013, ο αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο κυμαινόταν από 11.000 έως 13.000 άτομα, ο οποίος σχεδόν διπλασιάστηκε το 2014, καθώς ξεπέρασε τα 23.000 άτομα (Eurostat, 2016).

Το 2015, η συντριπτική πλειοψηφία των ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο ήταν αγόρια (91%) και πάνω από το μισό (57%) ήταν από 16 έως 17 ετών (περίπου 50.000 άτομα), ενώ αυτοί που ήταν από 14 έως 15 ετών ήταν γύρω στο 29% (περίπου 25.800 άτομα) και όσοι ήταν κάτω των 14 ετών ήταν γύρω στο 13% (σχεδόν 11.800 άτομα). Το 51% από τους αιτούντες άσυλο, που ήταν ασυνόδευτοι ανήλικοι στην ΕΕ το 2015, ήταν Αφγανοί (Eurostat, 2016).

Το ίδιο έτος, ο υψηλότερος αριθμός αιτούντων άσυλο, που ήταν ασυνόδευτοι ανήλικοι, καταγράφηκε στη Σουηδία (σχεδόν 35.300 ασυνόδευτοι ανήλικοι ή το 40% από το σύνολο των ασυνόδευτων ανηλίκων που καταγράφηκε στα κράτη-μέλη της ΕΕ), ακολούθησε η Γερμανία (με 14.400 ή 16%), η Ουγγαρία (με 8.800 ή 10%), και η Αυστρία (με 8.300 ή 9%). Από τους 420 ασυνόδευτους ανηλικούς που καταγραφήκαν στην Ελλάδα το 2015, το 87% ήταν αγόρια και το 10% κάτω των 14 ετών. Ακόμα, οι 140 ήταν Αφγανοί (34%), οι 80 Πακιστανοί (20%) και οι 80 Σύροι (19%) (Eurostat, 2016).

Το 2016, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο στα κράτη-μέλη της ΕΕ ήταν 63.300. Ο αριθμός μειώθηκε αισθητά σε σύγκριση με το 2015 αλλά παραμένει ακόμα υψηλός αναφορικά με την περίοδο 2008-2013. Το 2016, η συντριπτική

πλειοψηφία των ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο ήταν αγόρια (89%) και πάνω από τα δύο τρίτα (68%) ήταν από 16 έως 17 ετών (περίπου 43.300 άτομα), ενώ αυτοί που ήταν από 14 έως 15 ετών ήταν γύρω στο 21% (περίπου 13.500 άτομα) και όσοι ήταν κάτω των 14 ετών ήταν γύρω στο 10% (σχεδόν 6.300 άτομα). Το 38% από τους αιτούντες άσυλο, που ήταν ασυνόδευτοι ανήλικοι στην ΕΕ το 2016, ήταν Αφγανοί και το 19% ήταν Σύροι (Eurostat, 2017).

Την ίδια χρονιά, ο υψηλότερος αριθμός αιτούντων άσυλο, που ήταν ασυνόδευτοι ανήλικοι, καταγράφηκε στη Γερμανία (σχεδόν 36.000 ασυνόδευτοι ανήλικοι ή το 57% από το σύνολο των ασυνόδευτων ανηλίκων που καταγράφηκε στα κράτη-μέλη της ΕΕ), ακολούθησε η Ιταλία (με 6.000 ή 10%), η Αυστρία (με 3.900 ή 6%), το Ηνωμένο Βασίλειο (με 3.200 ή 5%), η Βουλγαρία (με 2.750 ή 4%) και η Ελλάδα (με 2.350 ή 4%). Από τους 2.350 ασυνόδευτους ανηλικούς που καταγραφήκαν στην Ελλάδα το 2016, το 87% ήταν αγόρια και το 12% κάτω των 14 ετών. Ακόμα, οι 765 ήταν Σύροι (32%), οι 640 Πακιστανοί (27%) και οι 430 Αφγανοί (18%) (Eurostat, 2017). Με βάση το European Asylum Support Office (EASO), δηλαδή την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο, η Ελλάδα ανήκει στις χώρες όπου ο αριθμός των αιτημάτων των ασυνόδευτων ανηλίκων για το έτος 2016 μειώθηκε αισθητά σε σύγκριση με άλλα κράτη μέλη της ΕΕ (European Asylum Support Office [EASO], 2017).

Κατευθυντήριες οδηγίες για ανήλικους αιτούντες άσυλο

Το ζήτημα των ασυνόδευτων ανηλίκων απασχολεί ιδιαίτερα την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Το ελληνικό σύστημα πρόνοιας δεν διαθέτει επαρκείς εγγυήσεις για την προστασία και τη φροντίδα των ανηλίκων κατά το διάστημα της παραμονής τους στην Ελλάδα ούτε και για την κοινωνική τους ένταξη στην περίπτωση που οι ίδιοι δεν μπορούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους. Τις περισσότερες φορές οι ανήλικοι παραμένουν σε αστυνομικά τμήματα και σε συνθήκες που δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Η ΥΑ και ο Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού του Συνηγόρου του Πολίτη εξέδωσαν ένα εγχειρίδιο κατευθυντήριων οδηγιών για τη μεταχείριση των ασυνόδευτων ανηλίκων, όπως αυτές προκύπτουν από τη ΔΣΔΠ και από άλλα διεθνή νομικά κείμενα και προτάσεις διεθνών οργανισμών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς και από τη Διακήρυξη Καλών Πρακτικών, που υιοθέτησε το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα για τα Ασυνόδευτα Παιδιά, και την Οδηγία 2003/9/ΕΚ αναφορικά με τις συνθήκες υποδοχής των ανηλίκων που αιτούνται άσυλο. Οι Οδηγίες αυτές λήφθηκαν

σε υπόψη από τα τότε συναρμόδια Υπουργεία Δημόσιας Τάξης, Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Δικαιοσύνης με σκοπό την καλύτερη μεταχείριση των ασυνόδευτων ανηλίκων που ζητούν άσυλο στην Ελλάδα (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Οι κατευθυντήριες αρχές που διέπουν τις οδηγίες αναφέρονται στο συμφέρον του παιδιού, στην αρχή της μη διακριτικής μεταχείρισης, στο δικαίωμα συμμετοχής, στο σεβασμό της πολιτισμικής ταυτότητας, στη διερμηνεία, στην αρχή εμπιστευτικότητας, στην ενημέρωση, στη συνεργασία φορέων, στην επιμόρφωση και την κατάρτιση του προσωπικού, στη διάρκεια διεκπεραίωσης και στην ταχύτητα (ΥΑ & ΣτΠ, 2005).

Το συμφέρον του παιδιού και ο σεβασμός των δικαιωμάτων του πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε κάθε διαδικασία και απόφαση που το αφορά (άρ. 3 παρ. 1 ΔΣΔΠ) (ΥΑ & ΣτΠ, 2005). Οποιοσδήποτε καθορισμός ή αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος πρέπει να στηρίζεται στις προσωπικές περιστάσεις κάθε παιδιού και να συνεκτιμώνται η κατάσταση της οικογένειάς του, η κατάσταση που επικρατεί στη χώρα προέλευσής του, οι ευπάθειές του, η ασφάλεια και οι κίνδυνοι στους οποίους εκτίθεται και οι ανάγκες προστασίας του, το επίπεδο της ένταξής του στη χώρα υποδοχής καθώς και η πνευματική και σωματική του υγεία, οι συνθήκες εκπαίδευσης αλλά και οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Οι εκτιμήσεις αυτές εντάσσονται στο πλαίσιο του φύλου, της ιθαγένειας, καθώς και του εθνοτικού, πολιτισμικού και γλωσσικού υπόβαθρου του παιδιού. Ο καθορισμός του βέλτιστου συμφέροντος των ασυνόδευτων ανηλίκων είναι διεπιστημονική διεργασία, στην οποία συμμετέχουν οι αρμόδιοι φορείς και ανατίθεται σε ειδικευμένους επαγγελματίες και εμπειρογνώμονες που εργάζονται με παιδιά (Braunschweig κ.ά., 2010).

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρέπει να λαμβάνουν ίση μεταχείριση και ίσα δικαιώματα με τα δικαιώματα των ανηλίκων που είναι πολίτες του κράτους υποδοχής ή που κατοικούν νόμιμα σε αυτό. Όλες οι εκτιμήσεις που αφορούν στο καθεστώς τους ως αλλοδαπών πρέπει να είναι δευτερεύουσας σημασίας (άρ. 2 και 22 παρ. 1 ΔΣΔΠ) (ΥΑ & ΣτΠ, 2005). Πρέπει να απολαμβάνουν τη μεταχείριση που αρμόζει σε γενικό βαθμό σε παιδιά, αναφορικά με τα ταξιδιωτικά έγγραφα, τα έγγραφα εισόδου στη χώρα υποδοχής ή τα έγγραφα διαμονής ή το καθεστώς τους ως διερχομένων από τη χώρα υποδοχής (Braunschweig κ.ά., 2010).

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι δικαιούνται να συμμετέχουν στη λήψη των αποφάσεων σε θέματα που τους απασχολούν, αναλόγως την ηλικία και την

ωριμότητά τους (άρ. 12 ΔΣΔΠ) (ΥΑ & ΣτΠ, 2005). Επιβάλλεται η υιοθέτηση και η εφαρμογή μέτρων που διευκολύνουν την ουσιαστική συμμετοχή τους. Προσθήκουσες εγγυήσεις πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι διαβουλεύσεις και οι συνεντεύξεις δεν βλάπτουν τα παιδιά. Οι πολιτισμικοί και γλωσσικοί παράγοντες, που ενδέχεται να καθιστούν δύσκολη την επικοινωνία, πρέπει να αντιμετωπίζονται. Σε κάθε νομική διαδικασία, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι έχουν το δικαίωμα της άμεσης ακρόασης ή της ακρόασης δια του νομίμου εκπροσώπου ή επιτρόπου τους. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρέπει να ενθαρρύνονται και να τους παρέχεται η δυνατότητα να εκφράζουν τις απόψεις τους, τις ανησυχίες τους και τα παράπονά τους αναφορικά με τη φροντίδα και την επιμέλεια, την εκπαίδευση, τις υπηρεσίες υγείας, τη νομική εκπροσώπηση και τις διαρκείς λύσεις (Braunschweig κ.ά., 2010).

Η διατήρηση της μητρικής τους γλώσσας και ο δεσμός τους με το πολιτισμικό υπόβαθρο και τη θρησκεία τους είναι ζωτικής σημασίας. Η παροχή υπηρεσιών παιδικής πρόνοιας, υγείας και εκπαίδευσης πρέπει να αντανακλά στις πολιτισμικές τους ανάγκες (άρ. 8, 24 και 30 ΔΣΔΠ) (ΥΑ & ΣτΠ, 2005). Ιδιαίτερη μέριμνα απαιτείται προκειμένου να μην διαιωνίζονται οι πτυχές των πολιτισμικών παραδόσεων, που συνεπάγονται διακριτική μεταχείριση των παιδιών και προσβολή των δικαιωμάτων τους. Η διατήρηση του πολιτισμού και της γλώσσας τους είναι ιδιαίτερα σημαντική, ειδικά για τις περιπτώσεις όπου το παιδί πρόκειται να επιστρέψει στην πατρίδα του (Braunschweig κ.ά., 2010).

Κατά τη διεξαγωγή μίας συνέντευξης ή κατά την πρόσβασή τους σε υπηρεσίες ή σε ενημέρωση που αφορά τα δικαιώματα και τις ανάγκες τους, πρέπει να υπάρχει διαθέσιμη δυνατότητα διερμηνείας στη γλώσσα που εκείνοι επιθυμούν (άρ. 12 και 13 ΔΣΔΠ). Επιπλέον, σημαντική είναι η μέριμνα που πρέπει να υπάρχει για να μην αποκαλύπτονται πληροφορίες σχετικές με τους ανήλικους, οι οποίες μπορούν να τους βλάψουν. Η διαβίβαση των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων σε άλλες υπηρεσίες ή οργανώσεις πρέπει να γίνεται με τη συγκατάθεσή τους και με τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ηλικία τους. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει οι πληροφορίες για τους ανήλικους να χρησιμοποιούνται για διαφορετικό σκοπό από εκείνον για τον οποίο ελήφθησαν (άρ. 16 ΔΣΔΠ) (ΥΑ & ΣτΠ, 2005).

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρέπει να ενημερώνονται σχετικά με τα δικαιώματά τους, τις υπηρεσίες που μπορούν να έχουν πρόσβαση, τις διαδικασίες για το άσυλο, την αναζήτηση της οικογένειάς τους και την κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καταγωγής τους (άρ. 13, 17 και 22 παρ. 2 ΔΣΔΠ) (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig

κ.ά., 2010). Επίσης, πρέπει να ενημερώνονται για τις υποχρεώσεις τους και την προσδοκώμενη συμπεριφορά τους (Braunschweig κ.ά., 2010). Όλοι οι φορείς, οργανώσεις και επαγγελματίες που εμπλέκονται στην παροχή υπηρεσιών προς τα παιδιά αυτά, προκειμένου να διασφαλίζεται όσο το δυνατόν καλύτερα η προστασία της ευημερίας τους και των δικαιωμάτων τους, πρέπει να συνεργάζονται (άρ. 22 παρ. 2 ΔΣΔΠ) (ΥΑ & ΣτΠ, 2005).

Το προσωπικό που προσφέρει υπηρεσίες σε ασυνόδευτους ανηλίκους πρέπει να είναι καταλλήλως επιμορφωμένο ή/και καταρτισμένο για την ικανοποίηση των ιδιαίτερων αναγκών τους. Οι μεταναστευτικές και οι συνοριακές αστυνομικές υπηρεσίες οφείλουν να έχουν την κατάλληλη επιμόρφωση ώστε να είναι σε θέση να αξιολογούν τις υποθέσεις των συγκεκριμένων παιδιών και να τα παραπέμπουν στις αρμόδιες αρχές (άρ. 3 παρ. 3 ΔΣΔΠ) (ΥΑ & ΣτΠ, 2005). Η κατάρτιση πρέπει επίσης να διασφαλίζει την κατανόηση της διαπολιτισμικής επικοινωνίας και την ευαισθητοποίηση όσων παρέχουν υπηρεσίες σε ασυνόδευτους ανηλίκους για θέματα πολιτισμικής φύσης και για θέματα φύλων. Το προσωπικό των μεταναστευτικών και των συνοριακών αστυνομικών υπηρεσιών, καθώς και το προσωπικό άλλων αρμόδιων φορέων πρέπει να επιμορφώνεται ώστε να διεξάγουν φιλικές προς τα παιδιά συνεντεύξεις (Braunschweig κ.ά., 2010).

Τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα και η ευημερία των παιδιών είναι ο κεντρικός άξονας για τις αποφάσεις που λαμβάνονται για αυτά (άρ. 3 παρ. 1 και άρ. 22 παρ. 1 και 2 ΔΣΔΠ) (ΥΑ & ΣτΠ, 2005). Οι λύσεις πρέπει να είναι συγκεκριμένες, ασφαλείς και βιώσιμες (Braunschweig κ.ά., 2010). Η λήψη των αποφάσεων, που αφορούν τους ασυνόδευτους ανηλίκους αιτούντες άσυλο, πρέπει να είναι ταχεία και άμεση (άρ. 3 παρ. 1 ΔΣΔΠ) (ΥΑ & ΣτΠ, 2005). Ενώ όλες οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται μετά από ενδελεχή εξέταση των στοιχείων, η καθυστέρηση δεν παύει να είναι επιζήμια για ένα παιδί. Η άποψη ότι το παιδί διέρχεται από τη χώρα υποδοχής δεν πρέπει να επηρεάζει το καθήκον των αρμόδιων φορέων να λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για την έναρξη των σχετικών διαδικασιών. Η έγκαιρη υιοθέτηση αποφάσεων είναι προς το συμφέρον όλων των ενδιαφερομένων μερών (Braunschweig κ.ά., 2010).

Ο Κύκλος προστασίας των δικαιωμάτων του Παιδιού του Συνηγόρου του Πολίτη και η ΥΑ επισημαίνουν και την άμεση ανάγκη μέριμνας του κράτους για διάφορα άλλα ζητήματα. Συγκεκριμένα, συνίσταται η άμεση ενημέρωση της εισαγγελικής αρχής για τις περιπτώσεις ασυνόδευτων ανηλίκων που αιτούνται άσυλο,

η θέσπιση ενός λειτουργικού συστήματος για την ανάθεση επιμέλειας των ασυνόδευτων ανηλίκων και η δημιουργία ειδικών χώρων υποδοχής και φιλοξενίας ώστε να αποφευχθεί η κράτησή τους και να μειωθεί ο κίνδυνος εξαφάνισης ή εκμετάλλευσής τους (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Κατηγοριοποίηση ασυνόδευτων ανηλίκων

Η διαδικασία της κατηγοριοποίησης των ασυνόδευτων ανηλίκων είναι ιδιαίτερος σημαντική και ενέχει διαφορετικές δεσμεύσεις όσον αφορά το είδος και το εύρος των παροχών και των υπηρεσιών του κράτους σύμφωνα και με τις κείμενες διατάξεις και με γνώμονα πάντα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού (ΥΑ & ΣτΠ, 2005). Στη συνέχεια, σημειώνονται κάποια από τα ειδικότερα χαρακτηριστικά ασυνόδευτων ανηλίκων που είναι είτε αιτούντες άσυλο είτε μετανάστες είτε θύματα εμπορίας ανθρώπων είτε ανιθαγενείς (Braunschweig κ.ά., 2010).

Ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι που ταξιδεύουν με προορισμό την Ευρώπη για να ξεφύγουν από τις διώξεις, την αναγκαστική στρατολόγηση, τις συρράξεις και τις αναταραχές, ανεξάρτητα από την ηλικία, τη χώρα καταγωγής, τη μέθοδο και τη διαδρομή του ταξιδιού, τη νόμιμη ή την παράνομη είσοδο ή μετακίνησή τους στην Ευρώπη, πρέπει να έχουν πάντα πρόσβαση στις διαδικασίες για διεθνή προστασία, συμπεριλαμβανομένης και της περίπτωσης όπου εξετάζεται το αν οι περιστάσεις που επικαλούνται πληρούν τα κριτήρια της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων (Braunschweig κ.ά., 2010).

Οι χειριστές των αιτημάτων ασύλου οφείλουν να γνωρίζουν ότι τα παιδιά αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες μορφές δίωξης και ότι κάποιες από τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου έχουν σοβαρότερες επιπτώσεις στα παιδιά. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να απομακρύνονται οι ασυνόδευτοι ανήλικοι από τη χώρα υποδοχής, αν δεν έχει πρώτα εξεταστεί το αίτημά τους για άσυλο κι αν δεν έχει καθοριστεί το βέλτιστο συμφέρον τους, σε πλαίσιο που να διασφαλίζει τις θεμελιώδεις διαδικαστικές εγγυήσεις και τον εντοπισμό της διαρκούς και βιώσιμης λύσης που αρμόζει στην περίπτωσή τους. Ο καθορισμός του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού και η αξιολόγηση της κατάστασης στη χώρα καταγωγής του πρέπει να διεξάγονται από οργάνωση που είναι εξειδικευμένη και έχει εμπειρία σε ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού (Braunschweig κ.ά., 2010).

Ασυνόδευτοι ανήλικοι μετανάστες. Κάποιοι ασυνόδευτοι ανήλικοι ταξιδεύουν μόνοι τους, ως μετανάστες, αναζητώντας διέξοδο στις σοβαρές και παρατεταμένες καταστάσεις φτώχειας, στερήσεων και κακουχιών ή ευκαιρίες για ένα

καλύτερο και ασφαλέστερο μέλλον. Πολλοί από αυτούς είναι παιδιά χωρίς να έχουν στην κατοχή τους έγγραφα ταυτότητας ή διαμονής. Οι ασυνόδετοι ανήλικοι μετανάστες δεν πρέπει να απομακρύνονται από τη χώρα υποδοχής, αν δεν καθοριστεί το βέλτιστο συμφέρον τους, στο πλαίσιο της κατάλληλης διαδικασίας κατά την οποία συνεκτιμάται η κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καταγωγής τους (Braunschweig κ.ά., 2010).

Ασυνόδετοι ανήλικοι θύματα εμπορίας ανθρώπων.⁸ Πολλά παιδιά διακινούνται προς και εντός της Ευρώπης για εκμετάλλευση διαφόρων μορφών, συμπεριλαμβανομένων της πορνείας, της παραγωγής παιδικής πορνογραφίας, της επαιτείας, της κλοπής, καθώς και άλλων μορφών εργασιακής εκμετάλλευσης (Braunschweig κ.ά., 2010). Η παράνομη διακίνηση μεταναστών είναι μία δραστηριότητα με απώτερο σκοπό το χρηματικό ή άλλο όφελος μέσω της διευκόλυνσης της παράτυπης εισόδου ενός προσώπου σε ένα κράτος, του οποίου το εν λόγω πρόσωπο δεν είναι ούτε υπήκοος ούτε μόνιμος κάτοικος (FRA κ.ά., 2014).

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), τα κράτη-μέλη υποχρεούνται να θεσπίζουν διατάξεις για την προστασία των θυμάτων και των δυνητικά θυμάτων εμπορίας ανθρώπων (FRA κ.ά., 2014). Επίσης, οφείλουν να διασφαλίσουν την ενημέρωση και την κατάρτιση-επιμόρφωση του προσωπικού των υπηρεσιών μετανάστευσης και των συνοριακών αστυνομικών υπηρεσιών, ώστε να εντοπίζουν τα παιδιά που ενδέχεται να είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων και να παραπέμπουν τις σχετικές υποθέσεις στις υπηρεσίες παιδικής πρόνοιας και προστασίας (Braunschweig κ.ά., 2010).

Σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ, η Οδηγία κατά Εμπορίας Ανθρώπων (2011/36/ΕΕ) ορίζει την εμπορία με τους ίδιους όρους με εκείνους της Σύμβασης του ΣτΕ κατά της εμπορίας ανθρώπων. Τα κράτη-μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα θύματα εμπορίας ανθρώπων έχουν πρόσβαση χωρίς καθυστέρηση σε νομικές συμβουλές. Οι νομικές συμβουλές και η νομική εκπροσώπηση πρέπει να παρέχονται δωρεάν εφόσον το θύμα δεν διαθέτει επαρκείς οικονομικούς πόρους (άρ. 12). Η

---

⁸ Σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου ΕΣΔΑ, ως εμπορία ανθρώπων ορίζεται η «πρόσληψη, μεταφορά, διακίνηση, στέγαση ή υποδοχή προσώπων, συμπεριλαμβανομένης και της ανταλλαγής ή μεταβίβασης εξουσίας επί των προσώπων αυτών, με την απειλή της χρήσης ή τη χρήση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, με απαγωγή, απάτη, παραπλάνηση, κατάχρηση εξουσίας ή ευάλωτης θέσης ή με πληρωμή ή αποδοχή χρημάτων ή άλλων απολαβών για την εξασφάλιση της συναίνεσης προσώπου κατέχοντας εξουσία επί ενός άλλου, με σκοπό εκμετάλλευσης». Η εμπορία ανθρώπων χαρακτηρίζεται από ένα στοιχείο εξαναγκασμού και εκφοβισμού, το οποίο δεν υπάρχει στην περίπτωση της παράνομης διακίνησης (FRA κ.ά., 2014).

οδηγία εστιάζει ιδιαιτέρως στα θύματα παιδικής ηλικίας, ιδίως όσον αφορά τη συνδρομή και τη στήριξη (άρθ. 13-16). Τα μέτρα συνδρομής και στήριξης περιλαμβάνουν το διορισμό κηδεμόνα ή εκπροσώπου για το παιδί που είναι θύμα εμπορίας ανθρώπων, μόλις αυτό χαρακτηριστεί από τις αρχές ως θύμα (άρ.14), τις συνεντεύξεις με το θύμα παιδικής ηλικίας, που πραγματοποιούνται χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση και -εφόσον είναι εφικτό- από το ίδιο πρόσωπο (άρ. 15) και την αναζήτηση λύσεων που να βασίζονται σε εξατομικευμένη αξιολόγηση των βέλτιστων συμφερόντων των παιδιών (άρ. 16) (FRA κ.ά., 2014).

Στην περίπτωση που τα θύματα εμπορίας αιτηθούν άσυλο, με βάση την Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (2013/33/ΕΕ), οι ιδιαίτερες ανάγκες τους αναφορικά με την υποδοχή θα πρέπει να αξιολογούνται και να τους παρέχεται η πρέπουσα υποστήριξη (άρ. 21 και 22). Τόσο το δίκαιο της ΕΕ όσο και η ΕΣΔΑ πραγματεύονται το ζήτημα του καθεστώτος των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων αφού αυτή εντοπιστεί (FRA κ.ά., 2014).

Τα παιδιά που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων δεν πρέπει να θεωρούνται ή να αντιμετωπίζονται ως εγκληματίες. Αντίθετα, πρέπει να εξετάζονται κατά προτεραιότητα τα ζητήματα της προστασίας, της αρωγής και της αποκατάστασής τους. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι θύματα εμπορίας ανθρώπων δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως παθητικοί δικαιούχοι βοήθειας. Στις αποφάσεις που τους αφορούν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι απόψεις και οι επιθυμίες τους, καθώς αυτό συμβάλλει θετικά στην αποκατάστασή τους (Braunschweig κ.ά., 2010).

Ανιθαγενείς ασυνόδευτοι ανήλικοι. Οι ανιθαγενείς ανήλικοι δεν έχουν την εγγυημένη προστασία κάποιου κράτους. Τα θεμελιώδη δικαιώματά τους, το νομικό καθεστώς τους, η ασφάλεια στη χώρα διαμονής και το ταξίδι τους εκτός της χώρας αυτής εξαρτώνται από τη διακριτική ευχέρεια του κράτους. Η ανιθαγένεια συχνά οφείλεται σε αυθαίρετη κρατική πολιτική περί μη χορήγησης ιθαγένειας σε παιδιά προσφύγων. Μπορεί να οφείλεται και στην ύπαρξη συγκρουόμενων νόμων που διέπουν την ιθαγένεια. Μερικές χώρες χορηγούν την ιθαγένεια στα παιδιά που γεννιούνται στην επικράτειά τους ενώ άλλες χώρες χορηγούν την ιθαγένεια αποκλειστικά στα παιδιά που γεννιούνται από γονείς που έχουν την ιθαγένεια της συγκεκριμένης χώρας (UNCHR, 1997α).

Σε γενικό βαθμό, όλοι οι ανήλικοι που είναι αιτούντες άσυλο-πρόσφυγες ή μετανάστες θεωρείται ότι έχουν ή ότι δικαιούνται να αποκτήσουν στη χώρα υποδοχής, μέσω της πολιτογράφησης, ιθαγένεια. Ενθαρρύνονται όλα τα μέτρα που

ωθούν στην εξάλειψη της ανιθαγένειας και συγχρόνως προτρέπεται οι ανιθαγενείς, καθώς και οι ανήλικοι, να απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους (UNCHR, 1997α· ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010).

Τα κατά τόπους γραφεία υποχρεούνται να γνωρίζουν τη νομοθεσία και την πολιτική, που εφαρμόζουν οι χώρες υποδοχής για την απόκτηση της ιθαγένειας και την πολιτογράφηση, και οφείλουν να έχουν επίγνωση των Συμβάσεων του 1954 και του 1961 που διέπουν την ανιθαγένεια. Στο πλαίσιο της γενικότερης στρατηγικής προάγονται οι δραστηριότητες που στοχεύουν στη μείωση της ανιθαγένειας και στην ελαχιστοποίηση των συνεπειών της. Τα κατά τόπους γραφεία συνδράμουν και στηρίζουν τις αιτήσεις για την απόκτηση της ιθαγένειας και διατηρούν κατάλογο δικηγόρων που εκπροσωπούν τους ανιθαγενείς στις διοικητικές ή και στις δικαστικές αρχές (UNCHR, 1997α).

Αναφορικά με το ζήτημα της ιθαγένειας οι προτάσεις αντιμετώπισής του είναι πολλές και ποικίλες. Αρχικά, προτείνεται η καθιέρωση μίας εθνικής διαδικασίας καθορισμού της ιδιότητας ενός προσώπου ως ανιθαγενούς, που να διενεργείται σε εξατομικευμένη βάση και με διαδικαστικές εγγυήσεις. Ειδικότερα, απαιτείται η υιοθέτηση ειδικής νομοθεσίας, καθώς και εξειδικευμένη κατάρτιση των υπεύθυνων λήψης αποφάσεων με στόχο την προστασία των ανιθαγενών. Επιπροσθέτως, θα πρέπει να αναθεωρηθεί το εθνικό νομοθετικό και διοικητικό πλαίσιο, προκειμένου να διασφαλισθεί ότι οι ανιθαγενείς απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση του 1954 και ότι έχουν πρόσβαση στις υπηρεσίες που δικαιούνται χωρίς διακρίσεις. Η Ελλάδα πρέπει να προσχωρήσει στη Σύμβαση του 1961 για την Εξάλειψη της Ανιθαγένειας και να αναθεωρήσει τον Κώδικα Ιθαγένειας προκειμένου να εντοπιστούν και να τροποποιηθούν τυχόν διατάξεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε απώλεια της ιθαγένειας των παιδιών με αποτέλεσμα να μένουν ανιθαγενή (Υπατη Αρμοστεία [ΥΑ], 2014).

Ευάλωτοι ασυνόδευτοι ανήλικοι. Όλοι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι συγκαταλέγονται στις ομάδες προσώπων που χαρακτηρίζονται ως ιδιαίτερος ευάλωτες και που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Τόσο το δίκαιο της ΕΕ όσο και η ΕΣΔΑ δύνανται να παρέχουν περαιτέρω προστασία σε άτομα με ειδικές ανάγκες. Αναλυτικότερα, στο δίκαιο της ΕΕ, η ιδιαίτερη κατάσταση των ευάλωτων ατόμων θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όσον αφορά την υποδοχή ή της στέρησης της ελευθερίας. Κατάλογος ευάλωτων ατόμων περιλαμβάνεται στο άρθρο 21 της Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής και στην παράγραφο 9 του άρθρου 3 της Οδηγίας περί

Επιστροφής (2008/115/EK). Και στις δύο διατάξεις γίνεται λόγος για ασυνόδευτους ανήλικους, άτομα με ειδικές ανάγκες, εγκυμονούσες, πρόσωπα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής, φυσικής ή σεξουαλικής βίας κ.ά.. Η Οδηγία περί Διαδικασιών Ασύλου (2012/32/ΕΕ) απαιτεί από τα κράτη να κρίνουν αν ο αιτών άσυλο έχει ανάγκη από ιδιαίτερες διαδικαστικές εγγυήσεις και σε μία τέτοια περίπτωση να του παρέχεται επαρκής υποστήριξη κατά τη διαδικασία ασύλου (άρ. 24) (FRA κ.ά., 2014).

Η αξιολόγηση της ευαλωτότητας διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο για τη διαδικασία ασύλου. Ενώ ορισμένες κατηγορίες ευάλωτων αιτούντων είναι πιο εύκολο να εντοπιστούν, άλλες απαιτούν λεπτομερέστερη αξιολόγηση. Το μη κατόρθωμα της αναγνώρισης τέτοιων περιπτώσεων σε πρώιμο στάδιο ενδέχεται να οδηγήσει σε εσφαλμένες αποφάσεις αναφορικά με την αίτησή τους για διεθνή προστασία. Ειδικότερα, η διαδικασία ασύλου για τους ασυνόδευτους ανήλικους εγείρει μία σειρά σύνθετων νομικών, ψυχολογικών και κοινωνικών ζητημάτων, συμπεριλαμβανομένης, μεταξύ άλλων, της αξιολόγησης της ηλικίας, όπου απαιτείται διορισμός κηδεμόνα, εξασφάλιση των βέλτιστων συμφερόντων του παιδιού, αναζήτηση της οικογένειας, διεξαγωγή της διαδικασίας με φιλικό τρόπο για το παιδί και εξασφάλιση της κατάλληλης υποδοχής. Η Ελλάδα έλαβε μέτρα για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων αναγκών που αφορούν ευάλωτες αιτούντες, συμπεριλαμβανομένων και των ασυνόδευτων ανηλίκων. Βάσει νέων διατάξεων, στους ευάλωτους ασυνόδευτους ανήλικους παρέχεται συμβουλευτική και παραπέμπονται στις αρμόδιες αρχές (EASO, 2017).

Υποδοχή ασυνόδευτων ανηλίκων

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι σε κάθε προσφυγική κατάσταση ανέρχονται συνήθως σε ποσοστό από 2% έως 5% του συνολικού προσφυγικού πληθυσμού. Κρίνεται, συχνά, απαραίτητο να υιοθετηθεί ένα ειδικό πρόγραμμα για τον εντοπισμό και την παρακολούθηση των ασυνόδευτων ανηλίκων (UNCHR, 1997α). Από τον εντοπισμό και την ταυτοποίηση των ασυνόδευτων ανηλίκων μέχρι την υλοποίηση κάποιας μακροχρόνιας και βιώσιμης λύσης, η διαμονή των ανηλίκων στη χώρα υποδοχής -θεωρητικά- είναι νόμιμη (Braunschweig κ.ά., 2010). Γενικά, σε μία κρίσιμη προσφυγική κατάσταση πρέπει να καθορίζεται εγκαίρως μία εξειδικευμένη στην παιδική πρόνοια οργάνωση με σκοπό να είναι υπεύθυνη για την άμεση και μακροπρόθεσμη μέριμνα των ασυνόδευτων ανηλίκων (UNCHR, 1997α).

Είσοδος και πρόσβαση ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα υποδοχής

Μία χώρα υποδοχής δεν πρέπει να αρνείται στους ασυνόδευτους ανηλικούς την πρόσβαση στο έδαφός της ούτε να τους εξαναγκάζει να επιστρέψουν στη χώρα προέλευσής τους, προτού καθορίσουν οι αρμόδιες αρχές το βέλτιστο συμφέρον τους και τις ανάγκες προστασίας τους. Οι ανήλικοι δεν πρέπει να τίθενται υπό κράτηση για λόγους μεταναστευτικής πολιτικής και πρακτικής. Οι υπηρεσίες μετανάστευσης στα σύνορα των χωρών υποδοχής δεν πρέπει να υποβάλλουν τους ανήλικους σε αναλυτικές και διεξοδικές συνεντεύξεις ή σε διαδικασίες καθορισμού της ηλικίας τους (Braunschweig κ.ά., 2010).

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρέπει να παραμένουν στα σύνορα της χώρας υποδοχής για το συντομότερο δυνατό χρονικό διάστημα που είναι αναγκαίο για να διαπιστώνεται προσωρινά η ταυτότητά τους και να διευκολύνεται η παραπομπή τους σε υπηρεσίες παροχής άμεσης φροντίδας. Όταν απαιτείται η εφαρμογή συμπληρωματικών διαδικασιών για τον καθορισμό της ταυτότητας των ανηλίκων, επιβάλλεται η είσοδός τους στη χώρα υποδοχής μέχρι να ολοκληρωθούν οι διαδικασίες καταγραφής τους (Braunschweig κ.ά., 2010). Επιπροσθέτως, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρέπει να εξαιρούνται από τις συμφωνίες επανεισδοχής που έχει υπογράψει η Ελλάδα με τρίτες χώρες, να αίρεται το μέτρο της κράτησης και να τους αναγνωρίζεται το δικαίωμα να υποβάλουν αίτημα ασύλου (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Επιπλέον, προτείνεται να υλοποιείται, κυρίως για προληπτικούς λόγους, η ιατρική εξέταση των ασυνόδευτων ανηλίκων κατά την άφιξή τους στην Ελλάδα,

προκειμένου να γίνεται εγκαίρως η διάγνωση ασθενειών ώστε να αντιμετωπίζονται από τις υπηρεσίες υγείας άμεσα. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στους ανήλικους που έχουν υποστεί κακομεταχείριση ή που έρχονται αντιμέτωποι με τις ψυχολογικές συνέπειες της βίας, των τραυματικών εμπειριών και της απώλειας ή που είναι θύματα ρατσισμού και ξενοφοβίας (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Διορισμός επιτρόπων σε ασυνόδευτους ανήλικους

Με την άφιξή τους στη χώρα υποδοχής πρέπει να ορίζονται στους ασυνόδευτους ανήλικους νόμιμοι εκπρόσωποι, καθώς η νομική ευθύνη για τους ασυνόδευτους ανήλικους ανήκει στην κυβέρνηση της χώρας υποδοχής. Ο ασυνόδευτος ανήλικος δικαιούται επίτροπο, που να τον αντιπροσωπεύει σε κάθε νομική διαδικασία. Πιθανότατα να χρειάζεται και νομικό συμπαραστάτη, που να τον συμβουλεύει για το συμφέρον του ή/και που να αποφασίζει εκ μέρους του ανήλικου (UNCHR, 1997α και 1997β). Ο διορισμός επιτρόπου πρέπει να λαμβάνει χώρα μέσα σε ένα μήνα από τον εντοπισμό των ασυνόδευτων ανηλίκων (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Ανεξάρτητα από την απαίτηση των αρχών για τον καθορισμό της ηλικίας ενός ασυνόδευτου ανήλικου, αμέσως μετά τον εντοπισμό του θα πρέπει να διορίζεται ένας ανεξάρτητος επίτροπος για να τον συμβουλεύει και να τον προστατεύει. Ο επίτροπος πρέπει να ενημερώνεται για όλες τις ενέργειες και τις διαδικασίες που αφορούν τον ανήλικο. Αφότου ο ανήλικος δώσει τη συγκατάθεσή του, ανάλογα βέβαια με την ηλικία και την ωριμότητά του, ο επίτροπος ουσιαστικά έχει την εξουσία να τον εκπροσωπεί σε όλες τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων (Braunschweig κ.ά., 2010).

Οι υποχρεώσεις του επιτρόπου είναι πολλές και ποικίλες. Αναλυτικότερα, ένας επίτροπος εξασφαλίζει ότι όλες οι αποφάσεις που αφορούν τον ασυνόδευτο ανήλικο πρέπει να λαμβάνονται με γνώμονα πάντα το βέλτιστο συμφέρον του ενώ παράλληλα θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη η γνώμη και οι θέσεις του ανήλικου, σε όλες τις αποφάσεις που τον αφορούν, και να τον υποστηρίζει. Επιπροσθέτως, ο επίτροπος, διεκδικεί την πρόσβαση του ανήλικου στις κατάλληλες ρυθμίσεις προστασίας, στέγασης, εκπαίδευσης, γλωσσικής υποστήριξης και φροντίδας της υγείας και τη δυνατότητα του ανήλικου να ασκεί τα θρησκευτικά του καθήκοντα. Διασφαλίζει τη νομική εκπροσώπηση του ανήλικου στις διαδικασίες εξέτασης των ισχυρισμών του για προστασία και ανεύρεσης βιώσιμων και διαρκών λύσεων, με βάση του βέλτιστο συμφέρον του ανήλικου. Διερευνά, σε συνεργασία με τον ανήλικο, τις δυνατότητες αναζήτησης της οικογένειάς του και της επανένωσής τους

ενώ, όπου καθίσταται δυνατό, συνδράμει στην επικοινωνία του ανήλικου με την οικογένειά του. Ακόμη, ο επίτροπος διαμεσολαβεί για την αμεσότητα και τη συνεργασία του ανήλικου με τις διάφορες οργανώσεις που καλούνται να του παρέχουν υπηρεσίες (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007· Braunschweig κ.ά., 2010).

Οι επίτροποι επιλέγονται από ένα ευρύ φάσμα επιστημονικών ειδικοτήτων, με προϋποθέσεις την εξειδίκευσή τους σε θέματα φροντίδας παιδιών και την κατανόησή τους στις πολιτισμικές ανάγκες των ασυνόδευτων ανηλίκων. Η επιμόρφωση και η επαγγελματική τους στήριξη κρίνεται απαραίτητη. Δεν πρέπει να κατέχουν θέσεις που ενδέχεται να οδηγούν σε σύγκρουση συμφερόντων με το βέλτιστο συμφέρον του ανήλικου (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007· Braunschweig κ.ά., 2010). Οι επίτροποι καλούνται συνήθως να προσφέρουν τα καθήκοντά τους μέχρι να βρεθεί και να υλοποιηθεί μία διαρκής και βιώσιμη λύση για τον ανήλικο. Κατά τη διαδικασία αυτή ο ανήλικος πιθανότατα να υπερβεί το 18ο έτος της ηλικίας του. Σε περίπτωση, όμως, που η διαρκής βιώσιμη λύση βρεθεί πριν ο ανήλικος συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του, πρέπει να εξεταστεί η ανάγκη της συνέχισης του ρόλου του επιτρόπου (Braunschweig κ.ά., 2010).

Αναφορικά με την επιτροπεία έχουν εκφραστεί διάφορες ανησυχίες. Σε αρκετές χώρες ο διορισμός του επιτρόπου δεν αποτελεί ικανοποιητική λύση και αναφέρονται προβλήματα, όπως είναι για παράδειγμα ο χρονοβόρος διορισμός του νομικού συμβούλου ή επιτρόπου, η ελλιπής -ορισμένες φορές- εξειδίκευση των επιτρόπων και η ελλιπής πρακτική ή/και συναισθηματική υποστήριξη για την προστασία των συμφερόντων του παιδιού. (UNCHR, 1997α· EASO, 2017). Στην Ελλάδα, να σημειωθεί ότι το Δίκτυο Επιτροπείας για τους ασυνόδευτους ανήλικους αποτελεί πρωτοβουλία της ελληνικής Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης (ΜΚΟ) «ΜΕΤΑδραση»⁹ (EASO, 2017).

Εντοπισμός και καταγραφή ασυνόδευτων ανηλίκων

Στα σύνορα της χώρας υποδοχής και εντός του εδάφους της, οι υπηρεσίες μετανάστευσης οφείλουν να εφαρμόζουν διαδικασίες εντοπισμού των ασυνόδευτων ανηλίκων και να τους παραπέμπουν στους αρμόδιους φορείς παροχής υπηρεσιών

---

⁹ Η ΜΕΤΑδραση είναι μία οργάνωση της κοινωνίας των πολιτών, που ιδρύθηκε το 2010, με σκοπό να συμβάλει και να καλύψει τα κενά που καλύπτοντας σε ελάχιστο ή μηδαμινό βαθμό από δημόσιους φορείς ή από άλλες οργανώσεις. Εξειδικεύεται στον τομέα της διερμηνείας και διαπολιτισμικής διαμεσολάβησης, καθώς και στην προάσπιση των δικαιωμάτων των ασυνόδευτων ανηλίκων (Μετάδραση, 2016).

παιδικής πρόνοιας. Στην περίπτωση όπου ο ανήλικος συνοδεύεται από ενήλικα, είναι απαραίτητο να καθοριστεί η φύση της σχέσης του τελευταίου με τον ανήλικο προκειμένου να διαπιστωθεί αν είναι ο βασικός υπεύθυνος της φροντίδας του. Επειδή, όμως, πολλοί ασυνόδευτοι ανήλικοι εισέρχονται στη χώρα υποδοχής χωρίς να εντοπίζονται ως ασυνόδευτοι στα σύνορα, οι οργανώσεις και οι επαγγελματίες οφείλουν να ανταλλάσσουν τις κατάλληλες πληροφορίες για τον εντοπισμό τους και να διασφαλίζουν την παροχή της προσήκουσας προστασίας (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010).

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, όταν δεν έχουν εντοπιστεί στα σύνορα της χώρας υποδοχής, συνήθως βρίσκονται σε νοσοκομεία, σε κέντρα διατροφής, σε ορφανοτροφεία, σε οικογένειες προσφύγων που έχουν και άλλα παιδιά ή στο δρόμο. Η έρευνα για την αναζήτησή τους πρέπει να γίνει ώστε να μη διαταράσσονται οι υπάρχουσες ρυθμίσεις για τη φροντίδα τους. Στην έρευνα αυτή συμβάλλουν σημαντικά τα μέλη της προσφυγικής κοινότητας. Κατά την καταγραφή, οι οικογένειες θα πρέπει να ερωτώνται αν φροντίζουν παιδιά που δεν είναι δικά τους, αν έχουν παιδιά με τα οποία έχουν χωριστεί, αν γνωρίζουν οικογένειες των οποίων τα παιδιά χάθηκαν ή αν γνωρίζουν παιδιά που έχουν αποχωριστεί τους γονείς τους (UNCHR, 1997α).

Είναι ουσιαστική η γνώση που αφορά στον εντοπισμό των ασυνόδευτων ανηλίκων, αφού οι συγκεκριμένοι ανήλικοι δεν ανατρέφονται από τις οικογένειές τους και διατρέχουν κίνδυνο με το να μην τους παρέχεται προστασία και φροντίδα. Η εμπειρία δείχνει ότι δεν ικανοποιούνται πάντα οι βιολογικές ανάγκες και οι ανάγκες ανάπτυξης των ασυνόδευτων ανηλίκων, οι οποίοι ανατρέφονται συνήθως από άλλους πρόσφυγες. Γενικά, επιβάλλεται ο άμεσος εντοπισμός των ασυνόδευτων ανηλίκων διότι η ικανοποίηση των αναγκών τους εξαρτάται από την παρακολούθησή τους και η αναζήτηση των γονέων τους ή άλλων συγγενών τους πρέπει να γίνεται όσο το δυνατόν πιο γρήγορα (UNCHR, 1997α).

Τα κατά τόπους γραφεία είναι υποχρεωμένα να διατηρούν αρχείο για τους ασυνόδευτους ανηλίκους που εντοπίζονται. Το αρχείο πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον τα ονόματά τους και τον τόπο που διαμένουν. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρέπει να καταγράφονται ξεχωριστά από τον υπόλοιπο προσφυγικό πληθυσμό αλλά και σε συσχέτιση με την οικογένεια που τους φροντίζει. Ειδικά τα βρέφη και τα νεαρά παιδιά πρέπει να καταγράφονται πριν διασκορπιστούν οι άνθρωποι που γνωρίζουν την καταγωγή τους, αφού συχνά τα ίδια δεν είναι σε θέση να δώσουν

ικανοποιητικές πληροφορίες για την αναζήτηση της οικογένειάς τους (UNCHR, 1997α).

Η καταγραφή και τα έγγραφα ταυτότητας είναι καθοριστικής σημασίας για την προστασία των μακροπρόθεσμων συμφερόντων των ασυνόδευτων ανηλίκων. Οι σχετικές συνεντεύξεις πρέπει να διεξάγονται με τρόπο ευαισθητοποιημένο στο καθεστώς των παιδιών. Οι υπάλληλοι των υπηρεσιών μετανάστευσης οφείλουν να περιορίζουν την αρχική συνέντευξη στη συλλογή των βασικών πληροφοριών που αφορούν στην ταυτότητα του παιδιού. Οι συνεντεύξεις με τις οποίες οι υπηρεσίες μετανάστευσης λαμβάνουν ουσιαστικές πληροφορίες για τους ασυνόδευτους ανηλίκους πρέπει να διεξάγονται με την παρουσία του νόμιμου εκπροσώπου του, του επιτρόπου του και με την παρουσία άλλου σημαντικού ενήλικου προσώπου για αυτόν, εφόσον το επιθυμεί ο ασυνόδευτος ανήλικος, όπως για παράδειγμα ένας συγγενής του (Braunschweig κ.ά., 2010).

Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι ανήλικοι ενδέχεται να παρέχουν εσφαλμένες πληροφορίες στις διάφορες αρχές λόγω παρανοήσεων ή επειδή αισθάνονται πεισμένοι ή πολύ απλά επειδή δεν γνωρίζουν την απάντηση στην ερώτηση που τους υποβάλλεται. Αν για οποιαδήποτε αιτία ένας ανήλικος διαπιστωθεί ότι είναι ασυνόδευτος μετά την είσοδό του στη χώρα υποδοχής, οι υπηρεσίες μετανάστευσης και οι αρχές καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα οφείλουν να διασφαλίσουν κατά την εφαρμογή των σχετικών διαδικασιών ότι λαμβάνεται υπόψη η αλλαγή του καθεστώτος του (Braunschweig κ.ά., 2010).

Καθορισμός ηλικίας ασυνόδευτων ανηλίκων

Σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ, η Οδηγία περί Διαδικασιών Ασύλου επιτρέπει στα κράτη-μέλη τη χρήση ιατρικών εξετάσεων για τον προσδιορισμό της ηλικίας των ασυνόδευτων ανηλίκων, στο πλαίσιο της εξέτασης των αιτήσεων ασύλου, όταν υπάρχουν αμφιβολίες ως προς την ηλικία τους (άρ. 25). Σε περιπτώσεις που χρησιμοποιούνται οι ιατρικές εξετάσεις, τα κράτη-μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι ενημερώνονται εκ των προτέρων σχετικά με αυτές και συναινούν στη διενέργειά τους (FRA κ.ά., 2014). Στην Ελλάδα έχει εγκριθεί υπουργική απόφαση (335/Β/16.02.2015), η οποία καθορίζει τη διαδικασία υπολογισμού της ηλικίας για τους ανήλικους, με στόχο οι μέθοδοι να ταιριάζουν περισσότερο με τις ευρωπαϊκές διαδικασίες (EASO, 2017).

Γενικότερα, στη διαδικασία απόφασης για τον καθορισμό της ηλικίας του ανήλικου ισχύουν τρεις αρχές. Αρχικά, λαμβάνεται υπόψη το φυσικό παρουσιαστικό

του ανήλικου αλλά και η ψυχολογική του ωριμότητα. Σε δεύτερη φάση, όταν εφαρμόζονται επιστημονικές μέθοδοι για τον καθορισμό της ηλικίας του ανήλικου, υπολογίζεται ότι υπάρχουν πάντα και περιθώρια λανθασμένων αποτελεσμάτων. Τρίτον, στην περίπτωση που η ακριβής ηλικία είναι αβέβαιη, αναγνωρίζεται στον ανήλικο το ευεργέτημα της αμφιβολίας (UNCHR, 1997β).

Υπογραμμίζεται ότι ο καθορισμός της ηλικίας δεν είναι ακριβής επιστημονική μέθοδος και ότι είναι εγγενής σε κάθε σχετική διαδικασία ένα σημαντικό περιθώριο αβεβαιότητας. Για το λόγο αυτό, οι διαδικασίες καθορισμού της ηλικίας των ασυνόδευτων ανηλίκων πρέπει να εφαρμόζονται ως έσχατο μέτρο, χωρίς να αποτελούν μέρος της τυποποιημένης πρακτικής (Braunschweig κ.ά., 2010). Στις περιπτώσεις που υπάρχει αβεβαιότητα, το πρόσωπο που ισχυρίζεται ότι είναι ηλικίας μικρότερης των 18 ετών επιβάλλεται να απολαμβάνει προσωρινά τη μεταχείριση του ανήλικου (Braunschweig κ.ά., 2010· Σπανού, Μόσχος & Πούλου, 2014).

Αν, όμως, ο καθορισμός της ηλικίας του ασυνόδευτου ανήλικου είναι αναγκαίος, η σχετική διαδικασία πρέπει να είναι διεπιστημονική και να διεξάγεται από ανεξάρτητους επαγγελματίες, που έχουν τις κατάλληλες γνώσεις και εξοικείωση με το εθνοτικό και το πολιτισμικό του υπόβαθρο, καθώς οφείλουν να εξισορροπούν τους σωματικούς, αναπτυξιακούς, ψυχολογικούς, περιβαλλοντικούς και πολιτισμικούς παράγοντες. Ωστόσο, οι εξετάσεις για τον καθορισμό της ηλικίας δεν πρέπει να επιβάλλονται με μεθόδους εξαναγκασμού ή να είναι πολιτισμικά ακατάλληλες. Πρέπει πάντα να επιλέγεται η λιγότερο προσβλητική μέθοδος και να τηρείται η αρχή της αξιοπρέπειας του ανθρώπου (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007· Braunschweig κ.ά., 2010). Στις περιπτώσεις, όπου ο ενδιαφερόμενος αρνείται να συμμετάσχει στη διαδικασία δεν πρέπει να προκαταβάλλεται ο καθορισμός της ηλικίας ή η έκβαση της αίτησης για την παροχή προστασίας, καθώς η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος επιβάλλει τη χρήση όλων των απαραίτητων αποδεικτικών μέσων για τη διακρίβωση της ηλικίας (Braunschweig κ.ά., 2010· Σπανού κ.ά., 2014).

Το αποτέλεσμα της διαδικασίας του υπολογισμού της ηλικίας πρέπει να γνωστοποιείται εγγράφως στον ενδιαφερόμενο. Επιπλέον, πρέπει να προβλέπεται διαδικασία άσκησης προσφυγής κατά της σχετικής απόφασης, που αποφαινεται για την ηλικία του αλλοδαπού σε ανεξάρτητο όργανο, όπου θα παρέχει εγγυήσεις πληρέστερης εκτίμησης (Braunschweig κ.ά., 2010· Σπανού κ.ά., 2014).

Τα κράτη αντιμετωπίζουν πρακτικά προβλήματα για τον καθορισμό της ηλικίας των ανηλίκων. Συγκεκριμένα, μπορεί ο ανήλικος να έχει χάσει τα προσωπικά του έγγραφα ή να είναι πλαστά. Οι αρχές, βέβαια, οφείλουν να εξετάσουν την ισχύ των εγγράφων για παν ενδεχόμενο. Οι κάρτες οικογενειακού εμβολιασμού σε μερικές χώρες παρέχουν εκτιμήσεις για την ηλικία των ανηλίκων και αποτελούν μία κλασική μέθοδο για την εκτίμηση της ηλικίας τους. Όταν τα προσωπικά έγγραφα δεν συμβάλλουν στο καθορισμό της ηλικίας των ανηλίκων, οι αρχές εκτιμούν συνήθως τη σωματική τους διάπλαση. Μερικές φορές γίνονται ιατρικές εξετάσεις, όπου απαιτείται προσοχή κατά την εφαρμογή τους. Οι μέθοδοι που ακολουθούνται πρέπει να είναι σύγχρονες και η οποιαδήποτε χρήση τεχνολογίας πρέπει να είναι ασφαλής (UNCHR, 1997α).

Είναι γνωστό ότι οι περισσότεροι ασυνόδευτοι ανήλικοι που εισέρχονται στην Ελλάδα στερούνται προσωπικών εγγράφων και η καταγραφή της ηλικίας τους γίνεται από τις αστυνομικές αρχές με βάση τη δήλωση των ιδίων και ανάλογα με την κρίση των αστυνομικών αρχών. Εξαιρέση αποτελούν οι ανήλικοι, που καταγράφονται από τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) για τους οποίους υπάρχει κανονιστική πρόβλεψη της διαδικασίας διακρίβωσης της ηλικίας (Σπανού κ.ά., 2014).

Τα ΚΥΤ, δηλαδή οι περιφερειακές υπηρεσίες υποδοχής και ταυτοποίησης του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής, υλοποιούν διαδικασίες πρώτης υποδοχής εντός των ορίων της τοπικής τους δικαιοδοσίας, στους μετανάστες που εισέρχονται παράτυπα στην Ελλάδα. Στις πολλές και ποικίλες αρμοδιότητές τους περιλαμβάνονται η εξακρίβωση της ταυτότητας και της ιθαγένειας των παράτυπα εισερχόμενων, η καταγραφή τους, διαδικασία που περιλαμβάνει και τον προσδιορισμό της ηλικίας τους και που έχει ιδιαίτερη σημασία στις περιπτώσεις εκείνες που τίθεται το ζήτημα της ανηλικότητας, ιατρικό έλεγχο, που περιλαμβάνει παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, καθώς επίσης και παροχή υπηρεσιών ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, υπεύθυνη ενημέρωση σε σχέση με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ενδιαφερομένων, ειδική μέριμνα για την πληροφόρηση των προσωρινά διαμενόντων στις δομές των Περιφερειακών Υπηρεσιών Υποδοχής και Ταυτοποίησης¹⁰, αναφορικά με τη δυνατότητα υπαγωγής τους σε καθεστώς διεθνούς προστασίας (Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης [ΥΠΥΤ], χ.χ.).

---

¹⁰ Η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΥΠ.Υ.Τ.) υπάγεται στη Γενική Γραμματεία Υποδοχής του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής. Αποστολή της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης είναι η αποτελεσματική διαχείριση των υπηκόων τρίτων χωρών που εισέρχονται παρανόμως στην

Τα προβλήματα που αναδεικνύονται από την ακολουθούμενη από τις αστυνομικές αρχές πρακτική έχουν αποτελέσει αντικείμενο πολλών μελετών, τα περισσότερα όμως προκύπτουν από την απουσία ενός αξιόπιστου συστήματος υπολογισμού της ηλικίας. Απόρροια αυτού αποτελεί το γεγονός, ότι οι ανήλικοι καταγράφονται από τις αστυνομικές αρχές ως ενήλικες και το αντίστροφο, πρακτική που συχνά αποδίδεται μεταξύ άλλων και στην αδυναμία επικοινωνίας των αρχών με τους αλλοδαπούς, ελλείψει κατάλληλης διερμηνείας. Είναι συχνές οι περιπτώσεις, που χρέη διερμηνέα εκτελεί άλλος κρατούμενος, όχι πάντα ομοεθνής αλλά από την ευρύτερη περιοχή της χώρας καταγωγής του ασυνόδευτου ανήλικου, ο οποίος δεν γνωρίζει με επάρκεια τη γλώσσα του. Το πρόβλημα είναι γνωστό και έχει αποτυπωθεί και σε εκθέσεις διαφόρων φορέων (Σπανού κ.ά., 2014).

Αν και τα αίτια της λανθασμένης καταγραφής του ασυνόδευτου ανήλικου αλλοδαπού ως ενήλικα δεν μπορούν αποδεδειγμένα να αποδοθούν σε ολιγοπία της διοίκησης ή σε εσκεμμένη τεχνητή μείωση του αριθμού των ανήλικων αλλοδαπών, ωστόσο η ύπαρξη τέτοιων περιστατικών προκαλεί ανησυχία, καθώς ουσιαστικά ακυρώνεται οποιαδήποτε θεσμική επιταγή για προστασία των ανήλικων (Σπανού κ.ά., 2014). Η ΥΑ επισημαίνει ότι υπάρχουν περιπτώσεις ανήλικων που δεν εντοπίστηκαν ως ασυνόδευτοι και κρατήθηκαν ως ενήλικες για πολλούς μήνες, με αποτέλεσμα να μην παραπεμφθούν για τη σωστή μέριμνα, μετά το πέρας της κράτησής τους (Υπατη Αρμοστεία [ΥΑ], 2014β). Είναι προφανές, ότι η κρίση των αστυνομικών αρχών με μοναδικό κριτήριο την εμφάνισή του αλλοδαπού γεννά σοβαρές αμφιβολίες για την ορθότητα αυτής της κρίσης, καθώς στερείται όλων εκείνων των απαραίτητων εγγυήσεων, που θα προσέδιδε η διενέργειά της από εξειδικευμένο προσωπικό με την τήρηση συγκεκριμένης διαδικασίας (Σπανού κ.ά., 2014).

Οι περισσότερες χώρες έχουν υιοθετήσει μία διεπιστημονική μεθοδολογική προσέγγιση για τον προσδιορισμό της ηλικίας, που συνδυάζει την κλινική εκτίμηση των σωματομετρικών στοιχείων σε συνδυασμό με την ψυχοκοινωνική εκτίμηση, ειδικά σε περίπτωση αμφισβήτησης της ιατρικής εξέτασης. Δυστυχώς, η απουσία συστήματος διαπίστωσης της ανηλικότητας για τους ασυνόδευτους ανήλικους, που

Ελλάδα, σε συνθήκες σεβασμού της αξιοπρέπειάς τους, με την υπαγωγή τους σε διαδικασίες πρώτης υποδοχής. Η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης συστάθηκε με το Ν. 3907/2011 (ΦΕΚ 7/26.1.2011) και η οργάνωση και η λειτουργία της καθορίζεται με το Προεδρικό Διάταγμα (ΠΔ) 102/2012. συνεργάζεται με την Υπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.), τη διακυβερνητική οργάνωση Intergovernmental Consultations on Migration, Asylum and Refugees (IGC) και την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία υποστήριξης για το Άσυλο, EASO (Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης [ΥΠΥΤ], χ.χ.).

στερούνται των εγγράφων νόμιμης παραμονής στη χώρα αποτελεί μία ρεαλιστική διαπίστωση. Η μόνη εξαίρεση, όπως προαναφέρθηκε -τουλάχιστον στο επίπεδο της νομοθετικής πρόβλεψης- αφορά τους αλλοδαπούς που καταγράφονται από τα ΚΥΤ (Σπανού κ.ά., 2014).

Παρόλα αυτά, από το 2013 και έπειτα, σημειώθηκε πρόοδος στο θεσμικό πλαίσιο, καθότι υιοθετήθηκε νομοθεσία για την τυποποίηση των διαδικασιών προσδιορισμού της ηλικίας, κάτι που οδήγησε στη βελτίωση των αρχικών διαδικασιών ταυτοποίησης των ασυνόδευτων και χωρισμένων από τις οικογένειές τους ανηλίκων (ΥΑ, 2014β).

Συμπερασματικές σκέψεις για την υποδοχή ασυνόδευτων ανηλίκων

Ανακεφαλαιώνοντας, η υποδοχή των παιδιών πρέπει να σχεδιάζεται κατάλληλα, με γνώμονα την ικανοποίηση των αναγκών τους και την προστασία τους. Στους ασυνόδευτους ανηλίκους πρέπει παρέχονται όλες οι κοινωνικές υπηρεσίες και η νομική προστασία που απολαμβάνουν και οι ανήλικοι πολίτες της χώρας υποδοχής (UNCHR, 1997α).

Συνοπτικά, πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην αναγνώριση των ανηλίκων ως ασυνόδευτων στα σημεία εισόδου της χώρας υποδοχής. Οι συνεντεύξεις με τους ανήλικους θα πρέπει να διεξάγονται από επαγγελματίες, οι οποίοι πρέπει να προσαρμόζονται ανάλογα με την ηλικία και το φύλο τους, και σε γλώσσα που να καταλαβαίνει, μέσω της διερμηνείας. Οι πληροφορίες που ζητούνται πρέπει να εξασφαλίζουν την ταυτότητα και την ιθαγένεια του ανήλικου, καθώς και των γονέων και των αδελφών, εφόσον υπάρχουν, τον λόγο που είναι ασυνόδευτοι, την εκτίμηση για ευαλωτότητα και κάθε ένδειξη διώξεων, συγκρούσεων ή βίας στη χώρα καταγωγής τους. Πρέπει να τους παρέχονται πιστοποιητικά έγγραφα ταυτοποίησης και να τους διορίζεται επίτροπος για την προστασία των συμφερόντων τους. Η αξιολόγηση της ηλικίας τους πρέπει να σέβεται την ανθρώπινη αξιοπρέπειά τους και στις περιπτώσεις που η ηλικία είναι αμφισβητήσιμη, θα πρέπει να τους αναγνωρίζεται το δικαίωμα της αμφιβολίας (Unicef, 2007).

Με την ολοκλήρωση των διαδικασιών υποδοχής και ταυτοποίησης, οι υπήκοοι τρίτων χωρών παραπέμπονται στις αρμόδιες υπηρεσίες για την περαιτέρω διαχείρισή τους. Αναλυτικότερα, οι αλλοδαποί που επιθυμούν να υποβάλλουν αίτημα διεθνούς προστασίας παραπέμπονται στην Υπηρεσία Ασύλου, τα ευάλωτα άτομα στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) για την εξεύρεση κατάλληλης δομής φιλοξενίας, οι εναπομείναντες αλλοδαποί στην Ελληνική Αστυνομία (ΕΛΑΣ)

για περαιτέρω διοικητικές διαδικασίες ενώ όσοι επιθυμούν την εθελούσια επιστροφή στη χώρα καταγωγής τους, ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ) αναλαμβάνει τις διαδικασίες επαναπατριsmού τους. Να σημειωθεί ότι διαδικασίες εθελοντικής επιστροφής αναλαμβάνει πλέον και η Ελληνική Αστυνομία, και συγκεκριμένα η Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής (ΥΠΥΤ, χ.χ.).

Προσωπική ελευθερία και ασφάλεια ασυνόδευτων ανηλίκων

Κακοποίηση και ασφάλεια ασυνόδευτων ανηλίκων

Η ασφάλεια των ανηλίκων συχνά απειλείται ή παραβιάζεται σε ειρηνικές κοινωνίες, ιδίως σε προσφυγικές καταστάσεις. Οι ανήλικοι πρόσφυγες μερικές φορές γίνονται θύματα στρατιωτικών και ένοπλων επιθέσεων, στρατολογούνται στις ένοπλες δυνάμεις, υπόκεινται στην αναγκαστική εργασία, απάγονται, υιοθετούνται με μη νόμιμους τρόπους, κακοποιούνται σωματικά ή και σεξουαλικά, συμπεριλαμβανομένων των βασανιστηρίων, της διάκρισης, της εγκατάλειψης, της παραμέλησης και της απάνθρωπης κράτησης. Αρκετοί πεθαίνουν ενώ άλλοι υφίστανται σοβαρούς σωματικούς και ψυχολογικούς τραυματισμούς (UNCHR, 1997α).

Συχνά οι προσφυγικοί πληθυσμοί υποφέρουν από τη βία, ως αποτέλεσμα της κατάχρησης της εξουσίας από στρατιωτικούς, αστυνομικούς και άλλους κυβερνητικούς αξιωματούχους της χώρας υποδοχής. Σε μερικές περιπτώσεις, η πολιτική των «κλειστών καταυλισμών» επιφέρει βίαιες κακοποιήσεις του πληθυσμού που ζει σε αυτούς, σε απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης. Σε διασυνοριακές επιδρομές παρατηρήθηκαν απαγωγές παιδιών προσφύγων, ώστε να γίνουν μέλη στρατιωτικών δυνάμεων. Οι πρόσφυγες που μένουν σε αστικές περιοχές και δεν είναι εφοδιασμένοι με νομιμοποιητικά έγγραφα ή όταν η παρουσία τους δεν είναι επιτρεπτή, κινδυνεύουν να συλληφθούν, να κρατηθούν, να υποστούν κακομεταχείριση ή να αποτελέσουν στόχο εκβιασμών από τις αστυνομικές ή άλλες αρχές (UNCHR, 1997α).

Η προσωπική ασφάλεια των ανηλίκων προσφύγων αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της διεθνούς προστασίας. Η εγγύηση της προστασίας της προσωπικής ασφάλειας είναι ένα δύσκολο έργο προς επίτευξη. Μερικές φορές οι προσφυγικοί πληθυσμοί καθίστανται θύματα κακοποιών επειδή ζουν σε απομακρυσμένες περιοχές ή υποφέρουν από επιθέσεις όταν κακοποιοί κρύβονται στους καταυλισμούς τους. Με βάση τις διαπιστώσεις της ΥΑ και άλλων οργανώσεων, οι βασικές ανάγκες των παιδιών μπορούν να ικανοποιηθούν με εξαιρετικές και δημιουργικές προσπάθειες ακόμα και κατά τη διάρκεια συρράξεων (UNCHR, 1997α).

Αναγνωρίζοντας ότι η κυβέρνηση της χώρας υποδοχής έχει την ευθύνη για την εγγύηση των ανηλίκων προσφύγων που διαμένουν στην επικράτειά της, η ΥΑ υποχρεούται να παρεμβαίνει, σε συνεργασία με τις κυβερνήσεις, για την προστασία της ασφάλειας και της προσωπικής ελευθερίας των ανηλίκων προσφύγων. Σε πολλές

περιπτώσεις το έργο προστασίας το αναλαμβάνει εξ ολοκλήρου η ΥΑ. Η συνεργασία, η ενθάρρυνση και η διευκόλυνση της κυβερνητικής δράσης, καθώς και άλλων οργανώσεων των Ηνωμένων Εθνών, των ΜΚΟ και των προσφυγικών ομάδων για την ενημέρωση του κόσμου αναφορικά με την αναγκαιότητα της προστασίας των ανήλικων προσφύγων και την παροχή βοήθειας σε όσα παιδιά έχουν τραυματιστεί είναι καίριας σημασίας (UNCHR, 1997α).

Καταβάλλονται προσπάθειες για την εξασφάλιση θεραπευτικής βοήθειας, με σκοπό την αποκατάσταση των θυμάτων κακοποίησης. Αποδίδεται προτεραιότητα στη θεραπεία για την ψυχολογική, κοινωνική ή και κάποια άλλη σωματική αποκατάσταση και ανάρρωση των ανηλίκων, που υποφέρουν από τραύματα που πρόεκυψαν από βασανιστήρια, κακοποίηση ή άλλης μορφής βία. Οι αποδείξεις βασανιστηρίων, σωματικής και σεξουαλικής εκμετάλλευσης, απαγωγής και οι παρόμοιες παραβιάσεις της ασφάλειας και ελευθερίας των ανήλικων προσφύγων απαιτούν την υιοθέτηση εξαιρετικών μέτρων. Απαραίτητη κρίνεται και η υιοθέτηση μέτρων για την πρόληψη τέτοιων περιστατικών. Η στενή συνεργασία του προσωπικού των υπηρεσιών προστασίας και της κοινότητας κρίνεται αναγκαία τόσο για να εντοπιστεί η κακοποίηση όσο και για να αποφασιστεί η παρέμβαση (UNCHR, 1997α).

Επειδή η εφαρμογή μέτρων τιμωρίας για την προστασία των ανήλικων προσφύγων από ενέργειες, όπως περιστατικά κακοποίησης, επιθέσεις, απαγωγές, κρατήσεις και στρατολόγηση δεν είναι εύκολη, τα κατά τόπους γραφεία οφείλουν να συντάσσουν λεπτομερείς εκθέσεις, που να βασίζονται σε όσο το δυνατό περισσότερα αποδεικτικά στοιχεία. Η παρακολούθηση, η έρευνα και η τεκμηρίωση των κακοποιήσεων και των παραβιάσεων των δικαιωμάτων των παιδιών αποτελούν συστατικά στοιχεία της δράσης για την προστασία της ασφάλειάς τους και της προσωπικής τους ελευθερίας. Προτεραιότητα αποδίδεται στην έρευνα και στην επιτήρηση της ασφάλειας των ανήλικων προσφύγων, ιδίως στις περιπτώσεις θανάτου και κακοποίησής τους, κράτησής τους ή στρατολόγησής τους και σε άλλες σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους. (UNCHR, 1997α).

Οι ασφαλείς συνθήκες διαβίωσης αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για τους ανήλικους πρόσφυγες. Συνεκτιμώνται οι ανάγκες τους για ιδιωτική ζωή, κατάλληλο χώρο και ειδικές ρυθμίσεις ασφαλείας. Εφόσον κρίνεται αναγκαίο, επιβάλλεται ειδική διαρρύθμιση για τη στέγαση ατόμων που διατρέχουν σοβαρό κίνδυνο, όπως είναι οι ασυνόδευτες νεαρές γυναίκες ή τα κακοποιημένα παιδιά. Οι δημιουργικές λύσεις περιλαμβάνουν προστατευμένη στέγαση, χρήση ηχητικών

σινιάλων, φρούρηση του καταυλισμού και δωμάτια αντιμετώπισης κρίσεων (UNCHR, 1997α).

Ρατσιστική βία σε μετανάστες και πρόσφυγες

Ο ρατσισμός, η ξενοφοβία και η μισαλλοδοξία, που συνιστούν ευρύτερα ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκδηλώνονται σε μεγάλο βαθμό στην Ελλάδα εναντίον των μεταναστών και των προσφύγων. Η Ελλάδα βιώνει μία συνεχή τάση βαθμιαίας νομιμοποίησης του ξενοφοβικού λόγου στο δημόσιο χώρο και εκτεταμένων αντιμεταναστευτικών αισθημάτων, που επηρεάζουν πολλές διαστάσεις της κοινωνικής ζωής, ιδιαίτερα από την έναρξη της οικονομικής κρίσης. Η ΥΑ εξακολουθεί και ανησυχεί για τα περιστατικά ρατσισμού, φυλετικών διακρίσεων, ξενοφοβίας και άλλων συναφών μορφών διακρίσεων και μισαλλοδοξίας, όπου συμβάλλουν στη δημιουργία ενός κλίματος που θέτει συχνά σε κίνδυνο την προστασία των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων (ΥΑ, 2014β).

Οι φυλετικές διακρίσεις, η ρατσιστική βία και η μισαλλοδοξία υπονομεύουν το περιβάλλον προστασίας στη χώρα υποδοχής. Συνεπώς, αυξάνεται ο κίνδυνος εκμετάλλευσης και κακομεταχείρισης, καθώς και ο διαχωρισμός, η περιθωριοποίηση και ο αποκλεισμός των ατόμων από την τοπική κοινότητα, και αυτό συμβάλλει στις δυσκολίες πρόσβασης των ατόμων αυτών σε δικαιώματα και υπηρεσίες. Οι συχνές εκφράσεις ρατσισμού και ξενοφοβίας δυσχεραίνουν την υποδοχή και την ένταξη των δικαιούχων διεθνούς προστασίας στην ελληνική κοινωνία (ΥΑ, 2014β).

Ο ρατσισμός και η ξενοφοβία αντικατοπτρίζονται στην αυξημένη υποστήριξη της ακροδεξιάς, κατά τη διάρκεια των έξι τελευταίων ετών, και στην κλιμάκωση των επιθέσεων ρατσιστικού χαρακτήρα κατά των μεταναστών, αιτούντων άσυλο και προσφύγων, με βάση το χρώμα, τη θρησκεία και τη χώρα καταγωγής τους. Παρά το γεγονός ότι υπήρξε άνοδος των ρατσιστικών περιστατικών μετά το 2011, τα περισσότερα από αυτά δεν αναφέρθηκαν και δεν αντιμετωπίστηκαν από τις αρμόδιες αρχές. Από το δεύτερο εξάμηνο του 2012, ο τύπος άρχισε να αναφέρει, σχεδόν καθημερινά, ρατσιστικές επιθέσεις σε όλη τη χώρα ενώ οι αρμόδιες αρχές δεν τις έχουν καταγράψει. Σύμφωνα με τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, η Ελλάδα, συγκριτικά με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΕ, είναι αρκετά πίσω σε ότι αφορά τους μηχανισμούς που διαθέτει η πολιτεία για την καταγραφή και δημοσιοποίηση στοιχείων για τα εγκλήματα μίσους (ΥΑ, 2014β).

Περί τα μέσα του 2011, η ΥΑ και η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) ίδρυσαν το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας

(ΔΚΠΡΒ), το οποίο είναι ένα δίκτυο οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, με στόχο να υφίσταται αξιόπιστη ενημέρωση για τη ρατσιστική βία και τη ξеноφοβία, ούτως ώστε να αποτελέσει τη βάση για ισχυρότερη πίεση όσον αφορά την αντιμετώπιση της ατιμωρησίας των δραστών και την αποφυγή περαιτέρω επιθέσεων. Σύμφωνα με το ΔΚΠΡΒ, τους τρεις τελευταίους μήνες του 2011 αναφέρθηκαν 63 περιστατικά, το 2012 καταγράφηκαν 154, το 2013 τα περιστατικά ανήλθαν στα 166 και τους πρώτους εννέα μήνες του 2014 καταγράφηκαν 65 περιστατικά. Περίπου το 60% των θυμάτων περιστατικών που κατέγραψε το ΔΚΠΡΒ είναι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας, αιτούντες άσυλο ή άτομα χωρίς έγγραφα από χώρες από τις οποίες προέρχονται πολλοί πρόσφυγες. Το ΔΚΠΡΒ τονίζει ότι τα περιστατικά αυτά αποτελούν απλώς την κορυφή του παγόβουνου (ΥΑ, 2014β).

Τα περιστατικά, που κατέγραψε το ΔΚΠΡΒ, αφορούσαν κυρίως σωματικές επιθέσεις σε δημόσιους χώρους κατά μεταναστών και προσφύγων με βάση το χρώμα του δέρματος και την εθνικότητά τους. Τα περισσότερα θύματα ρατσιστικών επιθέσεων απέφευγαν να καταγγείλουν επίσημα στην αστυνομία τις επιθέσεις εις βάρος τους (ΥΑ, 2014β). Το ΔΚΠΡΒ σημείωσε με ιδιαίτερη ανησυχία ότι υπήρχε αύξηση στα περιστατικά, όπου η ρατσιστική βία συνδυαζόταν με αστυνομική βία, γεγονός που επιβάλλει τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου μηχανισμού διερεύνησης των καταγγελιών για αστυνομική βία και αυθαιρεσία. (Υπατη Αρμοστεία [ΥΑ], 2014α).

Μετά από συνεχείς πιέσεις του ΔΚΠΡΒ και άλλους φορείς που υπογράμμιζαν την επείγουσα ανάγκη για άμεση λήψη μέτρων, οι ελληνικές αρχές προχώρησαν σε μία σειρά μεταρρυθμίσεων με στόχο την ενίσχυση των μέτρων αντιμετώπισης της ρατσιστικής βίας. Η Ελληνική Αστυνομία σύστησε, το 2012, ειδικά Τμήματα και Γραφεία για την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας που ξεκίνησαν να λειτουργούν το 2013 ενώ πρόσφατα εγκρίθηκαν και αλλαγές στη νομοθεσία για να διευκολυνθεί η πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Ακόμα, σημαντικότερη είναι μία ρύθμιση που υιοθετήθηκε και παρέχει τη δυνατότητα ειδικού καθεστώτος προστασίας (προσωρινή άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους) σε μετανάστες χωρίς έγγραφα που καταγγέλλουν στην αστυνομία περιστατικά ρατσιστικής βίας. Επιπλέον, κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2013, η αύξηση της εμπλοκής της πολιτείας συνέβαλε στην μείωση των ρατσιστικών επιθέσεων ενώ υπήρξε και σημαντική αύξηση των υποθέσεων με ρατσιστικά κίνητρα που έφθασαν στα ελληνικά δικαστήρια κατά το τέλος του 2013 και το 2014 (ΥΑ, 2014β).

Αν και οι αρχές καθυστέρησαν πολύ να αναγνωρίσουν την ύπαρξη, το μέγεθος, τα χαρακτηριστικά και την ανάγκη αντιμετώπισης του φαινομένου της ρατσιστικής βίας, τα βήματα που σημειώθηκαν σε επίπεδο θεσμικής οργάνωσης (δημιουργία Τμημάτων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας στην ΕΛΑΣ) και δικαστικής δίωξης (εξέταση του ρατσιστικού κινήτρου), αποτελούν θετικές εξελίξεις (ΥΑ, 2014α). Ωστόσο, παρά τις προσπάθειες και τα θετικά βήματα των ελληνικών αρχών για την αποτελεσματικότερη καταγραφή και δίωξη των εγκλημάτων μίσους, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες συνεχίζουν να βιώνουν λεκτικές ή και σωματικές επιθέσεις με ρατσιστικά κίνητρα, που εξακολουθούν να μένουν απαρατήρητες, και ως εκ τούτου να μην αντιμετωπίζονται (ΥΑ, 2014β).

Στράτευση ασυνόδευτων ανηλίκων

Η στράτευση ανηλίκων ηλικίας κάτω των 15 ετών αποτελεί παραβίαση του διεθνούς δικαίου και αποτελεί σοβαρό πρόβλημα ιδίως για τα αγόρια πρόσφυγες, όπου μερικές φορές στρατεύονται ή εξαναγκάζονται να συμμετέχουν σε κυβερνητικούς ή αντιστασιακούς στρατούς. Άλλες φορές στρατεύονται εθελοντικά για διάφορους λόγους, όπως είναι η φυσική προστασία, η τροφή και η ικανοποίηση άλλων αναγκών. Το διεθνές δίκαιο επιτρέπει στα κράτη να αποφασίζουν αν οι ανήλικοι, που είναι μεγαλύτεροι των 15 ετών, μπορούν ή όχι να στρατεύονται. Η ΥΑ συνιστά να μη στρατεύεται κανένας ανήλικος πρόσφυγας (UNCHR, 1997α).

Ο εξαναγκασμός των προσφύγων σε στράτευση παραβιάζει την αρχική συμφωνία με την οποία όλοι οι πρόσφυγες αποτελούν ουδέτερο πληθυσμό στη χώρα υποδοχής (UNCHR, 1997α). Οι ανήλικοι πρόσφυγες πρέπει να προστατεύονται από τη στράτευση σε ένοπλες δυνάμεις (UNCHR, 1997α· Unicef, 2007). Μέτρα που συμβάλλουν στο σκοπό αυτό είναι η μεταφορά των καταυλισμών, αν υφίσταται ο κίνδυνος να αποτελέσουν στόχο των ένοπλων δυνάμεων, η αύξηση του προσωπικού των καταυλισμών προκειμένου να αποφευχθεί η στράτευση και η κατάλληλη φρούρηση για την ασφάλεια των καταυλισμών. Προτείνεται η δημόσια καταγγελία της στράτευσης των ανηλίκων προσφύγων και η αποκατάσταση αυτών που υπήρξαν στρατιώτες (UNCHR, 1997α).

Κράτηση ασυνόδευτων ανηλίκων

Σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ, το άρθρο 21 της αναθεωρημένης Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής και η παράγραφος 9 του άρθρου 3 της Οδηγίας περί Επιστροφής απαριθμούν τα πρόσωπα που θεωρούνται ευάλωτα. Κανένα από τα δύο νομοθετικά κείμενα δεν αποκλείει την κράτηση ευάλωτων προσώπων αλλά όταν αυτά τίθενται

υπό κράτηση, με βάση το άρθρο 11 της Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής, όπως και τα άρθρα 16 (παρ. 3) και 17 της Οδηγίας περί Επιστροφής, απαιτείται να δίνεται προσοχή στην ιδιαίτερη κατάστασή τους. Τα άρθρα αυτά περιέχουν επίσης ειδικές διατάξεις για τους ανήλικους, οι οποίοι μπορούν να τίθενται υπό κράτηση μόνο σε έσχατη ανάγκη. Θα πρέπει να καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια προκειμένου να αποφυλακιστούν και να μεταφερθούν σε κατάλυμα κατάλληλα διαμορφωμένο για παιδιά. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι που αιτούνται άσυλο πρέπει να κρατούνται μόνο σε εξαιρετικές περιστάσεις και τότε σε καταστήματα κράτησης (FRA κ.ά., 2014).

Η οδηγία κατά Εμπορίας Ανθρώπων (2011/36/ΕΕ) προβλέπει την υποχρέωση συνδρομής και στήριξης των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, όπως η παροχή κατάλληλης και ασφαλούς στέγης (άρ. 11), αν και δεν απαγορεύει τελείως την κράτησή τους (FRA κ.ά., 2014). Δεν πρέπει, όμως, να διατάσσεται η κράτηση των ασυνόδευτων ανηλίκων που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων, με σκοπό την προστασία τους από τους αυτουργούς του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων ή από όσους επιδιώκουν να τους εκμεταλλευθούν. Σε συνεργασία με τις υπηρεσίες παιδικής πρόνοιας πρέπει να υιοθετούνται εναλλακτικά μέτρα για την προστασία τους, όπως είναι η φιλοξενία τους σε ασφαλείς ξενώνες ή στέγες. Για να διασφαλισθούν οι εγγυήσεις προστασίας, οι κοινωνικοί λειτουργοί των κέντρων υποδοχής και των ξενώνων πρέπει να είναι ενημερωμένοι για το πρόβλημα της εμπορίας των ανηλίκων για λόγους πορνείας ή για άλλες μορφές εκμετάλλευσης (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010).

Επιπροσθέτως, με βάση την ΕΣΔΑ, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) έχει εξετάσει διάφορες υποθέσεις μετανάστευσης, που έχουν σχέση με την κράτηση ανηλίκων και προσώπων με προβλήματα ψυχικής υγείας. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η κράτησή τους σε εγκαταστάσεις που δεν είναι κατάλληλες και που δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους είναι αυθαίρετη και παραβιάζει τα σχετικά άρθρα της ΕΣΔΑ (άρθ. 3 και 5). Το Δικαστήριο έκρινε ακόμα ότι οι αιτούντες άσυλο βρίσκονται σε ιδιαίτερη ευάλωτη κατάσταση σε περίπτωση κράτησης αναφορικά και με τις συνθήκες στις οποίες κρατούνται (FRA κ.ά., 2014).

Σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ, η κράτηση πρέπει να αποτελεί την ύστατη λύση, αφού πρώτα έχουν εξαντληθεί όλες οι εναλλακτικές λύσεις, εκτός αν οι εναλλακτικές λύσεις δεν μπορούν να εφαρμοστούν αποτελεσματικά στην υπό εξέταση περίπτωση (άρ. 8, παρ. 2 της αναθεωρημένης Οδηγίας περί Συνθηκών

Υποδοχής, άρ. 18 παρ. 2 του Κανονισμού του «Δουβλίνο ΙΙΙ» και άρθρο 15 παρ. 1 της Οδηγίας περί Επιστροφής). Ως εκ τούτου, η κράτηση πρέπει να λαμβάνει χώρα μόνο όταν έχουν εξεταστεί εξονυχιστικά όλες οι πιθανές εναλλακτικές λύσεις ή όταν οι μηχανισμοί δεν έχουν επιτύχει τον νόμιμο και θεμιτό σκοπό τους. Στην παράγραφο 4 του άρθρου 8 της Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής, επιβάλλεται στα κράτη-μέλη να θεσπιστούν κανόνες για εναλλακτικές λύσεις έναντι της κράτησης στην εθνική νομοθεσία (FRA κ.ά., 2014).

Πολλές και διαφορετικές είναι οι εναλλακτικές λύσεις έναντι της κράτησης. Συγκεκριμένα, ενδεικτικά αναφέρονται οι υποχρεώσεις αναφοράς, όπως η υποχρέωση παρουσίας στις αστυνομικές αρχές ή στις αρμόδιες για τη μετανάστευση αρχές σε τακτά χρονικά διαστήματα, η υποχρέωση παράδοσης του διαβατηρίου ή άλλων ταξιδιωτικών εγγράφων, οι υποχρεώσεις διαμονής, όπως το να διαμένει και να κοιμάται κανείς σε συγκεκριμένη διεύθυνση, η προσωρινή αποφυλάκιση με ή χωρίς χρηματική εγγύηση και η αποφυλάκιση με σκοπό την παροχή στήριξης από εργαζόμενο στον τομέα παροχής φροντίδας ή στο πλαίσιο σχεδίου μέριμνας από κοινωνικές δομές ή ομάδες ψυχικής υγείας (FRA κ.ά., 2014).

Στην Ελλάδα, η διοικητική κράτηση των αλλοδαπών αποτελεί προσωρινό μέτρο στέρησης της προσωπικής τους ελευθερίας, με στόχο αφενός τον έλεγχο των στοιχείων των παράνομα διαμενόντων στη χώρα υποδοχής από τις αστυνομικές αρχές και αφετέρου την αποτροπή της διαφυγής τους, ενόψει της έκδοσης και της εκτέλεσης της διοικητικής τους απέλασης (Σπανού, 2013· ΥΑ, 2014β). Ωστόσο, ειδικά για τους ασυνόδετους ανηλίκους ο νομοθέτης επέλεξε η κράτηση να αποτελεί την έσχατη λύση και «μόνον εφόσον δεν μπορούν να εφαρμοσθούν για τον ίδιο σκοπό άλλα επαρκή αλλά λιγότερο επαχθή μέτρα και για το ελάχιστο χρονικό διάστημα» (άρ. 32, παρ. 1 Ν. 3907/2011 (ΦΕΚ Α' 7/26.1.2011), που ενσωμάτωσε το άρ. 17 της Οδηγίας περί Επιστροφής) (Σπανού, 2013).

Όμως, κατά την επιβολή της κράτησης, η σχετική απόφαση λαμβάνεται χωρίς να έχει γίνει, προηγουμένως, ατομική αξιολόγηση ή εξέταση εναλλακτικών της κράτησης μέτρων. Ιδιαίτερα ανησυχητική είναι η απουσία ουσιαστικού ένδικου μέσου και η παράταση της κράτησης για περίοδο που μπορεί να υπερβεί και το ανώτατο όριο των 18 μηνών, όριο που επιτρέπει η Οδηγία περί Επιστροφής (ΥΑ, 2014β). Επιπλέον, στους ασυνόδετους ανήλικους παρέχεται -κατά το δυνατό- κατάλυμα σε ιδρύματα τα οποία διαθέτουν προσωπικό και εγκαταστάσεις, που λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες των προσώπων της ηλικίας τους (άρ. 32 παρ.4, Ν.

3907/2011). Η διοικητική κράτηση των ασυνόδευτων ανηλίκων θα πρέπει να περιορίζεται σε εκείνο το χρονικό διάστημα, που είναι αναγκαίο για να ολοκληρωθούν οι διαδικασίες είτε της οικογενειακής επανένωσής τους είτε της τοποθέτησής τους σε έναν κατάλληλο χώρο φιλοξενίας. Οι ανωτέρω διατάξεις του κοινού νομοθέτη στοιχίζονται προς τις επιταγές της ΕΣΔΑ αλλά και της ΔΣΔΠ (Σπανού, 2013).

Συνήθως, οι ανήλικοι πρόσφυγες κρατούνται ή απειλούνται με κράτηση λόγω της παράνομης εισόδου τους στη χώρα υποδοχής (UNCHR, 1997α). Όμως, η παράνομη είσοδός τους στη χώρα υποδοχής συχνά στερείται του άδικου χαρακτήρα, λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών στις χώρες καταγωγής τους, που τους επέβαλαν τη μετακίνηση (π.χ εμφύλιες συρράξεις) (Σπανού, 2013). Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να διατάσσεται η κράτηση των ασυνόδευτων ανηλίκων για λόγους που αφορούν στο καθεστώς τους ως μεταναστών ή στην παράνομη είσοδό τους στη χώρα υποδοχής ενώ επιβάλλεται να διεξάγεται δικαστικός έλεγχος στις περιπτώσεις που κρίνεται ότι είναι προς το συμφέρον του ανήλικου ο περιορισμός του σε κλειστό κέντρο (Braunschweig κ.ά., 2010).

Οι αποφάσεις που διατάσσουν την κράτηση των ασυνόδευτων ανηλίκων και οι διαδικασίες επανεξέτασης ή άσκησης προσφυγής κατά των αποφάσεων κράτησης για λόγους που δεν εμπίπτουν στο δίκαιο της μετανάστευσης πρέπει να υπάγονται στις ίδιες δικαστικές διαδικασίες, πρότυπα και εγγυήσεις, που ισχύουν και για ανήλικους πολίτες της χώρας υποδοχής. Η απόφαση κράτησης πρέπει να στηρίζεται στην ιδιαιτερότητα της κατάστασης, που αφορά στον ανήλικο και όχι στο καθεστώς του ως μετανάστη. Για παράδειγμα, πρέπει να εξεταστεί εάν ο ανήλικος τέλεσε ένα σοβαρό αδίκημα ή εάν παρουσιάζει πρόβλημα πνευματικής υγείας, που επιβάλλεται να αντιμετωπιστεί σε ασφαλές περιβάλλον κ.λπ. (Braunschweig κ.ά., 2010).

Ωστόσο, να σημειωθεί ότι υπάρχουν και εξαιρέσεις στη γενική πολιτική της κράτησης. Οι Σύροι είτε δεν κρατούνται καθόλου είτε αφήνονται ελεύθεροι πολύ σύντομα, λόγω της απόφασης των ελληνικών αρχών για αναστολή απομάκρυνσης των Σύρων υπηκόων. Επιπλέον, οι περισσότεροι νεοεισερχόμενοι, ανεξαρτήτως εθνικότητας, που συλλαμβάνονται στα θαλάσσια σύνορα, αφήνονται σύντομα ελεύθεροι λόγω της περιορισμένης δυναμικότητας των χώρων κράτησης (ΥΑ, 2014β).

Η κράτηση πρέπει να αποτελεί έσχατο μέτρο και να διαρκεί όσο το δυνατό το λιγότερο (άρ. 37 παρ. 2 ΔΣΔΠ) επειδή μπορεί να αποτελέσει τραυματική εμπειρία για

τους ανήλικους (UNCHR, 1997α και 1997β· Unicef, 2007· Braunschweig κ.ά., 2010). Επιπροσθέτως, πρέπει να είναι αιτιολογημένη. Για παράδειγμα, όταν τα έγγραφα ταυτότητας έχουν καταστραφεί ή είναι πλαστά, το κράτος μπορεί να διατάξει την κράτηση του αιτούντος άσυλο ενόσω αποδεικνύει την ταυτότητά του, αλλά πρέπει να είναι μικρού χρονικού διαστήματος (άρ. 37 παρ. 2 ΔΣΔΠ). Η κράτηση στους αιτούντες άσυλο, δεν επιβάλλεται ως τιμωρία και ούτε έχει ως σκοπό τον εκφοβισμό ή την αποθάρρυνση όσων προτίθενται να αιτηθούν άσυλο (UNCHR, 1997α).

Σε περίπτωση που οι ανήλικοι πρόσφυγες κρατούνται σε αεροδρόμια, σε κέντρα κράτησης μεταναστών ή σε καταστήματα κράτησης, δεν πρέπει να βιώνουν συνθήκες καταστημάτων κράτησης. Σε κάθε περίπτωση κράτησης ενός ανήλικου, πρέπει να εφαρμόζονται οι διεθνείς προϋποθέσεις που αφορούν στην προστασία και τη βοήθεια που του προσφέρονται. Οι ειδικές διαρρυθμίσεις για τους χώρους διαβίωσής τους κρίνονται απαραίτητες και πρέπει να είναι ανθρώπινες. Η κράτηση πρέπει να είναι σύμφωνη με τη νομοθεσία του κράτους (άρ. 37 παρ. 2 ΔΣΔΠ) και επιβάλλεται να ικανοποιούνται οι ανάγκες των ανήλικων προσφύγων (άρ. 37 παρ. 3 ΔΣΔΠ), οι οποίες περιλαμβάνουν την προστασία από τη σωματική κακοποίηση, τη διατήρηση της ενότητας της οικογένειας, την πρόσβαση στην εκπαίδευση και το παιχνίδι (UNCHR, 1997α και 1997β· Unicef, 2007).

Αναλυτικότερα, οι αστυνομικές υπηρεσίες οφείλουν να ακολουθούν μία σειρά από αρχές διοικητικής πρακτικής για όσο χρόνο ο ανήλικος αλλοδαπός βρίσκεται υπό προστατευτική φύλαξη (Καμίνης κ.ά., 2005). Οι πρόσφυγες δεν επιτρέπεται να κρατούνται μαζί με τους εγκληματίες του κοινού ποινικού δικαίου και πρέπει να διαχωρίζονται από τους υπόλοιπους αλλοδαπούς (UNCHR, 1997α). Επιπροσθέτως, οι ανήλικοι θα πρέπει να βρίσκονται σε χωριστούς χώρους από τους ενήλικες και σε ειδικά διαμορφωμένους για τις ανάγκες τους (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007). Οι συνθήκες φύλαξης δεν πρέπει να βλάπτουν τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξη του ανήλικου, ο αρμόδιος εισαγγελέας ανηλίκων πρέπει να ενημερώνεται στις περιπτώσεις παραβίασης των δικαιωμάτων του ανήλικου, προληπτικές ιατρικές εξετάσεις πρέπει να διεξάγονται και να διασφαλιστεί η καθημερινή ιατρική παρουσία στους χώρους φύλαξης, οι κατά τόπους αστυνομικές αρχές πρέπει να ενημερώνουν τις κεντρικές υπηρεσίες για ελλείψεις και προβλήματα που αντιμετωπίζουν, καθώς και αν δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις αξιοπρεπούς διαβίωσης, η έκφραση γνώμης και η ενημέρωση του ανήλικου για τις διαδικασίες και γενικώς για τα θέματα που τον αφορούν αποτελούν

αναμφισβήτητο δικαίωμά του και πρέπει να γίνεται στη γλώσσα του, η επικοινωνία των αστυνομικών αρχών με δημόσιες υπηρεσίες ή ΜΚΟ για την ψυχοκοινωνική και τη νομική υποστήριξη των ανηλίκων είναι απαραίτητη, η μεταγωγή των ανηλίκων πρέπει να γίνεται χωρίς χειροπέδες, εκτός αν υφίσταται η πιθανότητα απόδρασης, και οι ανήλικοι να μεταφέρονται σε προνοιακά ιδρύματα από αστυνομικούς με πολιτική περιβολή (Καμίνης κ.ά., 2005).

Ο Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΣτΠ κατόπιν ερευνών που διενήργησε μετά από αναφορές στους χώρους κράτησης ανηλίκων προσφύγων διαπίστωσε ότι υπάρχουν παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους, κενά και ανεπάρκεια στην ελληνική μεταναστευτική νομοθεσία (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007). Στα καταστήματα κράτησης διαπιστώνεται διατροφή χαμηλής ποιότητας ενώ βασικές ανάγκες (όπως ρουχισμός και υπόδηση, είδη υγιεινής, κλινოსκεπάσματα και πετσέτες) δεν καλύπτονται επαρκώς. Παρόλο που στα περισσότερα καταστήματα κράτησης έχει βελτιωθεί ο προαυλισμός και η πρόσβαση σε υπαίθριους χώρους, οι δραστηριότητες ψυχαγωγικές και αναψυχής είναι περιορισμένες. Η ανεπαρκής θέρμανση και κλιματισμός σε κάποια κέντρα κράτησης επηρεάζουν επίσης την υγεία των κρατουμένων. Επιπλέον, τα καταστήματα κράτησης δεν παρέχουν κατάλληλο περιβάλλον για τα άτομα με ιδιαίτερες ανάγκες που δεν έχουν πρόσβαση σε καμία ειδική θεραπεία, υπηρεσία ή μέριμνα (ΥΑ, 2014β).

Οι αστυνομικές αρχές πρέπει να κινητοποιούνται για να παραπέμπονται οι ανήλικοι σε εξειδικευμένες οργανώσεις πρόνοιας (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007). Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να αναγνωριστούν οι προσπάθειες δημιουργίας ενός συστήματος μέριμνας και ειδικής μεταχείρισης των ασυνόδευτων ανηλίκων, μέσω της εμπλοκής του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ),¹¹ ως προς την ανεύρεση χώρου φιλοξενίας. Ωστόσο, η απουσία επαρκούς αριθμού τέτοιων δομών διατηρεί επίκαιρο τον προβληματισμό για τον πρόσφορο χαρακτήρα της κράτησης. Οι διαδικασίες ανεύρεσης του κατάλληλου χώρου φιλοξενίας διαρκούν έως τρεις μήνες, σύμφωνα με το ΕΚΚΑ, ενώ σε σπάνιες περιπτώσεις κυρίως

---

¹¹ Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) είναι ένα Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ), όπου συστάθηκε με το άρθρο 6 του Ν. 3106/2003 (ΦΕΚ Α' 30/10.2.2003) και λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης [ΕΚΚΑ], 2015· Καρούντζος, Γιαννή, Καζιάνη κ.ά., 2016) Στις αρμοδιότητες του ΕΚΚΑ συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων και οι παραπομπές των ασυνόδευτων ανηλίκων σε δομές υποδοχής από τον Ιούλιο του 2011 μέχρι και σήμερα (ΥΑ, 2014β).

οικογενειακής επανένωσης μπορεί το διάστημα αυτό να παραταθεί ένα επιπλέον τρίμηνο (Σπανού, 2013).

Η ΥΑ γνωρίζει περιπτώσεις ασυνόδευτων ανηλίκων που παρέμειναν σε χώρους κράτησης κάτω από άσχημες συνθήκες για διάστημα έως και τρεις μήνες περιμένοντας τη μεταφορά τους σε κατάλληλες δομές υποδοχής. Το γεγονός αυτό συνέβαινε είτε λόγω του περιορισμένου αριθμού θέσεων υποδοχής για παιδιά είτε λόγω της αδυναμίας πραγματοποίησης της έγκαιρης μεταφοράς. Υπάρχουν προγράμματα από ΜΚΟ που προσπάθησαν να καλύψουν το κενό αυτό στις μεταφορές, (π.χ. η ΜΕΤΑδραση), η χρηματοδότηση ωστόσο των δράσεων αυτών δεν παύει να είναι περιορισμένη και μη μόνιμη (ΥΑ, 2014β).

Αν και στο άρθρο 37 της ΔΣΔΠ υπογραμμίζεται ότι η κράτηση των ανηλίκων πρέπει να αποτελεί εξαιρετικό μέτρο, στην Ελλάδα η αστυνομική κράτηση του παράνομα διαμένοντος ανήλικου αποτελεί την πάγια πρακτική της διοίκησης, καθώς υπηρετεί το στόχο της διακοπής της μη νόμιμης διαμονής του στη χώρα, παράλληλα όμως προκαλεί παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους λόγω κυρίως των πλημμελών συνθηκών κράτησης (Σπανού, 2013· ΥΑ, 2014α). Η διοικητική κράτηση, με βάση την παράγραφο 3 του άρθρου 76 του Ν. 3386/2005 (ΦΕΚ Α' 121/23.8.2005), εφαρμόζεται από τις αστυνομικές αρχές ως ενιαίο μέτρο. Στην περίπτωση των ασυνόδευτων και αποχωρισμένων από τους γονείς τους ανηλίκων η εφαρμογή της διάταξης αυτής παραβιάζει κανόνες υπέρτερης τυπικής ισχύος που δεσμεύουν την Ελλάδα, τόσο της ΔΣΔΠ, όσο και ειδικότερων διεθνών συστάσεων και κατευθυντήριων αρχών για τη μεταχείριση των προσώπων της κατηγορίας αυτής (Σπανού, 2013).

Στόχος της διάταξης της παραγράφου 3 του άρθρου 76 του Ν. 3386/2005 είναι να διασφαλίσει το κυριαρχικό δικαίωμα κάθε κράτους να ελέγχει τα σύνορά του και να επιτρέπει την είσοδο αλλοδαπών σύμφωνα με τους κανόνες δικαίου που το ίδιο θέτει. Η περίπτωση όμως των αλλοδαπών ανηλίκων που έχουν εισέλθει παράνομα και διαμένουν, κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες, στη χώρα υποδοχής δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται μόνο ως πρόβλημα παράνομης εισόδου, που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της προαναφερθείσας διάταξης. Θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα ευρύτερο κοινωνικό πρόβλημα, που γεννά ζητήματα προστασίας της ανηλικότητας. Μάλιστα, η μακροχρόνια εφαρμογή αυτού του κατασταλτικού μέτρου δεν φαίνεται να έχει εξαλείψει το φαινόμενο της παράνομης εισόδου και διαμονής των ασυνόδευτων αλλοδαπών ανηλίκων (Σπανού, 2013).

Συμπερασματικά, όπως επισημαίνει και η ΥΑ, σύμφωνα με μία σχετικά πρόσφατη ανάλυσή της, η κράτηση, αντί να αποτελεί εξαιρετικό μέτρο, για πολλές κυβερνήσεις εφαρμόζεται ως μία συνήθης πρακτική, με στόχο την αποθάρρυνση της παράτυπης εισόδου ή παραμονής στη χώρα υποδοχής. Τονίζοντας πως ο στόχος αυτός δεν αποτελεί νόμιμο λόγο κράτησης κατά το διεθνές δίκαιο, η ΥΑ σημειώνει πως ακόμη και οι πιο αυστηρές πολιτικές κράτησης δεν είναι ικανές να αποτρέψουν την παράτυπη μετανάστευση και καλεί τις κυβερνήσεις να εφαρμόσουν εναλλακτικά μέτρα έναντι της κράτησης, που αρκούν για να αντιμετωπίσουν επαρκώς τις όποιες προκλήσεις σε επίπεδο ασφάλειας και δημόσιας τάξης (ΥΑ, 2014α).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η διοικητική κράτηση των ανηλίκων μπορεί να επέλθει όχι μόνο για λόγους άσκησης ποινικής δίωξης αλλά και για λόγους δημόσιας τάξης (ΣτΠ, 2013). Οι ανήλικοι πρόσφυγες είναι υποχρεωμένοι να συμμορφώνονται με τη νομοθεσία της χώρας υποδοχής. Όταν στερούνται της προσωπικής τους ελευθερίας επειδή παραβιάζουν τους νόμους του ποινικού δικαίου, εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 37 και 40 της ΔΣΔΠ (UNCHR, 1997α). Οι εγγυήσεις της προσωπικής τους ασφάλειας που θεσπίζονται στο άρθρο 6 του Συντάγματος, ισχύουν για κάθε στέρηση της ελευθερίας, συνεπώς και για τη διοικητική (Σπανού, 2013).

Ο ΣτΠ προβαίνει σε συστάσεις προς τα αρμόδια όργανα και σε προτάσεις για την εύρυθμη εφαρμογή του μεταναστευτικού νόμου, ώστε να επιτευχθεί η αξιοπρεπής μεταχείριση των ανηλίκων, η προστασία της αξιοπρέπειας και της προσωπικότητάς τους, καθώς και της σωματικής, πνευματικής και ψυχικής τους υγείας. Υπογραμμίζεται η άμεση ανάγκη παρέμβασης του ελληνικού κράτους για την προστασία της ανηλικότητας, δεδομένου ότι η Ελλάδα έχει ελεγχθεί αρκετές φορές για τις συνθήκες κράτησης αλλοδαπών από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και από την Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Αναφορικά με την κράτηση και την περίπτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων προτείνονται η μείωση της διάρκειας της κράτησής τους, η άρση της κράτησης και χορήγηση αναβολής της απομάκρυνσής τους, συμπεριλαμβανομένων όσων η απομάκρυνση θα παραβίαζε την αρχή της μη-επαναπροώθησης και η παύση της επίκλησης λόγων δημόσιας τάξης ή δημόσιας ασφάλειας ως πρόσχημα για την κράτησή τους, όταν η επιστροφή τους στη χώρα καταγωγής τους είναι ανέφικτη. Τονίζεται ότι όταν γίνεται επίκληση των λόγων δημόσιας τάξης, οι λόγοι αυτοί πρέπει να είναι αιτιολογημένοι. Επιπροσθέτως, κατά την επιβολή της κράτησης να

λαμβάνεται υπόψη η ύπαρξη και η διαθεσιμότητα κατάλληλων, για τους ασυνόδευτους ανηλίκους, χώρων κράτησης και η δυνατότητα εξασφάλισης αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης, όπως προβλέπεται από το νόμο (ΥΑ, 2014α).

Μεταβατική φροντίδα ασυνόδευτων ανηλίκων

Οι κατάλληλες ρυθμίσεις φροντίδας πρέπει να λαμβάνονται όσο πιο σύντομα γίνεται μετά την άφιξη ή τον εντοπισμό των ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα υποδοχής. Οι πάροχοι των σχετικών υπηρεσιών υποχρεούνται να εφαρμόζουν σωστά τα σχετικά πρότυπα. Όταν δεν είναι σαφές ποια υπηρεσία ή όργανο της τοπικής αυτοδιοίκησης πρέπει να είναι αρμόδιο για την παροχή φροντίδας προς τους ασυνόδευτους ανηλίκους, δεν είναι αποδεκτή η άρνηση -αναφορικά με την ανάληψη της ευθύνης- προτού διασφαλιστεί η σύμφωνη γνώμη άλλου αρμόδιου φορέα ότι θα παρέχει τις σχετικές υπηρεσίες. Οι αρχές παροχής υπηρεσιών φροντίδας οφείλουν να στηρίζουν τις σχετικές αποφάσεις στην προσεκτική αξιολόγηση των αναγκών των ασυνόδευτων ανηλίκων (Braunschweig κ.ά., 2010).

Στέγαση ασυνόδευτων ανηλίκων

Η Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής (άρ. 24) παρέχει καθοδήγηση αναφορικά με τον τύπο φιλοξενίας που πρέπει να προσφέρεται στους ασυνόδευτους ανηλίκους, η οποία θα πρέπει να παρέχεται από ενήλικους συγγενείς ή ανάδοχη οικογένεια ή σε κέντρα φιλοξενίας, ειδικά διαμορφωμένα για ανήλικους (FRA κ.ά., 2014). Όταν οι ανήλικοι ζουν με συγγενείς ή τοποθετούνται σε συγγενικό περιβάλλον, επιβάλλεται η αξιολόγηση και ο έλεγχος της καταλληλότητας τους. Για τους ασυνόδευτους ανηλίκους ηλικίας άνω των 16 ετών, που δεν τοποθετούνται σε οικογένειες, πρέπει να επιδιώκεται η τοποθέτησή τους σε ξενώνες φιλοξενίας και να μην αντιμετωπίζονται ως ενήλικες ούτε να τοποθετούνται σε ξενώνες ενηλίκων ή σε κέντρα υποδοχής (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010). Η οδηγία αναφέρει ότι οι ανήλικοι αιτούντες που είναι άνω των 16 ετών μπορούν να τοποθετούνται σε κέντρα φιλοξενίας για ενήλικες αιτούντες άσυλο, μόνο στην περίπτωση που αυτό είναι προς το μείζον συμφέρον τους (FRA κ.ά., 2014).

Με βάση την Οδηγία περί Συνθηκών Υποδοχής, η κράτηση των ασυνόδευτων ανηλίκων δεν αποκλείεται τελείως αλλά επιτρέπεται σε εξαιρετικές περιστάσεις και κανονικά ποτέ σε καταστήματα κράτησης (άρ. 11 παρ. 3). Κατά την ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ κρίνει ότι η υποχρέωση του σεβασμού του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού επιβάλλει την εξέταση και άλλων λύσεων για τους ασυνόδευτους ανηλίκους εκτός από την κράτησή τους (FRA κ.ά., 2014).

Η φροντίδα και η τοποθέτηση των ασυνόδευτων ανηλίκων σε στέγη επιβλέπεται από εθνικές ή τοπικές υπηρεσίες παιδικής πρόνοιας, προκειμένου να

υπάρχει διασφάλιση ότι απολαμβάνουν τη φροντίδα που ανταποκρίνονται στα ελάχιστα κριτήρια που απολαμβάνουν οι ανήλικες πολίτες της χώρας ασύλου. Για τον κάθε ασυνόδευτο ανήλικο καθορίζεται η καλύτερη μορφή τοποθέτησης και συνεκτιμώνται η ηλικία, η προσωπικότητα, οι ανάγκες και οι προτιμήσεις του. Καταβάλλονται προσπάθειες προκειμένου οι ανήλικοι να τοποθετούνται σε ανάδοχες οικογένειες ή ομάδες όμοιου εθνικού, πολιτισμικού, γλωσσικού και θρησκευτικού υποβάθρου (άρ. 20, παρ. 3 ΔΣΔΠ) (UNCHR, 1997α).

Το άρθρο 24 της Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής προβλέπει επιπροσθέτως ότι στο μέτρο του δυνατού, τα αδέρφια δεν πρέπει να χωρίζονται, λαμβάνοντας υπόψη το απώτερο συμφέρον του εκάστοτε ανήλικου, καθώς και της ηλικίας και του βαθμού ωριμότητάς του. Οι αλλαγές διαμονής των ασυνόδευτων ανηλίκων πρέπει να περιορίζονται στο ελάχιστο. Η οδηγία ορίζει ότι τα κράτη-μέλη πρέπει να προσπαθούν να εντοπίζουν, το συντομότερο δυνατόν, τα μέλη των οικογενειών των ασυνόδευτων ανηλίκων, με τέτοιο τρόπο ώστε να μη διακυβεύεται η ασφάλειά τους (FRA κ.ά., 2014).

Ανεξάρτητα από την τοποθέτησή τους σε ανάδοχες οικογένειες ή σε ξενώνες φιλοξενίας, η φροντίδα των ασυνόδευτων ανηλίκων πρέπει να ανατίθεται σε κατάλληλα καταρτισμένους επαγγελματίες και υπεύθυνους αναδόχους, που κατανοούν τις πολιτισμικές, γλωσσικές και θρησκευτικές τους ανάγκες και επιπλέον γνωρίζουν τα θέματα που επηρεάζουν τους ασυνόδευτους ανηλίκους, οι οποίοι είναι αιτούντες άσυλο, θύματα εμπορίας ανθρώπων ή μετανάστες. Όταν είναι εφικτό, οι υπεύθυνοι για τη φροντίδα των ασυνόδευτων ανηλίκων οφείλουν να τους συνδράμουν και να αναπτύσσουν δεσμούς με την εθνοτική τους κοινότητα, που βρίσκεται στη χώρα υποδοχής (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010).

Στην Ελλάδα, καταφθάνει μεγάλος αριθμός ασυνόδευτων και χωρισμένων από τις οικογένειές τους ανηλίκων. Το ρεύμα αυτό ξεκίνησε πριν 10 χρόνια και συνεχίζει σταθερά. Σε περίπτωση που δεν εντοπίζονται συγγενείς ή άλλοι ενήλικες που να έχουν αναλάβουν τη φροντίδα τους, οι ανήλικοι καταγράφονται ως ασυνόδευτοι. Στη συνέχεια ενημερώνεται ο αρμόδιος εισαγγελέας ανηλίκων και οι ανήλικοι συνήθως παραπέμπονται στις υπάρχουσες δομές υποδοχής ανά την Ελλάδα (ΥΑ, 2014β).

Η στέγαση αποτελεί ένα από τα βασικά στοιχεία κάθε συστήματος υποδοχής. Στην Ελλάδα, η στέγαση είναι από τη σημαντικότερες παραμέτρους της υποδοχής, δεδομένης και της απουσίας βασικών υπηρεσιών πρόνοιας και επιδομάτων από την

πολιτεία. Οι σχετικές υπηρεσίες παρέχονται κυρίως σε κέντρα φιλοξενίας ή σε διαμερίσματα. Όμως, για πολλούς και διάφορους λόγους, μεταξύ άλλων το είδος και η ποιότητα της παρεχόμενης στέγασης, η αρνητική αντίληψη για την παροχή προστασίας στην Ελλάδα και το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν αποτελεί τον τελικό τους προορισμό, οι περισσότεροι ανήλικοι διαφεύγουν (ΥΑ, 2014β).

Το ΕΚΚΑ, αναφορικά με τη στέγαση των ασυνόδευτων ανηλίκων, επισήμανε ότι κατόρθωσε να ανταποκριθεί στον αυξανόμενο αριθμό των αιτήσεων για στέγαση χωρίς ωστόσο να έχει αυξηθεί το δυναμικό υποδοχής της χώρας τα τελευταία χρόνια. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από τη μεγάλη κινητικότητα και τη συνεπακόλουθη απελευθέρωση των θέσεων λόγω της αναχώρησης ανηλίκων από τα κέντρα φιλοξενίας και από το σχετικά υψηλό ποσοστό μη προσέλευσης στη δομή υποδοχής αφότου έχει καταληφθεί η θέση. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι περίοδοι αναμονής μέχρι να βρεθούν θέσεις υποδοχής είναι τόσο μεγάλες κάποιες φορές ώστε γεννώνται ερωτήματα για το κατά πόσο όντως καλύπτονται οι αιτήσεις για στέγαση (ΥΑ, 2014β).

Το κενό μεταξύ ζήτησης και διαθεσιμότητας για στέγαση εξακολουθεί και επηρεάζει με αρνητικό τρόπο την ευημερία των αιτούντων άσυλο. Οι ελληνικές αρχές δεν έχουν διαμορφώσει ένα στρατηγικό σχέδιο για την χαρτογράφηση των αναγκών ή για τη συστηματική αντιμετώπιση υπό τη μορφή σχεδιασμού, ανάπτυξης και εφαρμογής μίας στρατηγικής και πολιτικών, που να αφορούν στην υποδοχή. Η ανεπαρκής εποπτεία και ο ανεπαρκής συντονισμός μεταξύ των διαφόρων φορέων επιδεινώνουν τα προβλήματα (ΥΑ, 2014β).

Αιτούντες άσυλο με ιδιαίτερες ανάγκες, όπως σωματικές αναπηρίες, χρόνιες ιατρικές παθήσεις ή προβλήματα ψυχικής υγείας μπορεί να βρεθούν χωρίς στέγη διότι δεν υπάρχουν δομές με εξειδικευμένες υπηρεσίες, εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων. Συγχρόνως, το σύστημα φιλοξενίας και η απουσία επαγγελματικών ευκαιριών, συχνά οδηγούν τους αιτούντες άσυλο και τα πρόσωπα που χρήζουν διεθνούς προστασίας στην εξαθλίωση και τους καθιστούν άστεγους. Οι φορείς που παρέχουν υπηρεσίες σε αστέγους αναφέρουν ότι υπάρχουν σημαντικοί αριθμοί αστέγων μεταξύ των οποίων αιτούντες άσυλο και άτομα που δεν έχουν υποβάλει αίτηση διεθνούς προστασίας. Οι άστεγοι αιτούντες είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι και διατρέχουν τον κίνδυνο ρατσιστικών επιθέσεων (ΥΑ, 2014β).

Όσον αφορά στατιστικά στοιχεία για τη στέγαση, τα αιτήματα των ασυνόδευτων ανηλίκων που ζήτησαν στέγη κατά το 2014 ανήλθαν σε 2.390, αριθμός

ο οποίος είναι υπερδιπλάσιος των αιτημάτων που παρουσιάστηκαν το 2013 και σχεδόν τριπλάσιος του 2012. Το γεγονός αυτό μοιραία οδήγησε στη μη εύρεση χώρου φιλοξενίας για 55 ασυνόδευτους ανήλικους, παρά τη σχετική προτεραιότητα που δόθηκε στη διαχείριση των αιτημάτων τους, οι οποίοι και ενηλικιώθηκαν ενώ βρίσκονταν σε καθεστώς προστατευτικής φύλαξης (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης [ΕΚΚΑ], 2015).

Το έτος 2014, από το σύνολο των αιτημάτων των ασυνόδευτων ανηλίκων, το 96,28% (2.301 αιτήματα) αφορούσε αγόρια και το 3,72% (89 αιτήματα) κορίτσια ενώ το 3,81% (91 αιτήματα) αφορούσε ανήλικους μικρότερους των 12 ετών). Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι είναι στην πλειοψηφία τους (96,19%) άνω των 12 ετών. Ως προς την υπηκοότητα, η συντριπτική πλειοψηφία των ασυνόδευτων ανηλίκων (60%) προήλθε από το Αφγανιστάν, το 12,76% από τη Συρία, το 8,24% από την Αίγυπτο, το 3,93% από το Πακιστάν και το 2,97% από το Ιράκ. (ΕΚΚΑ, 2015).

Ο μέσος όρος αναμονής από τη στιγμή που το ΕΚΚΑ λάμβανε γνώση του αιτήματος μέχρι την εξεύρεση θέσης σε κάποιο ξενώνα ήταν 24 μέρες ενώ άλλες 13 μέρες μεσολαβούσαν από την έκδοση του σχετικού εγγράφου από το ΕΚΚΑ μέχρι ο ανήλικος να φτάσει στον ξενώνα· χρονικό διάστημα που οφειλόταν στην αναμονή της διαθεσιμότητας συνοδείας από την αστυνομία ή τη Μετάδραση. Κατά τη διάρκεια των 37 αυτών ημερών, οι ανήλικοι βρίσκονταν υπό κράτηση, άστεγοι ή σε επισφαλή στέγη. Ο μέσος όρος διαμονής των ανηλίκων στις δομές στέγασης ήταν 51 ημέρες, γεγονός που οφείλεται κυρίως στο ότι οι ανήλικοι διέφευγαν προκειμένου να εγκαταλείψουν τη χώρα. Το φαινόμενο της φυγής ανηλίκων δημιουργεί προβλήματα στο σύστημα επιτροπείας, οδηγεί σε εκ νέου συλλήψεις των ανηλίκων, οι ανήλικοι βρίσκονται και πάλι εκτεθειμένοι σε κινδύνους και η διαδικασία εύρεσης στέγης ενεργοποιείται ξανά (ΕΚΚΑ, 2015).

Όσον αφορά τους ασυνόδευτους ανήλικους που ζήτησαν στέγαση το 2015, τα αιτήματα ήταν 2.248. Η σταθερότητα στα αιτήματα (σε συνδυασμό με τον αριθμό νεοεισερχομένων στην Ελλάδα, ο οποίος υπήρξε σχεδόν έντεκα φορές μεγαλύτερος το 2015 σε σύγκριση με το 2014 και τα δεδομένα από τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη) αναδεικνύει τα προβλήματα ταυτοποίησης και καταγραφής που υπήρξαν το 2015. Από το σύνολο των αιτημάτων των ασυνόδευτων ανηλίκων, τα αγόρια αποτελούσαν το 95,86% (2.155 αιτήματα) και τα κορίτσια το 4,14% (93 αιτήματα) ενώ το ήταν 5,68% (128 αιτήματα) αφορούσε ανήλικους που ήταν μικρότεροι των 12 ετών. Το 35,63% συνόλου των αιτημάτων ήταν Αφγανοί. Οι Σύροι ασυνόδευτοι ανήλικοι

αποτελούσαν το 27,18% του συνόλου σε σχέση με το 12,76% του προηγούμενου έτους. Οι Πακιστανοί ασυνόδευτοι ανήλικοι αποτελούσαν το 11,08% (Καρούντζος, Γιαννή, Καζιάνη κ.ά., 2016).

Για το έτος 2015, ο μέσος όρος αναμονής από τη στιγμή που το ΕΚΚΑ λάμβανε γνώση του αιτήματος μέχρι και την εξεύρεση θέσης σε ξενώνα ήταν 5 ημέρες ενώ άλλες 8 μέρες μεσολαβούσαν από την έκδοση του σχετικού εγγράφου από την υπηρεσία μέχρι ο ανήλικος να φτάσει στον ξενώνα. Η κατάσταση σε σχέση με τα προηγούμενα έτη είναι καλύτερη, ωστόσο οφείλεται κατά κύριο λόγο στην πολύ γρήγορη διέλευση των ανηλίκων από τη χώρα και στο υψηλό ποσοστό φυγής των ανηλίκων από τις δομές φιλοξενίας. Ο μέσος όρος διαμονής των ανηλίκων στις δομές ήταν 32 σχεδόν ημέρες (ο χαμηλότερος από τότε που το ΕΚΚΑ παρακολουθεί τον δείκτη) (Καρούντζος κ.ά., 2016). Το ποσοστό διαφυγής από τις δομές υποδοχής ανηλίκων συνεχίζει να είναι ανησυχητικά υψηλό και υπογραμμίζεται ότι η προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων παραμένει ανεπαρκής (ΥΑ, 2014β).

Αναφορικά με τους ανήλικους που ζουν με οικογένειες που δεν είναι δικές τους, σε γενικές γραμμές δεν διαταράσσονται οι σχέσεις τους, εφόσον ικανοποιούνται οι ανάγκες τους. Η ποιότητα των ρυθμίσεων της φροντίδας τους αξιολογείται και παρακολουθείται. Η διαδικασία αυτή εφαρμόζεται με τρόπο που να μην ενθαρρύνει τις οικογένειες που έχουν αναλάβει την επιμέλεια να εγκαταλείψουν ή να αποκρύψουν την παρουσία των ασυνόδευτων ανηλίκων. Αν είναι άγνωστο που βρίσκονται οι γονείς τους, καταβάλλονται προσπάθειες για την αναζήτησή τους, διευκολύνοντας κατά αυτό τον τρόπο την οικογενειακή επανένωση (UNCHR, 1997α).

Όταν υπάρχουν βάσιμες υποψίες ότι οι ανήλικοι κακοποιούνται, παραμελούνται ή γίνονται θύματα εκμετάλλευσης γίνονται έρευνες. Υπάρχει η δυνατότητα της εφαρμογής της εναλλακτικής επιμέλειας (άρ. 19 και 20 ΔΣΔΠ). Για τους ασυνόδευτους ανήλικους, που δεν τους παρέχεται φροντίδα, προτιμάται η τοποθέτησή τους σε οικογένεια της κοινότητας που ανήκει το παιδί. Οι ρυθμίσεις φροντίδας είναι οι πρώτες που πρέπει να υιοθετούνται προκειμένου να ικανοποιούνται οι βιολογικές ανάγκες και οι ανάγκες ανάπτυξης των παιδιών, που πλήττονται όταν ζουν στην αβεβαιότητα. Οι ρυθμίσεις φροντίδας αφήνουν περιθώριο και στο ενδεχόμενο της οικογενειακής επανένωσης. Για τους ασυνόδευτους ανήλικους αναζητούνται οικογένειες που κατάγονται από την ίδια με αυτά περιοχή και σκοπεύουν να επιστέψουν σε αυτή κατά εφαρμογή του εθελοντικού

επαναπατρισμού. Κατά αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται η γλωσσολογική και πολιτισμική συνέχεια (άρ. 20 παρ. 3 ΔΣΔΠ) (UNCHR, 1997α).

Όταν δεν καθίσταται δυνατή η τοποθέτησή τους σε οικογένεια μπορεί να ρυθμιστεί η συλλογική φροντίδα του ανήλικου από ομάδα της κοινότητας. Πρόκειται για ένα μεταβατικό μέτρο, ειδικά για τα νεαρότερα παιδιά. Για τα πιο ώριμα παιδιά που ζουν ανεξάρτητα αλλά παρακολουθούνται από ενήλικες του δικού τους πολιτισμού, μπορεί να είναι επιθυμητό σε ορισμένες περιπτώσεις να αναλαμβάνουν την ευθύνη της φροντίδας των νεαρότερων αδερφών τους. Πρέπει να αποφεύγεται η τοποθέτηση σε ιδρύματα, όπως σε ορφανοτροφεία, επειδή δεν ικανοποιούνται οι ανάγκες των παιδιών για ανάπτυξη σε μεγάλο βαθμό ούτε προάγεται η κοινωνική και πολιτισμική ενσωμάτωση τους στην κοινωνία (UNCHR, 1997α).

Αναζήτηση οικογενειών ασυνόδευτων ανηλίκων

Η αναζήτηση των γονέων ή άλλων συγγενών των ασυνόδευτων ανηλίκων είναι σημαντική και πρέπει να ξεκινά το συντομότερο δυνατό. (UNCHR, 1997α· ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Unicef, 2007) Η αναζήτηση, που στηρίζεται στη συναίνεση που παρέχει ο ανήλικος, αφότου ενημερωθεί σχετικά, πρέπει να διέπεται από την αρχή της εμπιστευτικότητας (UNCHR, 1997β· Braunschweig κ.ά., 2010). Η συλλογή και η διάδοση της πληροφόρησης για τους ανήλικους δεν πρέπει να θέτει σε κίνδυνο τους ίδιους ή τις οικογένειές τους (UNCHR, 1997α).

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρέπει να ενημερώνονται και να εκφέρουν την άποψή τους κατά τη διαδικασία αναζήτησης της οικογένειάς τους. Οι απόψεις τους πρέπει να συνεκτιμώνται σε όλα τα στάδια. Ανάλογα με την περίπτωση, όσοι είναι υπεύθυνοι για την ευημερία του παιδιού πρέπει να διευκολύνουν την τακτική επικοινωνία του παιδιού με την οικογένειά του (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010). Ωστόσο, συνίσταται η προσεκτική επαλήθευση των ισχυρισμών των ανηλίκων που ζητούν οικογενειακή επανένωση, καθώς παρουσιάζονται εσφαλμένοι ή απατηλοί ισχυρισμοί (UNCHR, 1997α).

Η αναζήτηση της οικογένειας εξαρτάται από την τεκμηρίωση της ιστορίας του ανήλικου και συχνά από τη διασυνοριακή συνεργασία (UNCHR, 1997α). Τα κράτη και οι οργανώσεις που εμπλέκονται στη διαδικασία της αναζήτησης μπορεί να προσφεύγουν στις υπηρεσίες ειδικευμένων οργανώσεων του ΟΗΕ, της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού, της Διεθνούς Κοινωνικής Υπηρεσίας και των αρμόδιων για την προστασία του παιδιού αρχών (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010).

Η αναζήτηση πρέπει να είναι αυστηρή. Αποτελεσματικές μέθοδοι αναζήτησης εμπεριέχουν -ενδεικτικά- την αποστολή φωτογραφιών στα σύνορα, κοινοτικές συναντήσεις με τη συμμετοχή των κοινοτήτων που ζουν κοντά στους καταυλισμούς, χρήση ραδιοφώνου, τηλεόρασης και εφημερίδων, προετοιμασία βιβλίων αναζήτησης με τις φωτογραφίες των παιδιών, με σκοπό τη συστηματική κυκλοφορία τους, συνεντεύξεις με τους ενήλικες που έχασαν τα παιδιά τους. Η αναζήτηση πρέπει να επιχειρείται ακόμα και όταν ο ασυνόδευτος ανήλικος ισχυρίζεται ότι οι γονείς του απεβίωσαν, καθώς η εμπειρία δείχνει ότι ο ένας τουλάχιστον γονέας ζει. Υπάρχει ακόμη η πιθανότητα εντοπισμού άλλων μελών της οικογένειας ή φίλων της οικογένειας, που μπορούν να αναλάβουν την επιμέλεια του παιδιού (UNCHR, 1997α).

Η υποστήριξη της κοινωνικής υπηρεσίας είναι απαραίτητη για την οικογενειακή επανένωση και τη διαδικασία της επανένταξης. Ανάλογα με τη διάρκεια και τους λόγους του αποχωρισμού του ανήλικου από την οικογένειά του μπορεί να απαιτείται ατομική φροντίδα και υλική βοήθεια. Σε περιπτώσεις μακρόχρονου αποχωρισμού κατά τη διάρκεια του οποίου το παιδί έχει υπαχθεί σε άλλη οικογένεια ή το παιδί έχει κακοποιηθεί από τους γονείς του, απαιτείται προσεκτική αξιολόγηση από τον κοινωνικό λειτουργό παιδικής πρόνοιας, προκειμένου να καθοριστεί αν η οικογενειακή επανένωση εξυπηρετεί το συμφέρον του. Μερικές φορές τα μέλη της οικογένειας βρίσκονται στη χώρα καταγωγής ή αλλού και δεν είναι εφικτή η άμεση οικογενειακή επανένωση. Σε τέτοιες περιπτώσεις, είναι σημαντικό ο ασυνόδευτος ανήλικος να διατηρεί επικοινωνία με την οικογένειά του (UNCHR, 1997α).

Ιατρική περίθαλψη ασυνόδευτων ανηλίκων

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρέπει να έχουν πρόσβαση στην προληπτική, θεραπευτική και επείγουσα παροχή υγειονομικής περίθαλψης, όπως ακριβώς και οι ανήλικοι που είναι πολίτες της χώρας υποδοχής. Ιδιαίτερη προσοχή εφιστάται στις ανάγκες της σωματικής και πνευματικής υγείας των ασυνόδευτων ανηλίκων, που μπορεί να οφείλονται στις προηγούμενες σωματικές στερήσεις και στην κακομεταχείριση, στις αναπηρίες και στις ψυχολογικές συνέπειες της βίας, των τραυματικών εμπειριών και της απώλειας, καθώς και στα αποτελέσματα του ρατσισμού και της ξενοφοβίας που ενδέχεται να βιώνουν στη χώρα υποδοχής ή διέλευσης Braunschweig κ.ά., 2010).

Η ιατρική και η διατροφική εκτίμηση της κατάστασης των ανηλίκων έχει χαρακτήρα επείγοντος μέτρου και πρέπει να παρακολουθούνται τακτικά. Το ζήτημα της υγείας και της διατροφής τους δύναται να αντιμετωπίζεται ποικιλοτρόπως. Οι

καθοριστικοί παράγοντες υγείας των ανηλίκων σχετίζονται με την τροφή, το νερό, την υγιεινή του περιβάλλοντος και τη στέγη (UNCHR, 1997a). Για πολλούς ασυνόδευτους ανηλίκους η πρόσβαση σε συμβουλευτικές υπηρεσίες είναι ζωτικής σημασίας για την ανάρρωσή τους (Braunschweig κ.ά., 2010).

Σύμφωνα με το άρθρο 19 της Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής, οι αιτούντες άσυλο, συμπεριλαμβανόμενων και των ασυνόδευτων ανηλίκων, έχουν το δικαίωμα στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, που πρέπει να εμπεριέχει την παροχή πρώτων βοηθειών και την απαραίτητη θεραπεία ασθένειας, καθώς και την αναγκαία ιατρική ή άλλη συνδρομή για όσους έχουν ειδικές ανάγκες. Οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες και εκείνοι στους οποίους παρέχεται επικουρική προστασία δικαιούνται πρόσβαση στην ιατρική περίθαλψη υπό όρους ίδιους με τους ισχύοντες για τους υπηκόους του αντίστοιχου κράτους-μέλους, με βάση το άρθρο 30 της Οδηγίας περί Αναγνώρισης (FRA κ.ά., 2014).

Επίσης, με βάση την Οδηγία περί Επιστροφής, ιδιαίτερη είναι η προσοχή που πρέπει να δίνεται σε ευάλωτα άτομα. Συγκεκριμένα, πρέπει να παρέχεται επείγουσα υγειονομική περίθαλψη και η απαραίτητη θεραπευτική αγωγή σε άτομα, των οποίων η απομάκρυνση έχει αναβληθεί είτε έχει δοθεί χρόνος ώστε η αναχώρηση να γίνει οικειοθελώς. Ακόμα, σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 11 της Οδηγίας κατά Εμπορίας Ανθρώπων, η συνδρομή και τα υποστηρικτικά μέτρα που πρέπει να παρέχονται στα θύματα εμπορίας ανθρώπων περιλαμβάνουν την απαραίτητη ιατρική περίθαλψη, συμπεριλαμβανόμενης και της ψυχολογικής βοήθειας, της παροχής συμβούλων και της ενημέρωσης (FRA κ.ά., 2014).

Από την άλλη, σύμφωνα με την ΕΣΔΑ, το δικαίωμα της υγειονομικής περίθαλψης δεν προβλέπεται ρητά αν και αποτελεί μέρος της ψυχικής και της σωματικής ακεραιότητας, που ενδεχομένως εμπίπτει στο άρθρο 8, με το οποίο διασφαλίζεται το δικαίωμα του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής. Η ΕΔΔΑ δεν εγγυάται το δικαίωμα σε ιατρικές υπηρεσίες ούτε και το δικαίωμα της πρόσβασης σε ιατρική περίθαλψη. Με βάση το δίκαιο της ΕΕ, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων δεν περιλαμβάνει δικαίωμα στην υγεία, αλλά αναγνωρίζει πιο σχετικά δικαιώματα, όπως είναι η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (άρθρο 1) και το δικαίωμα στη σωματική ακεραιότητα (άρ. 3) (FRA κ.ά., 2014).

Εκπαίδευση ασυνόδευτων ανηλίκων

Το δικαίωμα της εκπαίδευσης των ασυνόδευτων ανηλίκων προστατεύεται στο πλαίσιο διαφόρων διεθνών κειμένων για τα δικαιώματα του ανθρώπου, καθώς και

από τις επιτροπές που εποπτεύουν τη ΔΣΔΠ, το διεθνές σύμφωνο για τα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα και τη διεθνή σύμβαση για την εξάλειψη κάθε μορφής φυλετικής διάκρισης. Με βάση την πάγια τακτική των εν λόγω επιτροπών, οι απαιτήσεις περί απαγόρευσης των διακρίσεων, που προβλέπονται από τα συγκεκριμένα κείμενα, εφαρμόζονται και στους πρόσφυγες, στους αιτούντες άσυλο και στους μετανάστες (FRA κ.ά., 2014).

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 28 της ΔΣΔΠ, κάθε ανήλικος, ανεξάρτητα από το καθεστώς του, δικαιούται πλήρης πρόσβασης στην εκπαίδευση στη χώρα υποδοχής. Σε όλους τους ανήλικους αιτούντες άσυλο πρέπει να αναγνωρίζεται το δικαίωμα να διατηρούν την πολιτισμική τους ταυτότητα και τις αξίες τους, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας ομιλίας και γραφής στη μητρική τους γλώσσα καθώς και της περαιτέρω εκμάθησής της. Σε όλους τους ανήλικους θα πρέπει να αναγνωρίζεται και το δικαίωμα της συμμετοχής τους σε επιμορφωτική ή επαγγελματική εκπαίδευση, με σκοπό την αναβάθμιση του μέλλοντός τους, ειδικά αν επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους (UNCHR, 1997β).

Με βάση την ΕΣΔΑ, το άρθρο 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου προβλέπει το δικαίωμα στην εκπαίδευση ενώ το άρθρο 14 και το Πρωτόκολλο αριθ. 12 απαγορεύουν τις διακρίσεις λόγω εθνικής προέλευσης. Το άρθρο 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου εγγυάται το δικαίωμα στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση ενώ διαφορές ως προς τη μεταχείριση σε οτιδήποτε αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση ενδέχεται να δικαιολογούνται πολύ ευκολότερα (FRA κ.ά., 2014).

Με βάση τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (ΕΚΧ), το άρθρο 17 διέπει το δικαίωμα στην εκπαίδευση με την επιφύλαξη των άρθρων 18 και 19 που αφορούν τους μετανάστες. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ΕΕΚΔ) έχει διατυπώσει ότι η πρόσβαση στην εκπαίδευση είναι καθοριστικής σημασίας για τη ζωή και ανάπτυξη κάθε παιδιού. Η άρνηση της πρόσβασης στην εκπαίδευση επιδεινώνει την ήδη ευάλωτη κατάσταση ενός παιδιού που βρίσκεται παράνομα σε μία χώρα. Ως εκ τούτου, οι ανήλικοι, ανεξαρτήτως του καθεστώτος διαμονής τους, εμπίπτουν στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής της παραγράφου 2 του άρθρου 17. Η επιτροπή προτρέπει τα κράτη-μέλη να μεριμνούν ώστε τα παιδιά που βρίσκονται παράνομα στο έδαφός τους να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση, όπως και οποιοδήποτε άλλο παιδί (FRA κ.ά., 2014).

Σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων προβλέπει στο άρθρο 14 ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση, καθώς και δικαίωμα στη δωρεάν παρακολούθηση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Όλα τα παιδιά των υπηκόων τρίτων χωρών που βρίσκονται στην ΕΕ, με εξαίρεση όσα βρίσκονται εκεί μόνο για σύντομο χρονικό διάστημα, δικαιούνται πρόσβαση στη βασική εκπαίδευση. Αυτό αφορά και τα παιδιά μεταναστών που έχει αναβληθεί η απομάκρυνσή τους (FRA κ.ά., 2014).

Συμπερασματικά, η πρόσβαση των ασυνόδευτων ανηλίκων στη βασική εκπαίδευση πρέπει να διέπεται από τους κανόνες που ισχύουν για όλους τους ανήλικους που είναι πολίτες της χώρας υποδοχής. Τα σχολεία οφείλουν να υιοθετήσουν ευέλικτη και ευπρόσδεκτη προσέγγιση στη μεταχείριση των ασυνόδευτων ανηλίκων και να τους παρέχουν υποστηρικτικά μαθήματα δεύτερης γλώσσας (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010). Προκειμένου να διατηρήσουν την πολιτισμική τους ταυτότητα, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρέπει διδάσκονται και τη μητρική τους γλώσσα (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007· Braunschweig κ.ά., 2010).

Συνεπώς, επιβάλλονται τόσο ο σχεδιασμός εξατομικευμένου εκπαιδευτικού προγράμματος για κάθε ασυνόδευτο ανήλικο όσο και η διασφάλιση της τακτικής παρακολούθησης των σχολικών μαθημάτων. Οι εκπαιδευτικές αρχές οφείλουν να επιδεικνύουν αυστηρότητα στην ενδοσχολική βία και στις παρενοχλήσεις που πλήττουν τους ασυνόδευτους ανήλικους και να υιοθετούν σχετικά προληπτικά μέτρα (Braunschweig κ.ά., 2010). Στους μεγαλύτερης ηλικίας ασυνόδευτους ανήλικους πρέπει να παρέχεται επαγγελματική και τεχνική κατάρτιση, καθώς με αυτό τον τρόπο ενισχύονται οι δυνατότητες αντιμετώπισης της ζωής τους στο μέλλον (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007· Braunschweig κ.ά., 2010).

Ωστόσο, η έλλειψη προπαρασκευαστικών και εισαγωγικών γλωσσικών μαθημάτων ή άλλων υποστηρικτικών υπηρεσιών υπονομεύει την αποτελεσματική απόλαυση του δικαιώματος αυτού. Επιπλέον, το δικαίωμα στην εκπαίδευση δυσχεραίνεται από την άρνηση ή τη σοβαρή καθυστέρηση της εγγραφής των ανηλίκων στα σχολεία λόγω των απαιτήσεων για υποβολή εγγράφων (π.χ. πιστοποιητικών γέννησης), των οποίων η προσκόμιση δεν είναι πάντα εφικτή (ΥΑ, 2014β).

Κοινωνική πρόνοια για ασυνόδευτους ανήλικους

Κάποιοι ασυνόδευτοι ανήλικοι ενδέχεται να έχουν ανάγκη για υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας και οικονομική ενίσχυση. Για παράδειγμα, παρότι κάποιοι είναι κάτοχοι

άδειας διαμονής μπορεί να αδυνατούν να εργαστούν ή να θέλουν να σπουδάσουν ή να είναι αρκετά μεγάλοι και να επιθυμούν ανεξαρτησία στη διαβίωσή τους. Άλλοι, παρόλο που βρίσκονται σε πλαίσιο φροντίδας από υπηρεσίες παιδικής πρόνοιας, επειδή έχουν τη δυνατότητα να αιτηθούν κρατική οικονομική ενίσχυση, ο φορέας πρόνοιας επιδιώκει την οδό αυτή για να εξασφαλίσει τα σχετικά έξοδα που τον επιβαρύνουν (Braunschweig κ.ά., 2010).

Πρέπει να αναγνωρίζεται στους ασυνόδευτους ανήλικους η πρόσβαση σε οικονομική ενίσχυση και στέγαση με τους ίδιους όρους και με τις ίδιες συνθήκες που ισχύουν και για τους ανήλικους πολίτες της χώρας υποδοχής. Η πρόσβαση πρέπει να είναι σύμφωνη με τους περιορισμούς της ηλικίας που προβλέπει η νομοθεσία της χώρας υποδοχής και όλες οι διοικητικές διαδικασίες πρέπει να εφαρμόζονται όπως ακριβώς και για τους ανήλικους πολίτες της χώρας υποδοχής. Το ύψος της οικονομικής ενίσχυσης πρέπει να είναι το ίδιο με αυτό που προβλέπεται για τους ανήλικους πολίτες της χώρας υποδοχής (Braunschweig κ.ά., 2010).

Απασχόληση ασυνόδευτων ανηλίκων

Με τη χορήγηση άδειας ή άλλου τίτλου διαμονής στη χώρα υποδοχής μπορεί να επιτρέπεται στους μεγαλύτερης ηλικίας ασυνόδευτους ανήλικους να εργαστούν ενώ άλλοι ενδέχεται να επιθυμούν να εργαστούν αντί να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους. Στους ασυνόδευτους ανήλικους που επιθυμούν να εργαστούν πρέπει να παρέχονται υπηρεσίες επαγγελματικού προσανατολισμού και υποστήριξης από τον αρμόδιο κοινωνικό λειτουργό ή τον υπεύθυνο για τη φροντίδα τους, ώστε να τους συνδράμουν να εξετάσουν τις διαθέσιμες επιλογές και να κατανοηθεί το πλαίσιο της απασχόλησης στη χώρα υποδοχής (Braunschweig κ.ά., 2010).

Είναι επιθυμητό οι ασυνόδευτοι ανήλικοι να αισθάνονται ότι έχουν καθοδήγηση κατά την αναζήτηση εργασίας και να μην εισέρχονται στην αγορά εργασίας αμέσως μετά την άφιξή τους στη χώρα υποδοχής. Απαιτείται ιδιαίτερη μέριμνα ώστε να διασφαλιστεί ότι δεν ασκείται εξαναγκασμός ή πίεση στα νεαρά άτομα για να εργαστούν και όσοι εργάζονται με ασυνόδευτους ανήλικους οφείλουν να διασφαλίσουν ότι είναι εύλογες οι συνθήκες απασχόλησης και ότι δεν συνιστούν εκμετάλλευση οι συνθήκες εργασίας (Braunschweig κ.ά., 2010).

Στους ασυνόδευτους ανήλικους πρέπει να επιτρέπεται η πρόσβαση στην αγορά εργασίας με τους ίδιους όρους που προβλέπονται για τους ανήλικους που είναι πολίτες της χώρας υποδοχής. Η πρόσβαση στην αγορά εργασίας πρέπει να διέπεται από την εθνική νομοθεσία της χώρας υποδοχής όσον αφορά στα όρια ηλικίας, στο

κατώτατο επίπεδο αμοιβής, στους κανονισμούς υγείας και ασφάλειας και σε οιαδήποτε άλλη σχετική εγγύηση. Οι εργαζόμενοι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρέπει να καταγράφονται στην αρμόδια διοικητική δομή και να υπάγονται σχετικά σε όλες τις διοικητικές διαδικασίες που προβλέπονται και για ανήλικους πολίτες της χώρας υποδοχής (Braunschweig κ.ά., 2010).

Ωστόσο, δεν υπάρχει συγκεκριμένη εθνική στρατηγική για την προώθηση της απασχόλησης των δικαιούχων διεθνούς προστασίας. Η πρόσβαση στην αγορά εργασίας δυσχεραίνει σε μεγαλύτερο βαθμό αφού οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας δεν μπορούν να εγγραφούν λόγω έλλειψης των απαιτούμενων δικαιολογητικών εγγράφων. Άλλη μία πρόκληση είναι και το θέμα της αναγνώρισης των προσόντων και των δεξιοτήτων των ασυνόδευτων ανηλίκων, που έχουν αποκτήσει εκτός Ελλάδας (ΥΑ, 2014β).

Νομικό καθεστώς ασυνόδευτων ανηλίκων

Καθορισμός καθεστώτος πρόσφυγα: Η περίπτωση ασυνόδευτων ανηλίκων

Η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και το Πρωτόκολλο του 1967 για τη Νομική Κατάσταση των Προσφύγων ορίζει ποιος είναι ο πρόσφυγας -ανεξαρτήτως ηλικίας- και δεν περιλαμβάνει ειδική διάταξη για τους ανήλικους. Ο καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα στην περίπτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων αποτελεί δυσχερές έργο και απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή. Ανάλογα με τη νομοθεσία της χώρα υποδοχής, σε έναν ανήλικο αιτούντα άσυλο δύναται να αναγνωρισθεί το καθεστώς του πρόσφυγα λόγω βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης, όπως ορίζει και η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 (UNCHR, 1997α).

Στην Ελλάδα, η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 κυρώθηκε με το ΝΔ 3989/1959 (ΦΕΚ Α' 201/26.9.1959) (UNCHR, 1997α· Υπηρεσία Ασύλου, 2016). Οι κανονισμοί της ΕΕ είναι νομικά δεσμευτικοί για την Ελλάδα (Υπηρεσία Ασύλου, 2016). Συνεπώς, αίτηση για άσυλο -στην Ελλάδα- μπορεί να κάνει όποιος έχει φύγει από τη χώρα του και δεν έχει τη δυνατότητα να γυρίσει πίσω επειδή φοβάται ότι θα διωχθεί για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα και πολιτικών πεποιθήσεων. Προκειμένου να χορηγηθεί άσυλο σε κάποιον που έχει κάνει αίτηση, θα πρέπει να πληροί έναν από τους παραπάνω λόγους (Υπηρεσία Ασύλου, 2016).

Παρότι η Σύμβαση του 1951 δεν ορίζει ρητά τον όρο «δίωξη», μπορεί να θεωρηθεί ότι την απαρτίζουν σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου, συμπεριλαμβανομένης της απειλής κατά της ζωής ή της ελευθερίας, καθώς και άλλες μορφές σοβαρής βλάβης ή ανυπόφορων καταστάσεων, οι οποίες αξιολογούνται με κριτήριο την ηλικία, τις απόψεις, τα συναισθήματα και την ψυχολογική κατάσταση του αιτούντος άσυλο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, δίωξη μπορεί να συνιστούν και οι διακρίσεις, όταν η μεταχείριση που φοβάται ή έχει βιώσει, για παράδειγμα, ο ενδιαφερόμενος ανήλικος έχει επιζήμιες συνέπειες (ΥΑ, 2009).

Το καθεστώς διεθνούς προστασίας εκτός από το καθεστώς του πρόσφυγα περιλαμβάνει και το καθεστώς της επικουρικής προστασίας, το οποίο χορηγείται σε άτομα που κινδυνεύουν να υποστούν σοβαρή βλάβη στη χώρα καταγωγής τους. Η σοβαρή βλάβη συνίσταται σε θανατική ποινή ή εκτέλεση, σε βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, σε σοβαρή προσωπική απειλή

κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω βίας ασκούμενης αδιακρίτως σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης (Υπηρεσία Ασύλου, 2016). Στην περίπτωση των ανηλίκων, η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού επιβάλλει την αξιολόγηση της βλάβης από τη δική του οπτική γωνία. Η κακομεταχείριση που δεν συνιστά δίωξη για τον ενήλικα, μπορεί να είναι επιβλαβής για τον ανήλικο (ΥΑ, 2009).

Τόσο το υποκειμενικό όσο και το αντικειμενικό στοιχείο του ορισμού του πρόσφυγα έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα όταν αξιολογείται αν ένας ανήλικος αιτών άσυλο εκφράζει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης. Είναι λανθασμένη η απόρριψη του αιτήματος ασύλου με το σκεπτικό ότι οι απόψεις του ανήλικου δεν μπορούν να ληφθούν ως σοβαρές ή ότι δεν κινδυνεύουν από πραγματική απειλή. Δεν είναι καθόλου απίθανο ο ανήλικος να αδυνατεί να εκφράσει φόβο ή αντιθέτως ο φόβος του να εκδηλώνεται σε υπερβολικό βαθμό. Σε παρόμοιες περιπτώσεις, οι χειριστές των αιτημάτων ασύλου οφείλουν να αποφασίσουν αξιολογώντας αντικειμενικά τον κίνδυνο που ενδέχεται να αντιμετωπίσει ο ανήλικος, ανεξάρτητα από το φόβο που εκφράζει. Αυτό προϋποθέτει την εξέταση αποδεικτικών στοιχείων από πηγές ευρέως φάσματος, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών για τη χώρα καταγωγής, που αφορούν ειδικά στο καθεστώς των παιδιών (ΥΑ, 2009).

Επιπροσθέτως, η σύγχρονη και ευαισθητοποιημένη στο καθεστώς του παιδιού αντίληψη της δίωξης περιλαμβάνει διάφορες μορφές παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου, συμπεριλαμβανομένων και των παραβιάσεων των ειδικότερων δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στα παιδιά. Οι κοινωνικοοικονομικές ανάγκες των ανηλίκων είναι συχνά πιο επιτακτικές από εκείνες των ενηλίκων, κυρίως λόγω της εξάρτησής τους από τους ενήλικες και των μοναδικών αναγκών ανάπτυξής τους. Επομένως, η στέρηση όχι μόνον των ατομικών και πολιτικών αλλά και των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων μπορεί να είναι εξίσου συναφής για την αξιολόγηση των ισχυρισμών φόβου δίωξης που εκφράζουν οι ανήλικοι. Εν προκειμένω, συνιστάται προσοχή στον τρόπο της αξιολόγησης των παραβιάσεων που έχει υποστεί ο ανήλικος. Δεν πρέπει να αξιολογούνται κάποιες παραβιάσεις αυτομάτως ως πιο σημαντικές συγκριτικά με άλλες. Αντιθέτως, πρέπει να εκτιμάται η συνολική επίπτωση της βλάβης στον ενδιαφερόμενο ανήλικο (ΥΑ, 2009).

Υποβολή αίτησης διεθνούς προστασίας από ασυνόδευτους ανήλικους

Η πρόσβαση στη διαδικασία διεθνούς προστασίας, στην Ελλάδα, είναι ελεύθερη και δωρεάν. Αρμόδιες αρχές, στην Ελλάδα, για να υποβάλλει κανείς αίτηση διεθνούς προστασίας είναι τα Περιφερειακά Γραφεία Ασύλου και τα Αυτοτελή Κλιμάκια Ασύλου. Για την υποβολή της αίτησης, θα πρέπει ο ασυνόδευτος ανήλικος να προσέλθει αυτοπροσώπως ή να έρθει σε επικοινωνία με ένα από τα Περιφερειακά Γραφεία της Υπηρεσίας Ασύλου.¹² Κατά την κατάθεση της αίτησης, αν υπάρχει δυσκολία συνεννόησης με τον υπάλληλο της Υπηρεσίας Ασύλου, υπάρχει η δυνατότητα παροχής δωρεάν διερμηνείας για την ολοκλήρωση της αίτησης. Οι απαντήσεις στις ερωτήσεις του υπαλλήλου θα πρέπει να είναι ειλικρινείς, καθώς η κατάθεση ψευδών στοιχείων ή ισχυρισμών επηρεάζει αρνητικά την κρίση επί της αίτησης (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Επιπροσθέτως, ο ασυνόδευτος ανήλικος καλείται να παραδώσει στην Υπηρεσία Ασύλου τα ταξιδιωτικά του έγγραφα (π.χ. διαβατήριο) ή οποιοδήποτε άλλο έγγραφο βρίσκεται στην κατοχή του και σχετίζεται με την εξέταση της αίτησής του, την εξακρίβωση της ταυτότητας του, της χώρας της προέλευσης και του τόπου καταγωγής τους, καθώς και της οικογενειακής του κατάστασης. Επίσης, η Υπηρεσία δύναται να υποβάλλει τον ασυνόδευτο ανήλικο και σε ιατρικές εξετάσεις, αν κριθεί απαραίτητο (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Στη συνέχεια, η Υπηρεσία Ασύλου ορίζει ημερομηνία συνέντευξης στον αιτούντα ασυνόδευτο ανήλικο και του δίνει το δελτίο αιτούντος διεθνή προστασία, το οποίο συνήθως ισχύει για ένα εξάμηνο. Όταν υποβάλει την αίτηση, καθώς και κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου, ο αιτών ενημερώνεται σε γλώσσα που κατανοεί μέσω διερμηνείας για τη διαδικασία ασύλου, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του ως αιτών διεθνή προστασία, καθώς και για τις προθεσμίες που ισχύουν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Αν είναι θύμα βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλων σοβαρών πράξεων βίας, ο ασυνόδευτος ανήλικος οφείλει να ενημερώσει τις αρχές προκειμένου να τον βοηθήσουν καταλλήλως. Για τις περιπτώσεις αυτές, προσφέρεται η δυνατότητα επικοινωνίας με την ΥΑ ή με άλλη οργάνωση που παρέχει νομική, ιατρική και ψυχολογική συνδρομή (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

---

¹² Η Υπηρεσία Ασύλου συστάθηκε με τον Ν. 3907/2011 και αποτελεί την πρώτη αυτόνομη δομή της Ελλάδας που ασχολείται με την εξέταση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας. Υπάγεται στο Υπουργείο της Μεταναστευτικής Πολιτικής και συγκροτείται από την Κεντρική Υπηρεσία, τα Περιφερειακά Γραφεία Ασύλου και τα Αυτοτελή Κλιμάκια Ασύλου (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Για τους ασυνόδευτους ανήλικους αιτούντες άσυλο πρέπει να ορίζεται εκπρόσωπος από τη στιγμή που υποβάλουν αίτηση (άρ. 24 της Οδηγίας περί Συνθηκών Υποδοχής και άρ. 25 της Οδηγίας περί Διαδικασιών Ασύλου). Σύμφωνα με την Οδηγία περί Διαδικασιών Ασύλου, θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα στον εκπρόσωπο να συζητήσει με τον ανήλικο πριν τη συνέντευξη ασύλου και να παραστεί και ο ίδιος κατά τη διεξαγωγή (FRA κ.ά., 2014). Σε ορισμένες περιπτώσεις, το έργο αυτό μπορεί να ανατεθεί και σε πρόσωπα από τον προσφυγικό πληθυσμό (UNCHR, 1997α).

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, οι αρχές πρέπει να ενημερώσουν άμεσα τον εισαγγελέα ανήλικων, στην περίπτωση που ο αιτών διεθνή προστασία είναι ασυνόδευτος ανήλικος. Ο εισαγγελέας είναι αρμόδιος να ορίσει έναν εκπρόσωπο που θα έχει την ευθύνη του ασυνόδευτου ανήλικου και που θα προασπίζει τα συμφέροντά του (Υπηρεσία Ασύλου, 2014). Οι υπηρεσίες των νομικών συμβούλων-εκπροσώπων παρέχονται δωρεάν στους ανήλικους (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Υπηρεσία Ασύλου, 2014). Για τους ασυνόδευτους ανήλικους που είναι κάτω των 15 ετών, την αίτηση διεθνούς προστασίας πρέπει να την υποβάλει ο εκπρόσωπος που τους έχει οριστεί ενώ αν είναι άνω των 15 ετών, την υποβάλουν οι ίδιοι. Οι αρχές οφείλουν να μεριμνήσουν για την προστασία και τη φιλοξενία των ασυνόδευτων ανήλικων σε ένα κατάλληλα διαμορφωμένο περιβάλλον (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Κανονισμός «Δουβλίνο III» για ασυνόδευτους ανήλικους

Παράλληλα με την κατάθεση της αίτησης διεθνούς προστασίας, η Υπηρεσία Ασύλου λαμβάνει και τα δακτυλικά αποτυπώματα, αρκεί ο ανήλικος να είναι άνω των 14 ετών. Τα δακτυλικά αποτυπώματα εισάγονται στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Βάση EURODAC που αποσκοπεί στην εφαρμογή του Κανονισμού «Δουβλίνο III»¹³ (Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 604/2013). Στο σημείο αυτό ο ανήλικος πρέπει να ενημερώσει την Υπηρεσία Ασύλου για το αν μέλη της οικογένειάς του μένουν σε άλλο κράτος του «Δουβλίνο III» και για ποιο είναι το καθεστώς τους. Ο Κανονισμός «Δουβλίνο III» καθορίζει ποιο από τα κράτη της Ευρώπης, που δεσμεύονται από αυτόν, είναι υπεύθυνο να εξετάσει την αίτησή του ασυνόδευτου ανήλικου (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

---

¹³ Οι χώρες που εφαρμόζουν τον Κανονισμό «Δουβλίνο III» είναι η Αυστρία, το Βέλγιο, η Βουλγαρία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Δανία, η Ελβετία, η Ελλάδα, η Εσθονία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιρλανδία, η Ισλανδία, η Ισπανία, η Ιταλία, η Κροατία, η Κύπρος, η Λετονία, η Λιθουανία, το Λιχτενστάιν, το Λουξεμβούργο, η Μάλτα, η Νορβηγία, η Ολλανδία, η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Πορτογαλία, η Ρουμανία, η Σλοβακία, η Σλοβενία, η Σουηδία, η Τσεχία και η Φινλανδία (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Σύμφωνα με τον Κανονισμό του «Δουβλίνο III», οι αιτήσεις που υποβάλλονται από ασυνόδευτους ανήλικους εξετάζονται από το κράτος-μέλος στο οποίο βρίσκονται νομίμως μέλη της οικογένειάς τους (άρ. 8). Ορίζεται υποχρεωτικά εκπρόσωπος στον ανήλικο (άρ. 6) και του παρέχονται σχετικές οδηγίες με την αξιολόγηση του μείζονος συμφέροντος του ανήλικου (άρ. 6 παρ. 3). Στο άρθρο 11 θεσπίζονται κανόνες προς αποφυγή χωρισμού των μελών της οικογένειάς από την εφαρμογή του Κανονισμού του «Δουβλίνο III», σε περίπτωση που τα μέλη της οικογένειάς υποβάλουν χωριστές αιτήσεις στο ίδιο κράτος-μέλος. Το άρθρο 16 αφορά τα εξαρτώμενα πρόσωπα, στα οποία ανήκουν και οι ασυνόδευτοι ανήλικοι (FRA κ.ά., 2014). Να σημειωθεί ότι αν κανένα μέλος της οικογένειάς του ασυνόδευτου ανήλικου δεν βρίσκεται νόμιμα σε κάποιο κράτος του «Δουβλίνο III», η αίτησή του θα εξεταστεί στην Ελλάδα (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Εάν σύμφωνα με τα παραπάνω, κάποιο άλλο κράτος του «Δουβλίνο III» αποδεχθεί να εξετάσει την αίτηση του ασυνόδευτου ανήλικου τότε η αίτησή του στην Ελλάδα θα απορριφθεί ως απαράδεκτη και θα μεταφερθεί στο άλλο κράτος, κατά κανόνα, εντός 6 μηνών από την ημερομηνία που δέχθηκε να εξετάσει την αίτησή του. Αν δεν εφαρμόζεται κανένα από τα παραπάνω κριτήρια, υπεύθυνο κράτος να εξετάσει την αίτηση του ενδιαφερόμενου είναι η Ελλάδα. Ο ενδιαφερόμενος έχει δικαίωμα να ασκήσει προσφυγή ενώπιον της Αρχής Προσφυγών¹⁴ κατά των αποφάσεων αυτών (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Πρωτοβάθμια εξέταση ασύλου ασυνόδευτων ανηλίκων

Σε περίπτωση που η διαδικασία ασύλου δεν επηρεάζεται από τον Κανονισμό του «Δουβλίνο III», συνεχίζεται κανονικά. Την ημέρα που έχει οριστεί από την Υπηρεσία Ασύλου, ο ασυνόδευτος ανήλικος θα δώσει συνέντευξη σε έναν από τους υπαλλήλους της (Υπηρεσία Ασύλου, 2014). Οι υπάλληλοι της Υπηρεσίας που διεξάγουν συνεντεύξεις καλούνται να έχουν τις απαραίτητες γνώσεις για τις ειδικές ανάγκες των ανηλίκων (άρ.25 Οδηγία περί Διαδικασιών Ασύλου) (FRA κ.ά., 2014). Όσα λεχθούν στη συνέντευξη είναι εμπιστευτικά και δεν κοινοποιούνται ούτε στις αρχές της χώρας του ούτε στους φερόμενους ως διώκτες του, μπορούν όμως να κοινοποιηθούν σε άλλες ελληνικές αρχές. Μετά τη συνέντευξη με τον ασυνόδευτο ανήλικο, η Υπηρεσία θα αποφασίσει αν θα του χορηγήσει καθεστώς πρόσφυγα ή

---

¹⁴ Ο αιτών μπορεί να καταθέσει την προσφυγή του στο Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου ή στο Αυτοτελές Κλιμάκιο Ασύλου που του επέδωσε την απόφαση, μέσα στην προθεσμία που αναφέρεται εντός της απόφασης (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

επικουρικής προστασίας ή αν θα απορρίψει την αίτησή του (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Ωστόσο, η συνέντευξη για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα μπορεί να αποτελέσει τραυματική εμπειρία για τον ασυνόδευτο ανήλικο (UNCHR, 1997α). Οι συνεντεύξεις θα πρέπει να τελούνται σε ένα πλαίσιο κατάλληλο για παιδιά (συχνά διαλλείματα, μη επιθετική συμπεριφορά) και από άτομα που είναι ειδικά καταρτισμένα να διεξάγουν τέτοιου είδους συνεντεύξεις (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Σε περίπτωση που ο ασυνόδευτος ανήλικος είναι θύμα βασανιστηρίων ή άλλων μορφών βίας, η δυσκολία περιγραφής του ψυχολογικού τραύματος που υπέστη καθιστά ενδεχομένως δύσκολη τη διεξαγωγή της προσωπικής του συνέντευξης στο πλαίσιο της διαδικασίας ασύλου. Για το λόγο αυτό, το πρόσωπο που διενεργεί τη συνέντευξη θα πρέπει να διαθέτει τις γνώσεις για τα προβλήματα που ενδέχεται να επιδράσουν δυσμενώς στην ικανότητα του αιτούντος να συμμετάσχει στη συνέντευξη (άρθ. 14 παρ. 3 και παρ. 14 Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου). Η οδηγία θεσπίζει την υποχρέωση των κρατών-μελών να παρέχουν επαρκή υποστήριξη κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου στους αιτούντες που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλη σοβαρή μορφή βία, αν αυτό απαιτείται, ώστε να διασφαλιστεί η δίκαιη και αποτελεσματική διαδικασία ασύλου. Στους εν λόγω αιτούντες δεν εφαρμόζεται ταχεία διαδικασία, όταν δεν μπορεί να υπάρξει και η κατάλληλη υποστήριξη (άρθ. 24) (FRA κ.ά., 2014).

Τα κριτήρια για την απόφαση των αιτημάτων ασύλου των ανηλίκων είναι η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού καθώς και οι Κατευθυντήριες Οδηγίες της ΥΑ και του ΣτΠ (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007). Η Υπηρεσία Ασύλου οφείλει να λάβει υπόψη πολλούς παράγοντες και κριτήρια. Αναλυτικότερα, πρέπει να συνεκτιμήσει την ηλικία και την ωριμότητα του ανήλικου, καθώς και το επίπεδο ανάπτυξής του, την πιθανότητα ο ανήλικος να εκφράζει τους φόβους του διαφορετικά από τους ενήλικες, την πιθανότητα να έχει περιορισμένη γνώση για την κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καταγωγής του, τις ειδικότερες μορφές παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων - ενδεικτικά- της στρατολόγησής τους, της εμπορίας τους για πορνεία, της κλειτοριδεκτομής και της καταναγκαστικής εργασίας, την κατάσταση της οικογένειάς του στη χώρα καταγωγής, τις επιθυμίες των γονέων που απομάκρυναν τα παιδιά τους από την πατρίδα τους για να τα προστατεύσουν και τις επιβλαβείς πράξεις που

συνιστούν κακομεταχείριση ή διακριτική μεταχείριση και συνιστούν λόγους δίωξης για τους ανήλικους (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010).

Το ζήτημα της τεκμηρίωσης είναι καθοριστικό για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα και στην περίπτωση των ανηλίκων είναι περίπλοκο (UNCHR, 1997α). Συνεπώς, όταν εξετάζονται τα αιτήματα ασύλου ασυνόδευτων ανηλίκων, προκειμένου να καθοριστεί αν κινδυνεύουν να υποστούν βλάβη ή αν εκφράζουν βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης μπορεί να κριθεί αναγκαίο να αξιολογηθούν και να συνεκτιμηθούν κάποιοι αντικειμενικοί παράγοντες (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010). Για το λόγο αυτό, η απόφαση για το καθεστώς του πρόσφυγα του ασυνόδευτου ανήλικου διέπεται από τη φιλελεύθερη εφαρμογή της αρχής του ευεργετήματος της αμφιβολίας, που σημαίνει ότι δεν πρέπει να δημιουργούνται δισταγμοί για την αξιοπιστία της προσωπικής ιστορίας του ανήλικου. Κατά αυτό τον τρόπο, το βάρος της απόδειξης δεν ανήκει στον ασυνόδευτο ανήλικο διότι του αναγνωρίζεται το ευεργέτημα της αμφιβολίας (UNCHR, 1997α· Braunschweig κ.ά., 2010).

Ο ασυνόδευτος ανήλικος αιτών έχει το δικαίωμα, ενόσω εκκρεμεί η εξέταση της αίτησής του, να παραιτηθεί από αυτήν όποτε και αν το επιθυμεί. Αν παραιτηθεί, η αίτησή του δεν θα εξεταστεί και θα πρέπει να φύγει από την Ελλάδα, εφόσον δεν είναι κάτοχος κάποιου άλλου τίτλου διαμονής. Επιπλέον, η Υπηρεσία Ασύλου ενδέχεται να θεωρήσει ότι ο αιτών δεν ενδιαφέρεται για τη συνέχιση της εξέτασης της αίτησής του (σιωπηρή ανάκληση) και να διακόψει την εξέτασή της. Αυτό συμβαίνει, κατά γενικό βαθμό, αν ο αιτών αρνηθεί να δώσει πληροφορίες στις αρχές με μεγάλη σημασία για την αίτησή του, αν δεν παραστεί στη συνέντευξη που του έχει οριστεί από την Υπηρεσία, αν διαφύγει από το χώρο κράτησής του, αν δεν τηρήσει τις υποχρεώσεις που του έχουν επιβληθεί από την αστυνομία αντί της κράτησης, αν φύγει από τον τόπο διαμονής που του έχουν καθορίσει οι αρχές, χωρίς να τις ενημερώσει, αν φύγει από τη χώρα χωρίς να ζητήσει άδεια από την Υπηρεσία, αν δεν ενημερώσει την Υπηρεσία για την αλλαγή της διεύθυνσής του και των στοιχείων επικοινωνίας του, αν δεν επικοινωνήσει με την Υπηρεσία εφόσον του ζητηθεί, αν δεν προσκομίσει έγγραφα, τα οποία έχει στην κατοχή του, και αν δεν προσέλθει για να ανανεώσει το δελτίο του μία μέρα μετά τη λήξη του (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Σε περίπτωση που η Υπηρεσία Ασύλου σταματήσει την εξέταση της αίτησής του ασυνόδευτου ανήλικου, εκείνος έχει το δικαίωμα να ζητήσει τη συνέχισή της. Για να καταστεί αυτό εφικτό, ο ενδιαφερόμενος θα πρέπει να εξηγήσει τους λόγους για

τους οποίους η Υπηρεσία δεν έπρεπε να θεωρήσει ότι δεν ενδιαφέρεται για την εξέταση της αίτησή του. Στη συνέχεια, η Υπηρεσία θα αποφασίσει για το αν θα συνεχιστεί ή όχι η διαδικασία του ασύλου του ενδιαφερόμενου και σε περίπτωση που απορρίψει την αίτησή του, ο αιτών έχει το δικαίωμα της άσκησης προσφυγής (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Δευτεροβάθμια εξέταση ασύλου ασυνόδευτων ανηλίκων

Αν η αίτησή του ασυνόδευτου ανηλίκου απορριφθεί ή του χορηγηθεί καθεστώς επικουρικής προστασίας και θεωρεί ότι δικαιούται καθεστώς πρόσφυγα, έχει το δικαίωμα να ασκήσει προσφυγή ενώπιον της Αρχής Προσφυγών. Η προσφυγή του θα εξεταστεί από την Ανεξάρτητη Επιτροπή Προσφυγών και θα αποφασίσει για το αν θα του χορηγήσει καθεστώς πρόσφυγα ή δικαιούχου επικουρικής προστασίας ή αν θα απορρίψει την προσφυγή του (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Η Ανεξάρτητη Επιτροπή Προσφυγών συνήθως εξετάζει τις προσφυγές με βάση τα στοιχεία του φακέλου του και ο αιτών δεν καλείται σε συνέντευξη. Θα ενημερωθεί όμως για την ημερομηνία εξέτασης της προσφυγής του, καθώς και για το πότε μπορεί να καταθέσει, αν το επιθυμεί, επιπλέον στοιχεία για να τα λάβει υπόψη της η Ανεξάρτητη Επιτροπή Προσφυγών. Ο αιτών δύναται, ενόσω εκκρεμεί η εξέταση της προσφυγής του, να παραιτηθεί από αυτήν. Αν παραιτηθεί, η προσφυγή του δεν θα εξεταστεί και θα πρέπει να φύγει από την Ελλάδα, εφόσον δεν είναι κάτοχος κάποιου άλλου τίτλου διαμονής. Ακόμη, η Ανεξάρτητη Επιτροπή Προσφυγών μπορεί να θεωρήσει ότι δεν τον ενδιαφέρει η συνέχιση της εξέτασης της προσφυγής του και να διακόψει την εξέτασή της (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Αν η προσφυγή του αιτούντος απορριφθεί ή του χορηγηθεί καθεστώς επικουρικής προστασίας ενώ θεωρεί ότι δικαιούται καθεστώς πρόσφυγα, μπορεί να ασκήσει αίτηση ακύρωσης στο αρμόδιο δικαστήριο. Να σημειωθεί ότι η αίτηση ακύρωσης δεν έχει αυτόματο ανασταλτικό χαρακτήρα, δηλαδή, στην περίπτωση που η προσφυγή του έχει απορριφθεί, η απομάκρυνση του ασυνόδευτου ανηλίκου από τη χώρα είναι δυνατή (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Επιστροφή ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα καταγωγής

Εάν ο αιτών άσυλο είναι ασυνόδευτος ανήλικος και το αίτημά του έχει απορριφθεί οριστικά ή αν δεν του επιτρέπεται η παραμονή του στη χώρα ασύλου για ανθρωπιστικούς λόγους, ανακύπτει το ζήτημα του επαναπατρισμού του. Το ζήτημα του επαναπατρισμού ρυθμίζεται από τα κράτη σε διμερή βάση αλλά ενδέχεται να υπάρχουν σοβαρά κενά προστασίας και φροντίδας του ασυνόδευτου ανηλίκου.

Κανένας επαναπατρισμός δεν πραγματοποιείται αν δεν υιοθετηθούν πρώτα οι κατάλληλες ρυθμίσεις για την προστασία και τη φροντίδα του ασυνόδευτου ανηλίκου (UNCHR, 1997α και 1997β).

Η διαδικασία για τις ρυθμίσεις για την προστασία και τη φροντίδα των ασυνόδευτων ανηλίκων είναι πολυεπίπεδη. Αναλυτικότερα, οι ρυθμίσεις περιλαμβάνουν τη διερεύνηση για την ασφάλεια και τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες στη χώρα επιστροφής, αξιολογώντας τόσο τους κινδύνους δίωξης, κακοποίησης, εκμετάλλευσης και συμμετοχής των ασυνόδευτων ανηλίκων σε ένοπλες συγκρούσεις όσο και της πρόσβασής τους σε τροφή, στέγαση, ιατρική περίθαλψη, εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση και ευκαιρίες απασχόλησης. Ακόμη, στις ρυθμίσεις συγκαταλέγονται η σύμφωνη γνώμη των ασυνόδευτων ανηλίκων και ο βαθμός της ενσωμάτωσής τους στη χώρα υποδοχής, καθώς και το δικαίωμα τους για τη διατήρηση της ταυτότητάς τους (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Unicef, 2007· Braunschweig κ.ά., 2010).

Σύμφωνα με το άρθρο 10 της Οδηγίας περί Επιστροφής, προτού απομακρυνθεί ένας ασυνόδευτος ανήλικος από το έδαφος κράτους-μέλους, οι αρχές εξακριβώνουν ότι ο ασυνόδευτος ανήλικος θα επιστραφεί σε μέλος της οικογένειάς του, σε κηδεμόνα που του έχει οριστεί ή σε κατάλληλες εγκαταστάσεις υποδοχής του κράτους επιστροφής. Δεν υφίσταται απόλυτη απαγόρευση αναφορικά με την επιστροφή των ανηλίκων αλλά οποιαδήποτε απόφαση επιστροφής πρέπει να λαμβάνει υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Επιπλέον, ενθαρρύνεται η χρήση των οικειοθελών αναχωρήσεων έναντι των αναγκαστικών απομακρύνσεων. Αν η επιστροφή αναβάλλεται ή προβλέπεται χρονικό διάστημα οικειοθελούς αναχώρησης, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ειδικές ανάγκες των ανηλίκων, καθώς και οι ειδικές ανάγκες των θυμάτων βασανιστηρίων ή άλλων σοβαρών μορφών βίας (άρ. 14). Με βάση την ΕΣΔΑ, τα ιδιαίτερα ευάλωτα χαρακτηριστικά ενός προσώπου, όπως είναι εκείνα που συνδέονται με την ηλικία του, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη (FRA κ.ά., 2014).

Επιπροσθέτως, διασφαλίζεται η εφαρμογή του κατάλληλου διοικητικού συστήματος για την αποτελεσματική μεταφορά των ανηλίκων και η μείωση του χρόνου αναμονής τους. Ο εντοπισμός των πιθανών προβλημάτων, η ανάπτυξη των κατάλληλων υπηρεσιών, καθώς και η παρακολούθηση κάθε ασυνόδευτου ανηλίκου αποτελούν χρονοβόρες ενέργειες και απαιτείται έντονη εργασία. Η έγκαιρη έναρξη και ο εντοπισμός των συνεργατών στη χώρα καταγωγής είναι καθοριστικής

σημασίας. Η συνεργασία με έμπιστες ανθρωπιστικές οργανώσεις ώστε να συνοδεύσουν και να στηρίξουν τους ασυνόδευτους ανηλικούς στη διαδικασία της επιστροφής και στην επανένταξή τους είναι καθοριστικής σημασίας (UNCHR, 1997α).

Η παρακολούθηση των ασυνόδευτων ανηλικών μετά τον επαναπατρισμό τους ανήκει στη σφαίρα ευθύνης της χώρα καταγωγής. Ενδεχομένως, να ανατεθεί, κατά ένα βαθμό, και στην ΥΑ, η οποία παρακολουθεί τις συνθήκες στη χώρα καταγωγής. Η συνεργασία με τον ΔΟΜ και άλλες ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στη χώρα καταγωγής, ώστε να αναπτυχθεί η κατάλληλη προστασία για τους ασυνόδευτους ανηλικούς και να επιτευχθούν οι κατάλληλες ρυθμίσεις φροντίδας, είναι καίριας σημασίας (UNCHR, 1997α· ΥΑ, 2014β). Ωστόσο, προτού κινηθούν οι διαδικασίες για την εφαρμογή της επιστροφής του ασυνόδευτου ανηλικού, πρέπει να εξεταστεί η καλύτερη δυνατή εφαρμοστέα λύση με άξονα το βέλτιστο συμφέρον του (UNCHR, 1997β).

Διαρκείς λύσεις για ασυνόδευτους ανηλίκους

Αναζητώντας συνεχώς λύσεις για τους ασυνόδευτους ανηλίκους αποδίδεται ιδιαίτερη προσοχή στο βέλτιστο συμφέρον τους και στις αρχές της οικογενειακής ενότητας (UNCHR, 1997α). Η υιοθέτηση και η εφαρμογή διαδικασιών που ικανοποιούν τις ανάγκες για την προστασία τους και την ανεύρεση μακροπρόθεσμων και βιώσιμων λύσεων, με πρωταρχικό κριτήριο το βέλτιστο συμφέρον τους, είναι απαραίτητη (Braunschweig κ.ά., 2010). Οι αποφάσεις για τις διαρκείς λύσεις λαμβάνονται από φορείς, όπου συμμετέχει προσωπικό εξειδικευμένο στην παιδική πρόνοια και οι περιπτώσεις των ασυνόδευτων ανηλίκων πρέπει να αξιολογούνται σε ατομική βάση (UNCHR, 1997α).

Είναι σημαντικό ο ασυνόδευτος ανήλικος να ενημερώνεται, να του επεξηγούνται οι διαδικασίες και οι μελλοντικές ευκαιρίες και να του αναγνωρίζεται η άσκηση του δικαιώματος της ενεργούς συμμετοχής του σε κάθε ενέργεια που τον αφορά. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες, που είναι άνω των 16 ετών, είναι συνήθως ώριμοι ούτως ώστε να αποφασίσουν για τις μακροπρόθεσμες λύσεις που τους αφορούν. Ανάλογα με το επίπεδο της ωριμότητάς τους, οι ανήλικοι, που είναι άνω των 9 ή 10 ετών, μπορούν να επιλέγουν, εφόσον τους παρέχονται οι κατάλληλες πληροφορίες, με κριτική ικανότητα. Συνεπώς, προτείνεται η συνεκτίμηση των επιλογών τους. Οι ανήλικοι που έχουν ηλικία μικρότερη των 9 ή 10 ετών δεν είναι αρκετά ώριμοι για να αποφασίσουν μόνοι τους, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι δεν πρέπει να τους δίνεται η ευκαιρία να εκφράζουν τις απόψεις τους. Σε κάθε περίπτωση, το επίπεδο της πνευματικής ωριμότητας του ανήλικου καθορίζεται σύμφωνα με το προσωπικό, το οικογενειακό και το πολιτισμικό του υπόβαθρο (UNCHR, 1997α).

Καθορισμός βέλτιστου συμφέροντος ασυνόδευτων ανηλίκων

Όλοι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρέπει να έχουν πρόσβαση στη διαδικασία καθορισμού του βέλτιστου συμφέροντός τους. Στο πλαίσιο αυτού του καθορισμού πρέπει να εξετάζονται οι ανάγκες προστασίας του ανήλικου και οι συνέπειες της παραμονής του στη χώρα υποδοχής ή της επανένωσής του με την οικογένειά του ή τους υπεύθυνους για τη φροντίδα του είτε στη χώρα καταγωγής είτε σε μία τρίτη χώρα. Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό πρόγραμμα για ασυνόδευτους ανηλίκους είναι προς το συμφέρον όλων των ενδιαφερομένων μερών η ανάπτυξη επίσημων διαδικασιών και η υιοθέτηση εγγυήσεων και συμφωνημένων κριτηρίων, που διασφαλίζουν την αξιολόγηση του

βέλτιστου συμφέροντος για όλους τους ασυνόδευτους ανηλίκους, προκειμένου το βέλτιστο συμφέρον να αποτελεί το πρωταρχικό κριτήριο για τον εντοπισμό των αναγκών προστασίας και της μακροπρόθεσμης και βιώσιμης λύσης. Ο καθορισμός και η αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος πρέπει να στηρίζονται στις προσωπικές περιστάσεις της κάθε περίπτωσης ασυνόδευτου ανηλίκου (Braunschweig κ.ά., 2010).

Ανεξάρτητα από την ηλικία τους, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι δικαιούνται να έχουν άμεση πρόσβαση στη διαδικασία καθορισμού του βέλτιστου συμφέροντός τους. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, που ενηλικιώνονται ενώ ακόμα διαρκεί η εφαρμογή της διαδικασίας του καθορισμού του βέλτιστου συμφέροντός τους, πρέπει να εξακολουθούν να επωφελούνται από τις ευεργετικές ρυθμίσεις της. Τα κράτη, πάντως, οφείλουν να μην καθυστερούν αναφορικά με τη διαδικασία καθορισμού του βέλτιστου συμφέροντος, που έχει ως αποτέλεσμα την ενηλικίωση του ανήλικου (Braunschweig κ.ά., 2010).

Γενικά, έχουν εκφραστεί ανησυχίες από την ΥΑ αναφορικά με τον καθορισμό του βέλτιστου συμφέροντος των ασυνόδευτων ανηλίκων. Συγκεκριμένα, έχουν εντοπιστεί η ανάγκη να εμπλακεί περισσότερο ο ανήλικος στη διαδικασία καθορισμού, επισημαίνεται η ανεπαρκής εκπαίδευση των επιτρόπων, η ανάγκη για ανάπτυξη μίας διεθνούς-κοινής πολυεπιστημονικής προσέγγισης κ.λπ. (EASO, 2017).

Μετά τον καθορισμό του βέλτιστου συμφέροντος του ανήλικου, η βιώσιμη διαρκής λύση μπορεί να συνίσταται είτε στη επανένωσή του με την οικογένειά του στη χώρα καταγωγής του ή σε τρίτη χώρα είτε στην παραμονή και ένταξη του ανήλικου στη χώρα υποδοχής, χωρίς να απολαμβάνει τη φροντίδα των μελών της οικογένειάς του, είτε, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, στην επιστροφή του ανήλικου στη χώρα καταγωγής του (Braunschweig κ.ά., 2010).

Οικογενειακή επανένωση ασυνόδευτων ανηλίκων

Η οικογενειακή επανένωση αποτελεί προτεραιότητα ως λύση για τους ασυνόδευτους ανηλίκους (UNCHR, 1997β). Για το λόγο αυτό, διασφαλίζεται ότι οι αρχές συγκεντρώνουν όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες για την οικογένεια, τους συγγενείς και τους φίλους τους, προκειμένου να ενισχυθούν οι προσπάθειες της αναζήτησης (UNCHR, 1997α). Τα κράτη οφείλουν να διευκολύνουν και να προάγουν με θετικό πνεύμα την οικογενειακή επανένωση του ασυνόδευτου ανηλίκου στο κράτος όπου ικανοποιείται το βέλτιστο συμφέρον του. Συνεπώς, προτείνεται η χορήγηση θεώρησης εισόδου και άδειας διαμονής στα μέλη της οικογένειας του ανήλικου, στις περιπτώσεις όπου καθορίζεται ότι η επανένωση με την οικογένειά του

στη χώρα υποδοχής εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του (Braunschweig κ.ά., 2010). Οι σχετικές αιτήσεις του παιδιού ή των γονέων του πρέπει να αντιμετωπίζονται με ανθρωπισμό και ταχύτητα (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010).

Για να εντοπιστούν τα μέλη της οικογένειας εφαρμόζονται προγράμματα αναζήτησης, που εμπεριέχουν τη διαδικασία επαλήθευσης των οικογενειακών δεσμών και της εκτίμησης των πιθανοτήτων της οικογενειακής επανένωσης. Απαιτείται προετοιμασία για την επανένωση ασυνόδευτων ανηλίκων με τις οικογένειές τους, από τις οποίες αποχωρίστηκαν τυχαία ή για συγκεκριμένους λόγους κατά τη διάρκεια της διαδικασίας του επαναπατρισμού. Ο χρόνος για την αναζήτηση της οικογένειας μπορεί να παραταθεί, αν αυτό επιβάλλεται από την κατάσταση στη χώρα υποδοχής και στη χώρα καταγωγής, καθώς και από τις ειδικές περιπτώσεις που βιώνει ο κάθε ασυνόδευτος ανήλικος. Επίσης, η αναζήτηση της οικογένειας μπορεί να μειωθεί αν καταστεί σαφές ότι οι πιθανότητες επιτυχούς αναζήτησης είναι μηδαμινές (UNCHR, 1997α).

Στην περίπτωση που η αναζήτηση της οικογένειας είναι επιτυχής και η οικογενειακή επανένωση πρόκειται να πραγματοποιηθεί στη χώρα καταγωγής του ασυνόδευτου ανήλικου, αυτή πρέπει να διέπεται από τις εγγυήσεις που προαναφέρθηκαν αναφορικά με τη διαδικασία επιστροφής τους. Όταν μέλος της οικογένειας του ασυνόδευτου ανήλικου διαμένει σε τρίτη χώρα, και επιθυμούν και τα δύο μέρη να επανενωθούν στην τρίτη χώρα, η αρχή παιδικής πρόνοιας της χώρας, όπου βρίσκεται ο ασυνόδευτος ανήλικος, οφείλει να αξιολογήσει προσεκτικά την καταλληλότητα του μέλους της οικογένειας να αναλάβει τη φροντίδα του ανήλικου (Braunschweig κ.ά., 2010).

Αν η οικογενειακή επανένωση δεν είναι προς το συμφέρον του ανήλικου ή δεν καθίσταται εφικτή σε ορισμένη προθεσμία, ενδέχεται να εξεταστούν άλλες μεσοπρόθεσμες λύσεις για τον ασυνόδευτο ανήλικο, όπως η αναδοχή ή η υιοθεσία. Η ενδεχόμενη οικογενειακή επανένωση ή ο επαναπατρισμός των ασυνόδευτων ανηλίκων παραμένουν ως πιθανές λύσεις για μεγάλο χρονικό διάστημα (UNCHR, 1997α).

Ανάδοχη οικογένεια και υιοθεσία για ασυνόδευτους ανηλίκους

Όσο διενεργείται η αναζήτηση της οικογένειας των ασυνόδευτων ανηλίκων, ενδέχεται οι ασυνόδευτοι ανήλικοι να τοποθετηθούν σε ανάδοχες οικογένειες. Μία ανάδοχη οικογένεια -σε ιδανικές συνθήκες- θα πρέπει να προτίθεται να υιοθετήσει τον ασυνόδευτο ανήλικο, στην περίπτωση που τα μέλη της οικογένειάς του έχουν

αποβιώσει, αλλά και να τον συνδράμει κατά την προσπάθεια της οικογενειακής του επανένωσης, στην περίπτωση που η οικογένεια του εντοπιστεί (UNCHR, 1997α).

Η υιοθεσία, σπανίως αποτελεί κατάλληλη λύση για τους ασυνόδευτους ανήλικους (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010). Οι περισσότεροι ασυνόδευτοι ανήλικοι δεν είναι ορφανοί, αντιθέτως χρειάζονται να επανενωθούν με τους γονείς τους και όχι να υιοθετηθούν (UNCHR, 1997α). Καμία υιοθεσία δεν διενεργείται αν δεν διαπιστωθεί ότι ο ασυνόδευτος ανήλικος είναι νομικά ελεύθερος, που σημαίνει είτε ότι οι γονείς του πρέπει να έχουν αποβιώσει είτε ο ίδιος να συναινεί για την υιοθεσία (UNCHR, 1997α· Unicef, 2007). Η πολιτική της ΥΑ για τους ανήλικους που βιώνουν μία κρίσιμη προσφυγική κατάσταση είναι να μη διατίθενται για υιοθεσία, παρά μόνο αν αυτό εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον τους (UNCHR, 1997α).

Η υιοθεσία δεν πρέπει να εφαρμόζεται ως λύση όταν δεν έχει παρέλθει εύλογος χρόνος -τουλάχιστον δύο χρόνια- για την εφαρμογή της διαδικασίας αναζήτησης της οικογένειας και υπάρχει βάσιμη ελπίδα για επιτυχή αναζήτηση και οικογενειακή επανένωση του ασυνόδευτου ανήλικου. Επιπλέον, η υιοθεσία πρέπει να αποφεύγεται όταν είναι αντίθετη με τις επιθυμίες του ασυνόδευτου ανήλικου και όταν ο εθελοντικός επαναπατρισμός είναι εφικτός σε συνθήκες ασφάλειας και αξιοπρέπειας και οι επιλογές του ανήλικου στη χώρα καταγωγής του αναφορικά με τις ψυχοκοινωνικές και πολιτισμικές του ανάγκες είναι καλύτερες από αυτές της υιοθεσίας στη χώρα υποδοχής (UNCHR, 1997α· Unicef, 2007).

Να σημειωθεί ότι προτιμάται η τοποθέτηση του ασυνόδευτου ανήλικου σε συγγενή ή σε οικογένεια προσφυγικής κοινότητας παρά η αναδοχή ή η υιοθεσία του από μη συγγενή ή μη προσφυγική οικογένεια. Αν ο επαναπατρισμός είναι εφικτός, καταβάλλονται προσπάθειες για την τοποθέτηση του ανήλικου στη χώρα καταγωγής του (UNCHR, 1997α).

Εθελοντικός επαναπατρισμός ασυνόδευτων ανηλίκων

Ο εθελοντικός επαναπατρισμός είναι η ιδανικότερη λύση, καθώς επιτρέπει στον ασυνόδευτο ανήλικο να έχει μία φυσιολογική ζωή στην πατρίδα του. Κατά το σχεδιασμό εφαρμογής του επαναπατρισμού λαμβάνονται υπόψη οι παράγοντες και η αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών των ασυνόδευτων ανηλίκων, όπως και κατά τη διαδικασία της επιστροφής τους (UNCHR, 1997α).

Η εμπειρία επιβεβαιώνει τη σημασία της ενεργούς συμμετοχής των επαναπατριζόμενων στο σχεδιασμό και την εφαρμογή του προγράμματος επιστροφής

στην πατρίδα τους. Για την υλοποίηση του εθελοντικού επαναπατρισμού απαιτείται η έγκαιρη έναρξη των προπαρασκευαστικών ενεργειών στη χώρα υποδοχής με άξονα πάντα το βέλτιστο συμφέρον του ασυνόδευτου ανηλίκου. Συγκεκριμένα, οργανώνονται προγράμματα και δραστηριότητες για να βοηθηθούν οι ανήλικοι στην όλη διαδικασία και να προετοιμαστούν ψυχολογικά ενώ παράλληλα τους δίνονται ευκαιρίες να εκφράσουν απορίες, τους φόβους τους, τις ανασφάλειές τους, και γενικότερα να εισακουστούν (UNCHR, 1997α).

Ο εθελοντικός επαναπατρισμός είναι προτιμότερος από την αναγκαστική επιστροφή. Τα κράτη-μέλη ενθαρρύνονται ώστε να έχουν προγράμματα εθελοντικής επιστροφής, προκειμένου να ενημερώνονται και να εξυπηρετούνται όσοι διαμένουν παράνομα στην Ελλάδα (Ktistakis, 2013). Όλα τα άτομα που επιστρέφουν εθελούσια εξαιρούνται από την επιβολή απαγόρευσης εισόδου και λαμβάνουν και μία μικρή οικονομική ενίσχυση (ΥΑ, 2014β). Ωστόσο, πολλές χώρες δεν αναγνωρίζουν τους υπηκόους τους ή δεν συνεργάζονται επαρκώς για την έκδοση ταξιδιωτικών εγγράφων, τα οποία είναι απαραίτητα για την επιστροφή τους (Υπηρεσία Ασύλου, 2016).

Τα τελευταία επτά χρόνια, η ελληνική κυβέρνηση ενθάρρυνε σημαντικά τα προγράμματα υποστηριζόμενης εθελούσιας επιστροφής για τους υπηκόους τρίτων χωρών. Συγκεκριμένα, από το 2010 και έπειτα, η Ελλάδα σύναψε συμφωνίες χρηματοδότησης με τον ΔΟΜ για το σκοπό αυτό. Αντίστοιχα προγράμματα εθελοντικών επιστροφών πραγματοποιεί και η ΕΛΑΣ, η οποία υλοποιεί και προγράμματα αναγκαστικών επιστροφών (ΥΑ, 2014β).

Ο αριθμός των ατόμων που χρησιμοποιούν τα προγράμματα υποστηριζόμενης εθελούσιας επιστροφής του ΔΟΜ αυξάνεται σταδιακά ενώ και η ποιότητα των προγραμμάτων του ΔΟΜ βελτιώθηκε με τη συμπερίληψη και των μέτρων επανένταξης. Τα προγράμματα εθελοντικών επιστροφών του ΔΟΜ καλύπτουν ένα σημαντικό μέρος του συνόλου των επιστροφών υπηκόων τρίτων χωρών, συμπεριλαμβανομένων και των ασυνόδευτων ανηλίκων. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο ΔΟΜ αποκλείει από τα προγράμματα επιστροφών του τις χώρες για τις οποίες υπάρχουν αξιόπιστες πληροφορίες ότι οι συνθήκες ασφαλείας δεν επιτρέπουν την ασφαλή επιστροφή. Σύμφωνα με τον ΔΟΜ, στις χώρες συγκαταλέγονται η Συρία, η Νότια και Κεντρική Σομαλία, το Νότιο Σουδάν, η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, η Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, η Λιβύη, η Αλγερία και η Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας (ΥΑ, 2014β).

Ενσωμάτωση ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα υποδοχής

Αν δεν καταστεί εφικτός ο εθελοντικός επαναπατρισμός, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι απολαμβάνουν την αρωγή που αποσκοπεί στην αυτάρκειά τους και στην ενσωμάτωσή τους στην τοπική κοινότητα (UNCHR, 1997α). Για τη διευκόλυνση της ενσωμάτωσης των ανηλίκων στη χώρα υποδοχής πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα παρακολούθησης ενός προγράμματος προσανατολισμού, που να περιλαμβάνει μία σύντομη εισαγωγή για τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής (UNCHR, 1997β).

Γενικά, στους ασυνόδευτους ανηλίκους πρέπει να επιτρέπεται να διαμένουν νόμιμα στη χώρα υποδοχής και ειδικά στις περιπτώσεις όπου αυτό εξυπηρετεί και το βέλτιστο συμφέρον τους. Συνήθως αυτό συμβαίνει όταν έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία, όταν επιτακτικοί ανθρωπιστικοί, ιατρικοί ή άλλοι λόγοι επιβάλλουν τη διαμονή τους στη χώρα υποδοχής, όταν είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων, όταν δεν είναι ασφαλής η επιστροφή στη χώρα καταγωγής τους, για παράδειγμα λόγω ένοπλων συρράξεων, αναταραχών, εμφύλιου πολέμου κ.λπ., όταν οι γονείς ή οι ασκούντες την επιμέλεια των ασυνόδευτων ανηλίκων αδυνατούν να τους εξασφαλίσουν ασφαλείς ρυθμίσεις φροντίδας ή όταν δεν εντοπίζεται στη χώρα καταγωγής τους ο προηγούμενος, κατά το νόμο ή το έθιμο, υπεύθυνος για τη φροντίδα τους (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010).

Όταν εξετάζεται η περίπτωση της ένταξης στη χώρα υποδοχής, οι αρχές παιδικής πρόνοιας οφείλουν να αξιολογούν προσεκτικά την κατάσταση του ασυνόδευτου ανηλίκου, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία, το φύλο, τη θρησκεία, το πολιτισμικό και γλωσσικό υπόβαθρο, τη σωματική και πνευματική υγεία, την εκπαίδευσή και την οικογενειακή κατάσταση στη χώρα καταγωγής του. Στη συνέχεια, πρέπει να ρυθμιστεί, σε συνεννόηση με τον ανήλικο, η μακροπρόθεσμη τοποθέτησή του στην κοινότητα. Συνήθως, τοποθετούνται είτε σε δομές φιλοξενίας είτε σε ανάδοχες οικογένειες που έχουν όμοιο πολιτισμικό. Οι δομές φιλοξενίας πρέπει να είναι επανδρωμένες με κατάλληλα καταρτισμένο προσωπικό, που να γνωρίζει τις πολιτισμικές ανάγκες των ασυνόδευτων ανηλίκων (ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010).

Επιπροσθέτως, πρέπει να διασφαλιστεί ότι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι έχουν πρόσβαση στις ίδιες υπηρεσίες που παρέχονται και στους ανήλικους πολίτες της χώρας υποδοχής-ενσωμάτωσης. Στο στάδιο της ενσωμάτωσης, ο ασυνόδευτος ανήλικος ενδέχεται να χρειαστεί βοήθεια αναφορικά με την πρόσβαση σε κατάλληλη ισορροπημένη διατροφή, σε υπηρεσίες υγείας, στην εκπαίδευση και στην εύρεση

απασχόλησης (UNCHR, 1997α· ΥΑ & ΣτΠ, 2005· Braunschweig κ.ά., 2010). Ωστόσο, η απουσία μέτρων ένταξης και ο συνεχής αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, γεννούν σημαντικές προκλήσεις και συχνά οδηγούν στην περιθωριοποίηση ή ακόμα και στον κοινωνικό και οικονομικό αποκλεισμό των ασυνόδευτων ανηλίκων (Braunschweig κ.ά., 2010). Γενικώς, θα πρέπει να ενθαρρύνεται η συμμετοχή των κοινοτήτων, των ανθρωπιστικών οργανώσεων και άλλων εθνικών οργανισμών στην πρόνοια των ασυνόδευτων ανηλίκων (UNCHR, 1997α).

Παρόλο που οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας, συμπεριλαμβανομένων και των αναγνωρισμένων ασυνόδευτων ανηλίκων ως πρόσφυγες, συγκαταλέγονται στο εθνικό σχέδιο δράσης για την ένταξη, που διαμόρφωσε το Υπουργείο Εσωτερικών τον Απρίλιο του 2014, και αποτελούν μέρος των πολιτικών ένταξης για υπηκόους τρίτων χωρών σύμφωνα με το άρθρο 28 του Ν. 4251/2014 (ΦΕΚ Α΄ 80/1.4.2014), δεν υφίστανται μέτρα ένταξης και υποστήριξης μετά την αναγνώριση. Τα περιορισμένα μέτρα ένταξης που υπάρχουν εστιάζονται κυρίως σε μετανάστες και όχι σε πρόσφυγες. Όπως έδειξαν πρόσφατες έρευνες, η ένταξη στη Ελλάδα υπάρχει «κυρίως στα χαρτιά ενώ στην πράξη είναι μάλλον ελάχιστη» (ΥΑ, 2014β).

Η ΥΑ έχει καταγράψει υποθέσεις ατόμων που έχουν λάβει προστασία, χωρίς ωστόσο να λάβουν επαρκή ενημέρωση για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους και συχνά τα άτομα αυτά δεν παραπέμπονται στις αρμόδιες αρχές που είναι υπεύθυνες για την αντιμετώπιση των ιδιαίτερων αναγκών τους. Αυτή η απουσία ενημέρωσης καλύπτεται ως ένα βαθμό, αλλά όχι επαρκώς, από τις κοινότητες προσφύγων και από τις διάφορες ΜΚΟ. Οι καθυστερήσεις στην έκδοση και ανανέωση εγγράφων (όπως είναι οι άδειες παραμονής και τα ταξιδιωτικά έγγραφα για πρόσφυγες), αποτελούν μία ακόμη πρόκληση, καθώς χωρίς αυτά αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα πρόσβασης στα σχετικά δικαιώματα (ΥΑ, 2014β).

Μετεγκατάσταση ασυνόδευτων ανηλίκων

Η μετεγκατάσταση επιλέγεται ως εναλλακτική λύση, όταν σε αποδεκτά χρονικά πλαίσια κρίνεται ανέφικτη η λύση της ενσωμάτωσης του ασυνόδευτου ανηλίκου στη χώρα υποδοχής και του επαναπατρισμού του. Η λύση της μετεγκατάστασης εξετάζεται όταν ο ανήλικος αναχωρεί από τη χώρα υποδοχής για λόγους οικογενειακής επανένωσης, δηλαδή για να συμβιώσει με μέλη της οικογένειάς του που έχουν ήδη μετεγκατασταθεί. Τα τραυματισμένα, τα βασανισμένα ή τα παιδιά θύματα σεξουαλικής βίας μετεγκαθίστανται κατά προτεραιότητα (UNCHR, 1997α).

Να σημειωθεί ότι σε γενικό βαθμό η μετεγκατάσταση, ως πρόγραμμα της ΕΕ, αφορά στη μεταφορά ατόμων που χρήζουν διεθνούς προστασίας από ένα κράτος-μέλος της ΕΕ σε κάποιο άλλο. Αποτελεί έναν ευρωπαϊκό μηχανισμό, που αποσκοπεί στην αντιμετώπιση της προσφυγικής κρίσης, και αφορά υπηκόους τρίτων χωρών για τους οποίες το ποσοστό χορήγησης ασύλου είναι πάνω από 75% με βάση τον ευρωπαϊκό μέσο όρο αναγνώρισης αιτημάτων διεθνούς προστασίας. Η μετεγκατάσταση αφορά Σύρους, Ερυθραίους, υπηκόους της Υεμένης και ιθαγενείς από τις προαναφερθείσες χώρες (Υπηρεσία Ασύλου, 2017α)

Ωστόσο, παρατηρούνται σοβαρές καθυστερήσεις μετά από την αποδοχή των αιτημάτων προς μετεγκατάσταση, καθώς τα περισσότερα κράτη-μέλη δεν έχουν προνοήσει για τη δημιουργία επαρκών κέντρων υποδοχής, με αποτέλεσμα να ζητούν την αναβολή της μεταφοράς των αιτούντων. Αυτό συνεπάγεται τη μη γρήγορη αποσυμφόρηση των δομών φιλοξενίας στην Ελλάδα ενώ παράλληλα οι ελληνικές υπηρεσίες υποχρεούνται να εξηγούν στους αιτούντες γιατί καθυστερεί η μεταφορά. Οι χώρες προς τις οποίες γίνονται οι περισσότερες μετεγκαταστάσεις είναι η Γαλλία, η Ολλανδία, η Φινλανδία, η Ρουμανία, η Πορτογαλία και η Γερμανία (Υπηρεσία Ασύλου, 2017β).

Πολλές χώρες αρνούνταν να δεχτούν ασυνόδευτους ανηλίκους, ωστόσο, η ανάδειξη του αιτήματος από την πλευρά της ελληνικής πολιτείας επέφερε θετικά αποτελέσματα. Μέχρι το τέλος του 2016 εστάλησαν 437 αιτήματα για τη μετεγκατάσταση ασυνόδευτων ανηλίκων, κυρίως στη Φινλανδία, και έγιναν αποδεκτά τα 254. Το κυριότερο πρόβλημα είναι ότι υπάρχουν εκατοντάδες ασυνόδευτοι ανήλικοι, κυρίως Αφγανοί, που δεν εμπίπτουν στο πρόγραμμα της μετεγκατάστασης. Η Υπηρεσία Ασύλου ενθαρρύνει τα κράτη-μέλη, που θέλουν πραγματικά να βοηθήσουν, να διευρύνουν το πρόγραμμα και για άλλες υπηκοότητες (Υπηρεσία Ασύλου, 2017β).

Τονίζεται ότι κάθε απόφαση για τον επαναπατρισμό ή τη μετεγκατάσταση ενός ασυνόδευτου ανηλίκου, στο πλαίσιο οποιασδήποτε μορφής επιστροφής, συμφωνιών ή οδηγιών μετεγκατάστασης, πρέπει να υιοθετείται με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Δεν πρέπει να επαναπατρίζεται ή να μετεγκαθίσταται ένας ασυνόδευτος ανήλικος επειδή δεν έχει δικαίωμα διαμονής στη χώρα υποδοχής ή επειδή η περίπτωσή του υπάγεται σε διαδικασία επιστροφής ή μετεγκατάστασης. Το ίδιο ισχύει και τους ασυνόδευτους ανηλίκους που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων, για τους οποίους πρέπει να εξετάζεται και το ενδεχόμενο να

υποστούν αντίποινα ή να καταστούν εκ νέου θύματα εμπορίας ή να έρθουν αντιμέτωποι με το στιγματισμό και την κοινωνική περιθωριοποίηση είτε στη χώρα καταγωγής είτε σε τρίτη χώρα (Braunschweig κ.ά., 2010).

Σε κάθε περίπτωση ένας ασυνόδευτος ανήλικος μπορεί να επαναπατριζέται ή να μετεγκαθίσταται σε τρίτη χώρα μόνον εάν κριθεί ότι αυτή η ρύθμιση συνάδει με το βέλτιστο συμφέρον του. Ο βέλτιστος τρόπος εφαρμογής των ρυθμίσεων του επαναπατρισμού, της μεταφοράς και της μετεγκατάστασής του είναι η εκούσια συμμετοχή του. Σε αυτή τη διαδικασία ιδιαίτερα σημαντικά στοιχεία, που πρέπει να ληφθούν υπόψη εκτός από τις προαναφερθείσες ρυθμίσεις για την προστασία και τη φροντίδα των ασυνόδευτων ανηλίκων, είναι η διάρκεια της απουσίας του ανήλικου από τη χώρα καταγωγής του ή οι δεσμοί του με τη χώρα όπου προτείνεται να μετεγκατασταθεί ή να μεταφερθεί, καθώς και η ηλικία του (Braunschweig κ.ά., 2010).

Η επιστροφή ή η μετεγκατάσταση των ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα καταγωγής ή σε τρίτη χώρα θα πρέπει να εξετάζεται ως λύση κυρίως όταν εντάσσεται στο πλαίσιο της οικογενειακής επανένωσης. Οι γονείς ή οι υπεύθυνοι για τη φροντίδα του ανήλικου πρέπει να αποδεικνύουν την ταυτότητά τους ενώ είναι αναγκαίο να διασφαλίζονται και οι εγγυήσεις για την ασφάλεια και την προστασία του ανήλικου. Επίσης, επιβάλλεται η υιοθέτηση και η εφαρμογή αποτελεσματικών μηχανισμών παρακολούθησης της περαιτέρω ευημερίας του ανήλικου (Braunschweig κ.ά., 2010).

Προτάσεις προστασίας και μέριμνας ασυνόδευτων ανηλίκων

Οι ακόλουθες θέσεις απορρέουν από την ανάγκη για ανάληψη των διεθνών υποχρεώσεων της Ελλάδας αναφορικά με το σεβασμό των δικαιωμάτων των παιδιών και των προσφύγων. Οι θέσεις-προτάσεις θα πρέπει να εντείνουν την υποχρέωση της συνέπειας της χώρας προς τις διεθνείς δεσμεύσεις (Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1989, και Διεθνής Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων, 1951) (Υπατη Αρμοστεία [ΥΑ], 2008).

Αρχικά, όλα τα συναρμόδια υπουργεία, που ασχολούνται με περιπτώσεις ασυνόδευτων ανηλίκων, καλούνται να εκδώσουν εγκύκλιο η οποία θα περιέχει αναλυτικά τις ενέργειες του κάθε φορέα για την υποδοχή των ασυνόδευτων ανηλίκων. Επιπλέον, συνιστάται η βελτίωση της στατιστικής καταγραφής των ασυνόδευτων ανηλίκων που εισέρχονται στην Ελλάδα ώστε να ενισχυθεί η παρακολούθηση των υποθέσεών τους, καθώς και ο εντοπισμός τους σε περίπτωση εξαφάνισής τους (ΥΑ, 2008).

Αναλυτικότερα, αναφορικά με την ασφαλή πρόσβαση των ασυνόδευτων ανηλίκων -και όχι μόνο- στην Ελλάδα, προτείνεται η εφαρμογή μέτρων ελέγχου στα σύνορα για την παράνομη μετανάστευση, με τέτοιο τρόπο ώστε να αποκλείεται ο κίνδυνος έκθεσης της ανθρώπινης ζωής σε κίνδυνο για όλους τους αλλοδαπούς μηδενός εξαιρουμένου. Για το σκοπό αυτό θα εξυπηρετούσε και η στελέχωση των κρατικών υπηρεσιών στις παραμεθόριες περιοχές με προσωπικό εξειδικευμένο στον εντοπισμό, την καταγραφή και την εκτίμηση της κατάστασης των ανηλίκων. Η υποχρέωση των αρχών να ενημερώνουν τον αρμόδιο εισαγγελέα ανηλίκων για κάθε περίπτωση ασυνόδευτου ανηλίκου που εισέρχεται στην Ελλάδα, ώστε να τίθεται άμεσα σε λειτουργία ο μηχανισμός του δικτύου επιτροπείας, πρέπει να διατηρηθεί και να μην αμελείται. Οι εισαγγελείς θα πρέπει να βρίσκονται σε συνεχή κατάρτιση και εκπαίδευση για τα ζητήματα των ασυνόδευτων ανηλίκων (ΥΑ, 2008).

Το μέτρο της κράτησης πρέπει να καταργηθεί άμεσα για όλους τους ασυνόδευτους ανηλίκους (ΥΑ, 2008). Έναντι της κράτησης προτείνεται η δημιουργία μίας μονάδας επείγουσας βραχυπρόθεσμης φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων ώστε να αποφεύγεται η κράτησή τους σε κάθε περίπτωση εξαιρετέα και μη. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να υπάρχει ειδική πρόβλεψη φιλοξενίας για τις διάφορες ηλικιακές ομάδες των ανηλίκων, όπως επίσης και για τη συνέχιση παροχής φροντίδας στους ανήλικους που ενηλικιώνονται κατά τη διάρκεια της υποδοχής τους (ΥΑ, 2014α).

Για την αποφυγή της παράνομης διακίνησης και εμπορίας των ανηλίκων θα πρέπει να ενισχυθεί το σύστημα πρόληψης και καταστολής της (ΥΑ, 2008). Επιπλέον, πρέπει να τίθενται σε εφαρμογή όλοι οι σχετικοί νόμοι για όλες τις μορφές βίας και κακοποίησης των ανήλικων προσφύγων, με γνώμονα τις σχετικές διεθνείς υποχρεώσεις των ενδιαφερόμενων κρατών (UNCHR, 1997α).

Ο καθορισμός του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού να τελείται από εξειδικευμένες κοινωνικές και ψυχολογικές υπηρεσίες, μέσα από διεθνώς αναγνωρισμένες διαδικασίες, προκειμένου το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού να λαμβάνεται υπόψη τόσο στο επίπεδο της εξέτασης του αιτήματός του για διεθνή προστασία, όσο και στο επίπεδο εξεύρεσης μόνιμων λύσεων για το μέλλον του (ΥΑ, 2008). Η διαδικασία της οικογενειακής επανένωσης, όταν είναι εφικτή, θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από επιτάχυνση. Για το σκοπό αυτό, συνίσταται η επιτάχυνση των διαδικασιών έκδοσης και ανανέωσης των αδειών παραμονής και ταξιδιωτικών εγγράφων, καθώς και η ενίσχυση σε προσωπικό και εξοπλισμό των συναρμόδιων

υπηρεσιών για τον αποτελεσματικότερο συντονισμό των ενεργειών τους (ΥΑ, 2014α).

Όσον αφορά τη μεταβατική φροντίδα των ασυνόδευτων ανηλίκων προτείνεται η αύξηση του αριθμού των δομών φιλοξενίας ώστε να μπορούν να στεγάζουν όσο το δυνατόν περισσότερους, τουλάχιστον μέχρι να ενηλικιωθούν. Για το σκοπό αυτό, αναγκαία κρίνεται και η ποσοτική και ποιοτική ενίσχυση των παρεχόμενων υπηρεσιών στις δομές αυτές, με τη διάθεση των απαραίτητων οικονομικών πόρων σε σταθερή και μόνιμη βάση (ΥΑ, 2008). Επιπροσθέτως, προτείνεται η ανάπτυξη σχεδίων δράσης για την αντιμετώπιση επιμέρους ζητημάτων ένταξης, συμπεριλαμβανομένων της στέγασης, της ιατρικής περίθαλψης, της εκπαίδευσης, της κοινωνικής πρόνοιας και της επαγγελματικής κατάρτισης και απασχόλησης, με σκοπό την άμεση στήριξη των ασυνόδευτων ανηλίκων μετά την αναγνώρισή τους. Με δεδομένο τον αντίκτυπο της οικονομικής κρίσης στο συνολικό πληθυσμό που ζει σήμερα στην Ελλάδα, ο προσφυγικός πληθυσμός πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στα γενικά κοινωνικά μέτρα της πολιτείας, με έμφαση στα άτομα με ιδιαίτερες ανάγκες, συμπεριλαμβανομένων και των ασυνόδευτων ανηλίκων (ΥΑ, 2014α).

Σε ενδεχόμενη αναθεώρηση της νομοθεσίας σχετικά με την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας να διασφαλισθεί ότι τα ειδικά χαρακτηριστικά των ασυνόδευτων ανηλίκων δικαιούχων διεθνούς προστασίας λαμβάνονται υπόψη, καθώς και το γεγονός ότι δεν μπορούν να απολαύσουν την προστασία της χώρας καταγωγής τους (ΥΑ, 2014α).

Απαραίτητη κρίνεται η δημιουργία ενός ενιαίου συντονιστικού φορέα ή υπηρεσίας για την αξιολόγηση της υπάρχουσας κατάστασης, τη διασφάλιση αποτελεσματικού συντονισμού και συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και την εισήγηση κατάλληλων μέτρων για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων με πλήρη σεβασμό των δικαιωμάτων τους. Ο εν λόγω φορέας ή υπηρεσία θα μπορούσε να εκπονήσει ένα σύνολο δράσεων με ολιστική προσέγγιση και θεσμικό χαρακτήρα, προκειμένου να ακολουθείται από όλους τους επαγγελματίες που εμπλέκονται στην υποστήριξη και την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων (ΥΑ, 2014α).

Συμπεράσματα

Τα τελευταία χρόνια η κοινωνική ένταξη των μεταναστών, των προσφύγων και της δεύτερης γενιάς μεταναστών αποτελεί, όλο και περισσότερο, καίριο πολιτικό ζήτημα της ΕΕ και των επιμέρους κρατών-μελών, που υποδέχονται σημαντικό αριθμό μεταναστών και προσφύγων. Η μετανάστευση δεν είναι ούτε εφήμερο ούτε πρόσκαιρο φαινόμενο. Η αντιμετώπισή της φανερώνει δυσκολίες μέχρι και σήμερα και η επιτυχής ένταξη των μεταναστών και των προσφύγων δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένη (Σαρρής, 2010).

Το νομικό πλαίσιο της ΕΕ αποσκοπεί στην κοινή αναγνώριση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων στους αλλοδαπούς και στη δημιουργία κοινών μηχανισμών που θα ελέγχουν τη δίκαιη εφαρμογή τους. Επιδιώκεται η υποχρέωση σεβασμού των δικαιωμάτων τους από όλα τα κράτη-μέλη, αν και δίνεται μεγάλη ευελιξία στις εθνικές νομοθεσίες προκειμένου να προσδιοριστούν επιμέρους ζητήματα, που άπτονται της μεταναστευτικής πολιτικής. Το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο εστιάζει στη διαφάνεια αναφορικά με την είσοδο, τη διαμονή και την εργασία των υπηκόων τρίτων χωρών στα κράτη-μέλη της ΕΕ, με την επισήμανση ότι η διάρκεια διαμονής των αλλοδαπών διαφοροποιεί τα δικαιώματά τους (Σαρρής, 2010)

Η εφαρμογή μίας κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής απαιτεί το συντονισμό των επιμέρους δράσεων με τη συμμετοχή των ίδιων των κρατών-μελών. Πρέπει να υπάρχει ενημέρωση από τα κράτη-μέλη για τις μεταναστευτικές ροές και τις συνέπειες που επιφέρει η νόμιμη και η παράνομη μετανάστευση στο κοινωνικό, το πολιτιστικό, το οικονομικό και το πολιτικό επίπεδο. Οι κυριότεροι παράγοντες που δυσχεραίνουν την κοινή μεταναστευτική πολιτική είναι η εμμονή για την εφαρμογή εθνικών πολιτικών, αφού κάθε χώρα δείχνει να χρειάζεται μετανάστες με διαφορετικά χαρακτηριστικά, η αμφισβήτηση της εκτίμησης των αναγκών για μεγάλο μέγεθος μετανάστευση, λόγω δημογραφικών προβλημάτων, και τα προβλήματα ένταξης μεταναστών και προσφύγων. Απόρροια των προβλημάτων αυτών είναι η δημιουργία νέων αναγκών, που προκαλούν νέα ρεύματα μεταναστών λόγω και των αντιδράσεων που ανακύπτουν από τους πολίτες των χωρών υποδοχής (Σαρρής, 2010).

Στην Ελλάδα το ζήτημα της μετανάστευσης συνδέεται με μία σειρά από κρίσιμα θέματα διαχείρισης της εθνικής ταυτότητας και αποδοχής της ετερότητας. Η μετανάστευση ενέχει κοινά στοιχεία, σε κοινωνικό πλαίσιο, με τη δημόσια τάξη και

την εθνική ασφάλεια, ενώ επικρατεί έντονα ο φόβος αναφορικά με την αναγνώριση των δικαιωμάτων των μεταναστών και των προσφύγων (Βαρουξή, 2010).

Όσον αφορά τους ασυνόδευτους ανήλικους, όλοι τους θα πρέπει να απολαμβάνουν τη μεταχείριση που αρμόζει σε παιδιά και το καθεστώς τους ως μετανάστες να αποτελεί δευτερεύον ζήτημα. Οι ανησυχίες που άπτονται της μετανάστευσης δεν μπορούν να αποτελούν τη βάση για την άρνηση εισόδου ή διαμονής των ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα υποδοχής. Το προσωπικό των υπηρεσιών μετανάστευσης, των αστυνομικών υπηρεσιών, οι κοινωνικοί λειτουργοί και όσοι επαγγελματίες συνεργάζονται με ανήλικους επιβάλλεται να αποδίδουν πρωτίστως σημασία στις αρχές της παιδικής προστασίας και πρόνοιας, οι οποίες διέπουν και τη μεταχείριση των ασυνόδευτων ανηλίκων (Braunschweig κ.ά., 2010).

Οι κατευθυντήριες οδηγίες της ΥΑ και του ΣτΠ, που αναφέρονται στους ανήλικους πρόσφυγες, είναι χρήσιμες για τις αρμόδιες αρχές -στις οποίες απευθύνονται. Οι θεμελιώδεις αυτές αρχές αναφέρονται με αναλυτικό τρόπο όσον αφορά την πρόσβαση στην επικράτεια, την προστασία της ανηλικότητας, την ταυτοποίηση της κατηγορίας στην οποία ανήκουν οι ανήλικοι, την καταγραφή, την αξιολόγηση της ηλικίας, την προσωπική ελευθερία και κράτηση, την αναζήτηση της οικογένειας και την οικογενειακή επανένωση, το διορισμό επιτρόπου ή συμβούλου, το δικαίωμα συμμετοχής, τη μεταβατική φροντίδα, την υγεία, την εκπαίδευση και κατάρτιση, τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα και τις μακροπρόθεσμες και βιώσιμες λύσεις (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Όλοι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι έχουν δικαίωμα στη ζωή και το δικαίωμα να ζητούν διεθνή προστασία. Σε κάθε περίπτωση είναι απαράδεκτη η άρνηση των δικαιωμάτων τους και η κακοποίηση και εκμετάλλευσή τους. Αναφορικά με τις συνθήκες υποδοχής και αρωγής, όλοι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι έχουν κοινά με τους ενήλικες αλλά και ειδικότερα δικαιώματα και ανάγκες. Όλοι πρέπει να έχουν πρόσβαση στις υπηρεσίες πρόνοιας, προστασίας, εκπαίδευσης και υγείας, όπως ακριβώς και οι ανήλικοι πολίτες της χώρας υποδοχής. Κατά προτεραιότητα πρέπει να εξετάζονται οι ανάγκες αποκατάστασης των ασυνόδευτων ανηλίκων και θεραπείας των ψυχολογικών και άλλων τραυματικών εμπειριών που έχουν βιώσει. Επιπλέον, πρέπει να τους παρέχονται προστασία και αρωγή ώστε να εξασφαλίζεται η κατάλληλη ένδυσή τους, η διατροφή τους και η στέγασή τους και η ικανοποίηση των αναγκών της σωματικής, πνευματικής, ψυχολογικής και συναισθηματικής τους υγείας. Ακόμη, πρέπει να τους παρέχονται ευκαιρίες εξέλιξης και ευημερίας και να

ενθαρρύνονται ώστε να αναπτύσσουν όλες τις δυνατότητές τους. (Braunschweig κ.ά., 2010).

Στην πράξη, όμως, στον τομέα των κοινωνικών δικαιωμάτων, οι αιτούντες άσυλο συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα, τα οποία συνεχώς εντείνονται λόγω και της οικονομικής κρίσης. Η Ελλάδα αδυνατεί να εξασφαλίσει τις απαραίτητες υλικές συνθήκες υποδοχής, όπως αυτές προβλέπονται και στο δίκαιο της ΕΕ, και οι αιτούντες άσυλο συχνά ζουν στο περιθώριο, χωρίς στήριξη, στέγη και νόμιμη εργασία. Ο τομέας της υποδοχής των ασυνόδευτων ανηλίκων εξακολουθεί και χαρακτηρίζεται από συστημικές ανεπάρκειες, με κυριότερο το έλλειμμα στρατηγικού σχεδιασμού και αποτελεσματικού συντονισμού των εμπλεκόμενων αρχών (ΥΑ, 2014α).

Ειδικά για το ζήτημα της διερμηνείας θα πρέπει να υπάρξει νομοθετική πρόνοια που θα καθιερώνει την υποχρεωτική διερμηνεία για όλες τις περιπτώσεις των ασυνόδευτων ανηλίκων και σε όλα τα στάδια της διαδικασίας από την καταγραφή, παραπομπή, απόρριψη αιτημάτων και όχι μόνο για τους αιτούντες άσυλο. Η καθιέρωση αυτή παρέχει την απαραίτητη εγγύηση, ώστε ο αλλοδαπός που δεν μιλά την ελληνική γλώσσα να τυγχάνει της καλύτερης δυνατής προάσπισης των δικαιωμάτων του (Σπανού κ.ά., 2014). Επιπλέον, η ενίσχυση του νομοθετικού πλαισίου για την επιτροπεία ανηλίκων και των δομών για την περαιτέρω φροντίδα τους, όπως και η αύξηση των θέσεων σε κέντρα υποδοχής ανηλίκων αιτούντων άσυλο, αποτελούν βασικό μέλημα της ΥΑ, καθώς όλο και περισσότεροι ασυνόδευτοι ανήλικοι εξαφανίζονται, μεταξύ άλλων επειδή έχουν γίνει θύματα εμπορίας ανθρώπων (Νικολαΐδη, 2011).

Το ζήτημα του υπολογισμού της ηλικίας έχει προκαλέσει πολλές έριδες στην Ευρώπη. Καθότι οι ανήλικοι απολαύουν ενισχυμένης προστασίας για όσο διάστημα διαρκεί η διαδικασία ασύλου και τα κράτη υποδοχής έχουν για αυτούς ένα επιπλέον καθήκον μέριμνας και σε άλλους τομείς, όπως είναι η στέγαση και η εκπαίδευση, ορισμένοι από αυτούς φτάνουν στο έδαφος της ΕΕ, συνήθως χωρίς έγγραφα, ισχυριζόμενοι ότι είναι ανήλικοι. Τα άτομα αυτά ενδέχεται να υποβληθούν σε ιατρικές εξετάσεις ώστε να διαπιστωθεί αν όντως είναι ανήλικοι. Τα αποτελέσματα των εξετάσεων έχουν συνήθως ισχυρό αντίκτυπο αναφορικά με την αίτηση ασύλου και την πρόσβαση τους στην κοινωνική πρόνοια. Μέχρις στιγμής δεν προσδιορίζονται συγκεκριμένα τα είδη των εξετάσεων που είναι κατάλληλα ή επαρκή

για τον υπολογισμό της ηλικίας, με αποτέλεσμα να εφαρμόζεται ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών τεχνικών ανά την Ευρώπη (FRA κ.ά., 2014).

Η απουσία μέτρων σχεδιασμού ένταξης σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση, περιορίζουν τη δυνατότητα των δικαιούχων διεθνούς προστασίας για απόλαυση των δικαιωμάτων τους. Η ουσιαστική προστασία και ένταξη των δικαιούχων διεθνούς προστασίας δυσχεραίνεται ακόμα περισσότερο από τα υψηλά επίπεδα ξενοφοβίας και τη ρατσιστική βία κατά των μεταναστών και των προσφύγων. Παρόλο που οι ελληνικές αρχές έχουν υιοθετήσει μία σειρά μεταρρυθμίσεων και δράσεων για την αποτελεσματικότερη καταγραφή, δίωξη και αποτροπή των εγκλημάτων με τέτοιο χαρακτήρα, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες συνεχίζουν να είναι θύματα λεκτικών και σωματικών επιθέσεων. (ΥΑ, 2014β).

Η έναρξη λειτουργίας της Υπηρεσίας Ασύλου αποτέλεσε τη σημαντικότερη εξέλιξη στο διάστημα που μεσολάβησε. Η πρόοδος που έχει σημειωθεί στην κατεύθυνση μίας δίκαιης και αποτελεσματικής διαδικασίας ασύλου αντανακλάται εμφανώς στην υιοθέτηση ενός νομοθετικού πλαισίου σύμφωνα με τα πρότυπα της νομοθεσίας της ΕΕ, στην ποιότητα της εξέτασης των αιτημάτων σε πρώτο και δεύτερο βαθμό (συμπεριλαμβανόμενης της διερμηνείας), στην ποιότητα των αποφάσεων (με επαρκή αιτιολογία), στο χρόνο εξέτασης από την υποβολή μέχρι την οριστική απόφαση, καθώς και στην άνοδο των ποσοστών αναγνώρισης καθεστώτος προσφυγικού ή επικουρικής προστασίας σε συνδυασμό με τις εξεταζόμενες εθνικότητες (ΥΑ, 2014α).

Αν ένας ασυνόδευτος ανήλικος αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας ή του αποδοθεί η επικουρική προστασία ή επιτραπεί να παραμείνει στη χώρα υποδοχής για ανθρωπιστικούς λόγους, οι πιθανές εφαρμοστέες λύσεις είναι είτε η ενσωμάτωσή του στη χώρα υποδοχής είτε η μετεγκατάστασή του σε τρίτη χώρα, κατά εφαρμογή και της αρχής της οικογενειακής επανένωσης. Αν δεν του αναγνωριστεί το προσφυγικό καθεστώς ή το καθεστώς για ανθρωπιστικούς λόγους, θα πρέπει να αναζητηθεί άμεσα μία λύση που να ανταποκρίνεται στα συμφέροντά του (UNCHR, 1997β).

Η οικονομική κρίση συνεχίζει να πλήττει ιδιαίτερα τις ευάλωτες ομάδες, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και ο προσφυγικός πληθυσμός, και ειδικότερα τα παιδιά, οι γυναίκες πρόσφυγες, τα άτομα με αναπηρίες και οι ηλικιωμένοι. Η ανάγκη για στήριξη, αμέσως μετά τη χορήγηση καθεστώτος, έχει γίνει ακόμη πιο επιτακτική, όπως επίσης και η ανάγκη συμπερίληψης των δικαιούχων διεθνούς προστασίας στα διάφορα μέτρα κοινωνικής πολιτικής για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, με όρους

που να διευκολύνουν την αποτελεσματική πρόσβασή τους σε ένα ελάχιστο δίκτυο κοινωνικής προστασίας (ΥΑ, 2014α).

Όμως, η απουσία τυποποιημένων διαδικασιών αξιολόγησης και καθορισμού του βέλτιστου συμφέροντος καθιστά τους ανήλικους ευάλωτους και ευεπίφορους σε παράτυπες μετακινήσεις προς άλλες χώρες. Οι ανήλικοι που παραμένουν στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν τις ίδιες προκλήσεις κοινωνικής και οικονομικής ένταξης τους όπως και οι ενήλικες αλλά συχνά με υψηλότερο κίνδυνο εργασιακής και σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Οι περιπτώσεις ανηλίκων που επιστρέφουν στην πατρίδα τους, μέσω του ΔΟΜ, είναι εξαιρετικά λίγες, είτε λόγω των προβλημάτων στην αναζήτηση των πλησιέστερων συγγενών είτε λόγω της απουσίας βιώσιμων μηχανισμών υποστήριξης στη χώρα καταγωγής τους. (ΥΑ, 2014β).

Δυστυχώς δεν υφίσταται μία κεντρική αρχή αρμόδια που να αναλαμβάνει τη συνολική εποπτεία μέτρων και πολιτικών για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων. Διαφορετικά Υπουργεία έχουν αρμοδιότητα για διαφορετικές διαστάσεις της προστασίας των ασυνόδευτων ανηλίκων, χωρίς να έχουν, μέχρι τώρα, κατορθώσει να συστήσουν επαρκώς ισχυρούς μηχανισμούς συντονισμού μεταξύ τους, με συνέπεια να μην έχει διαμορφωθεί κάποιο συνεκτικό σχέδιο για την ενίσχυση της προστασίας τους (ΥΑ, 2014β).

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας και οι νέες ανάγκες και προοπτικές που διαμορφώνονται έχουν μετατρέψει την Ελλάδα σε χώρα υποδοχής και εγκατάστασης μεταναστών και προσφύγων, με συνέπεια να σημειώνονται σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές στην εθνική οικονομία και κοινωνία. Η μετανάστευση αποτελεί και θα αποτελεί για τα επόμενα χρόνια κεντρικό θέμα συζήτησης για τη χάραξη πολιτικής όσον αφορά την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και τις απαραίτητες κοινωνικές αναπροσαρμογές σε Ελλάδα και Ευρώπη (Γεωργαράκης, 2010).

Ο ανεπαρκής και αναποτελεσματικός σχεδιασμός, τα γραφειοκρατικά κωλύματα, η έλλειψη υποδομών και η ανορθολογική κατανομή των πόρων, η πολύπλοκη νομοθεσία, τα ελλιπή και αναποτελεσματικά συστήματα ενημέρωσης, η υποβάθμιση των αρμόδιων υπηρεσιών και η συνολική υποβάθμιση της ποιότητας των υπηρεσιών διαμορφώνουν την εικόνα της διοίκησης σε αναστολή. Η κινητοποίηση της διοίκησης υπολείπεται σε μεγάλο βαθμό και αυτό έχει ως συνέπεια να αδυνατεί να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά την πρόκληση των μεταναστευτικών ροών. Οι ανεπάρκειες αυτές συμβάλουν στην ίδρυση άτυπων δικτύων ή εθελοντικών

οργανώσεων, που δραστηριοποιούνται για τη διευκόλυνση και την αντιμετώπιση των προβλημάτων σχετικά με μετανάστες και πρόσφυγες, με προοπτική την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία (Γεωργαράκης, 2010).

Η ΥΑ εξακολουθεί να συμβουλεύει τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών της ΕΕ να μην επιστρέφουν αιτούντες άσυλο, συμπεριλαμβανομένων και των ασυνόδευτων ανηλίκων, στην Ελλάδα. Η ΥΑ συνεχίζει τη συνεργασία της με τις ελληνικές αρχές για την αντιμετώπιση των τρεχουσών προκλήσεων, που αφορούν και τους ασυνόδευτους ανηλίκους, και παροτρύνει τα κράτη-μέλη και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ να παράσχουν την υποστήριξή τους, μέσω και της χρηματοδοτικής στήριξης, προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα της εν λόγω προσπάθειας (ΥΑ, 2014β).

Πηγές - Βιβλιογραφία

Πηγές

Αρχεία

- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης. (2015). *Απολογισμός λειτουργίας 2014*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Ανακτήθηκε από: http://www.ekka.org.gr/portal_docs/forceaccount/picture/24_1068.pdf
- Καρούντζος, Γ., Γιαννή, Θ., Καζιάνη, Σ., Γούναρη, Δ., Αγγελοπούλου, Κ., Χατζόπουλος, Α. κ.ά. (2016). *Απολογισμός λειτουργίας 2015*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Ανακτήθηκε από: http://www.ekka.org.gr/portal_docs/forceaccount/picture/26_1076.pdf
- Καμίνης, Γ., Μόσχος, Γ., Παύλου, Μ., Παπαδημητρίου, Σ., & Σπανού, Α. (2005). *Ειδική έκθεση: Διοικητική κράτηση και απέλαση αλλοδαπών ανηλίκων*. Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού. Αθήνα: Συνήγορος του Πολίτη. Ανακτήθηκε από: <https://www.synigoros.gr/resources/docs/203224.pdf>
- Σπανού, Κ. (2013). *Διοικητική κράτηση αλλοδαπών ανηλίκων*. Αθήνα: Συνήγορος του Πολίτη. Ανακτήθηκε από: <https://www.synigoros.gr/resources/130521-amigdaleza.pdf>
- Σπανού, Κ., Μόσχος, Γ., & Πούλου Σ. (2014). *Πόρισμα: Το ζήτημα της διαπίστωσης της ανηλικότητας των ασυνόδευτων ανηλίκων*. Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού. Αθήνα: Συνήγορος του Πολίτη. Ανακτήθηκε από: https://www.synigoros.gr/resources/porisma_diapistosi-anilikotitas-asynodefton-anilikon.pdf
- Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες & Συνήγορος του Πολίτη. (2005). *Κατευθυντήριες οδηγίες για τα ασυνόδευτα παιδιά που ζητούν άσυλο*. Αθήνα: Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες & Συνήγορος του Πολίτη.
- Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. (2008). *Προτάσεις Υ.Α. για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων που ζητούν άσυλο στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.
- Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. (2009). *Κατευθυντήριες οδηγίες για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου των παιδιών στο πλαίσιο των άρθρων 1 (Α) 2 και 1 (ΣΤ) της σύμβασης του 1951 και / ή του πρωτοκόλλου του 1967 για*

το καθεστώς των προσφύγων. Αθήνα: Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. (2014α). Επίκαιρα ζητήματα προσφυγικής προστασίας. Αθήνα: Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Ανακτήθηκε από: https://www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/Extras/WRD_2014/2014_PROTECTION_POSITIONS_GR.pdf

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. (2014β). *Η Ελλάδα ως χώρα ασύλου: Παρατηρήσεις της ύπατης αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες σχετικά με την παρούσα κατάσταση ασύλου στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/Extras/Greece/UNHCR-CoA-Greece-2014-EL.pdf>

The UN Refugee Agency. (1997β). *Κατευθυντήριες αρχές για την πολιτική και τη διαδικασία στα πλαίσια εξέτασης αιτημάτων ασύλου ασυνόδευτων παιδιών* (1η έκδ.) (μτφρ. και επιμ. Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες). Αθήνα: Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες. Ανακτήθηκε από: <http://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4ba87eeb2>

Eurostat. (2016). *Asylum applicants considered to be unaccompanied minors*. Luxembourg: Eurostat Press Office. Ανακτήθηκε από: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7244677/3-02052016-AP-EN.pdf/>

Eurostat. (2017). *Asylum applicants considered to be unaccompanied minors*. Luxembourg: Eurostat Press Office. Ανακτήθηκε από: <http://www.europeanmigrationlaw.eu/documents/Asylum%20applicants%20considered%20to%20be%20unaccompanied%20minors.pdf>

Ιστοσελίδες

Μετάδραση. (2016). *Ποιοι είμαστε*. Ανακτήθηκε από: <http://metadrasi.org/%CE%B7-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7/>

Συνήγορος του Πολίτη. (χ.χ.). *Τι προβλέπει το Σύνταγμα*. Ανακτήθηκε από: <https://www.synigoros.gr/?i=stp.el.syntagma>

- Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. (2017). *Για την ύπατη αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε από: <http://www.unhcr.gr/>
- Υπηρεσία Ασύλου. (2014). *Για την Υπηρεσία Ασύλου*. Ανακτήθηκε από: <http://asylo.gov.gr/>
- Υπηρεσία Ασύλου. (2016) *Συχνές Ερωτήσεις*. Ανακτήθηκε από: http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2016/11/final_QA_GR_06_2016fv1.pdf
- Υπηρεσία Ασύλου. (2017α). *Δελτίο τύπου: Το έργο της υπηρεσίας ασύλου το 2016*. Ανακτήθηκε από: <http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2017/01/%CE%94%CE%A4-%CF%80%CE%B5%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B5%CC%81%CE%BD%CE%B1-2016-17.1.2016.pdf>
- Υπηρεσία Ασύλου. (2017β). *Συχνές ερωτήσεις και απαντήσεις για τη μετεγκατάσταση (relocation)*. Ανακτήθηκε από: http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2017/03/RELOCATION_GR-FAQ-6.3.2017.pdf
- Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης. (χ.χ.). *Για την υπηρεσία υποδοχής και ταυτοποίησης*. Ανακτήθηκε από: <http://www.firstreception.gov.gr/>

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Βαρουξή, Χ. (2010). Μεταναστευτική πολιτική και δημόσια διοίκηση: Μία ανθρωποδικαιωματική προσέγγιση. Συμπεράσματα έρευνας πεδίου. Στο Χ. Βαρουξή, Ν. Σαρρής & Α. Φραγκίσκου (επιμ.), *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα* (σ. 101-122) (2η έκδ.). Μελέτες – Έρευνες ΕΚΚΕ 10. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Γεωργαράκης, Ν. Γ. (2010). Η Μεταναστευτική πολιτική: Στάσεις και αντιστάσεις στην ελληνική διοίκηση. Στο Χ. Βαρουξή, Ν. Σαρρής & Α. Φραγκίσκου (επιμ.), *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα* (2η έκδ.) (σ. 33-60). Μελέτες – Έρευνες ΕΚΚΕ 10. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Ελευθερίου, Ν. Κ. (2010). Η Μετανάστευση στην Ελλάδα: Από παροδικό ιστορικό επεισόδιο σε ζήτημα ιδεολογικού διακυβεύματος. Στο Χ. Βαρουξή, Ν. Σαρρής

- & Α. Φραγκίσκου (επιμ.), *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα* (2η έκδ.) (σ. 267-284). Μελέτες – Έρευνες ΕΚΚΕ 10. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Κοσμάτος Κ. (2010). Οι Βασικές αρχές για τη μεταχείριση των ανήλικων δραστών και τα προβλεπόμενα μέτρα κατά των ανηλίκων στον Ποινικό Κώδικα. Στο Χ. Δημόπουλος & Κ. Κοσμάτος (επιμ.), *Δίκαιο Ανηλίκων: Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Λιάπη, Μ., & Κόντου, Μ. (επιμ.) (2014). *Γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα: Ποιοτικοί δείκτες και δυναμικές κοινωνικής ένταξης* (2^η έκδοση). Μελέτες – Έρευνες ΕΚΚΕ 14. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Νικολαΐδη, Α. (2011). *Το ηθικό υπόβαθρο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης στις μη κυβερνητικές οργανώσεις και στα γραφεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες στην Ελλάδα*. Αθήνα: Λιβάνη.
- Ρομπόκου-Καραγιάννη, Α. (2007). *Κοινωνική προστασία των ανηλίκων στην Ελλάδα*. Τόμος Α΄. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Σαρρής, Ν. (2010). Οι Αντιφατικές διαστάσεις της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο Χ. Βαρουξή, Ν. Σαρρής & Α. Φραγκίσκου (επιμ.), *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα* (2η έκδ.) (σ. 61-84). Μελέτες – Έρευνες ΕΚΚΕ 10. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Φαρσεδάκης, Ι. Ι. (1991). *Η Κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της: Μερικές ιστορικές, συγκριτικές, θεωρητικές και πρακτικές επισημάνσεις*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Braunschweig, C., Bruun, L., Goerman, M., Antonia di Maio, M., Roszkowska, G., & O'Donnell, R., (2010). *Διακήρυξη καλών πρακτικών* (4η έκδ.) (μτφρ. και επιμ. Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες). Αθήνα: Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Ανακτήθηκε από: <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4d35313b2>
- European Union Agency for Fundamental Rights, European Court of Human Rights & Council of Europe. (2014). *Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία σε θέματα ασύλου, συνόρων και μετανάστευσης* (2η έκδ.) (μτφρ. και επιμ. Ανώνυμος). Λουξεμβούργο: Υπηρεσία εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- The UN Refugee Agency. (1997a). *Παιδιά πρόσφυγες: Κατευθυντήριες αρχές για την παιδική προστασία και πρόνοια* (1η έκδ.) (μτφρ. και επιμ. Ύπατη Αρμοστεία

Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες). Αθήνα: Ύπατη Αρμοστεία
Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες.

Ξενόγλωσση

European Asylum Support Office. (2017). *Annual report on the situation of asylum in the European Union 2016*. Valletta: European Asylum Support Office.
Ανακτήθηκε από: <http://www.statewatch.org/news/2017/jul/eu-easo-annual-report-asylum-in-eu-2016.pdf>

Ktistakis, Y. (2013). *Protecting migrants under the European convention on human rights and the European social charter. A handbook for legal practitioners*. Paris: Council of Europe Publishing. Ανακτήθηκε από: <https://rm.coe.int/168007ff59>

Unicef. (2007). *Implementation handbook for the convention on the rights of the child* (3rd ed.). Geneva: Unicef. Ανακτήθηκε από: http://www.globaldisabilityrightsnow.org/sites/default/files/related-files/346/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child.pdf

Παράρτημα

Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Υιοθετήθηκε και παραμένει ανοικτή για υπογραφή, κύρωση και προσχώρηση με την από 20 Νοεμβρίου 1989 44/25 Απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών Έναρξη ισχύος : 20 Σεπτεμβρίου 1990 σύμφωνα με το άρθρο 49 Κείμενο : Παράρτημα στην Απόφαση 44/125 της Γενικής Συνέλευσης [όπως κυρώθηκε με τον Ν. 2101 της 2/2 Δεκεμβρίου 1992 : κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΦΕΚ 192, τ. Α΄)]

Άρθρο πρώτο: Κυρώνεται και έχει την ισχύ που ορίζει το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος η διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που υπογράφηκε στη Νέα Υόρκη στις 26 Ιανουαρίου 1990, της οποίας το κείμενο στο πρωτότυπο στη γαλλική γλώσσα και σε μετάφραση στην ελληνική έχει ως εξής :

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Τα Συμβαλλόμενα στην παρούσα Σύμβαση Κράτη : Επειδή, σύμφωνα με τις αρχές που διακηρύσσονται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, η αναγνώριση της εγγενούς αξιοπρέπειας και των ίσων και αναφαίρετων δικαιωμάτων όλων των μελών της ανθρώπινης οικογένειας, αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο, Έχοντας υπόψη ότι οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών έχουν διακηρύξει εκ νέου, στον Καταστατικό Χάρτη, την πίστη τους στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και στην αξιοπρέπεια και την αξία του ανθρώπου, και έχουν αποφασίσει να προαγάγουν την κοινωνική πρόοδο και να καθορίσουν καλύτερες συνθήκες ζωής μέσα στα πλαίσια μιας μεγαλύτερης ελευθερίας, Αναγνωρίζοντας ότι τα Ηνωμένα Έθνη, στην Παγκόσμια Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και στις διεθνείς συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα διακήρυξαν και συμφώνησαν ότι καθένας δικαιούται να απολαμβάνει όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που αναφέρονται σε αυτές, χωρίς καμία απολύτως διάκριση ιδίως εξαιτίας της φυλής, του χρώματος, του φύλου, της γλώσσας, της θρησκείας, των πολιτικών του ή άλλων πεποιθήσεων, της εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, της περιουσίας, της γέννησης ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης, Υπενθυμίζοντας ότι, στην Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τα Ηνωμένα Έθνη διακήρυξαν ότι τα παιδιά δικαιούνται ειδική βοήθεια και υποστήριξη, Έχοντας πεισθεί ότι η οικογένεια όντας η θεμελιώδης μονάδα της

κοινωνίας και το φυσικό περιβάλλον για την ανάπτυξη και την ευημερία όλων των μελών της, και ιδιαίτερα των παιδιών, πρέπει να έχει την προστασία και την υποστήριξη που χρειάζεται για να μπορέσει να διαδραματίσει πληρέστερα το ρόλο της στην κοινότητα, Αναγνωρίζοντας ότι το παιδί για την πληρέστερη ανάπτυξη της προσωπικότητός του, πρέπει να μεγαλώνει μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, σ' ένα κλίμα ευτυχίας, αγάπης και κατανόησης. Επειδή είναι σημαντικό να προετοιμαστεί πλήρως το παιδί για να ζήσει μια ατομική ζωή στην κοινωνία και να ανατραφεί μέσα στο πνεύμα των ιδανικών που διακηρύσσονται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και ειδικότερα μέσα σε πνεύμα ειρήνης, αξιοπρέπειας, ανοχής, ελευθερίας, ισότητας και αλληλεγγύης, Έχοντας υπόψη ότι η ανάγκη να παρασχεθεί στο παιδί ειδική προστασία εξαγγέλθηκε στην Διακήρυξη της Γενεύης του 1924 για τα Δικαιώματα του Παιδιού και στην Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού, που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση στις 20 Νοεμβρίου 1959 και που αναγνωρίστηκε στην Παγκόσμια Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ιδιαίτερα στο άρθρο 10) και στο Καταστατικό και στα αρμόδια όργανα των ειδικευμένων οργανισμών και διεθνών οργανώσεων που μεριμνούν για την ευημερία του παιδιού,

Έχοντας υπόψη ότι, όπως αναφέρεται στη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού, "το παιδί, λόγω της φυσικής και διανοητικής του ανωριμότητας, χρειάζεται ειδική προστασία και μέριμνα, συμπεριλαμβανομένης και της νομικής προστασίας, τόσο πριν όσο και μετά τη γέννησή του", Υπενθυμίζοντας τις διατάξεις της Διακήρυξης για τις Νομικές και Κοινωνικές Αρχές σχετικά με την Προστασία και την Ευημερία των Παιδιών, ειδικά όσον αφορά την υιοθεσία και σε ανάδοχες οικογένειες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, τις διατάξεις του συνόλου των ελάχιστων κανόνων των Ηνωμένων Εθνών για τη Διοίκηση της Δικαιοσύνης για Ανηλίκους (Κανόνες του Πεκίνου), και της Διακήρυξης για την Προστασία των Γυναικών και των Παιδιών σε Περίοδο Επείγουσας Ανάγκης και Ένοπλης Σύρραξης, Αναγνωρίζοντας ότι σε όλες τις χώρες του κόσμου υπάρχουν παιδιά που ζουν κάτω από ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες, και ότι είναι αναγκαίο να δοθεί στα παιδιά αυτά ιδιαίτερη προσοχή, Λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τη σημασία των πολιτιστικών παραδόσεων και αξιών κάθε λαού για την προστασία και την αρμονική ανάπτυξη του παιδιού, Αναγνωρίζοντας τη σημασία της διεθνούς συνεργασίας για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των παιδιών σε όλες τις χώρες, κα ιδιαίτερα στις υπό ανάπτυξη χώρες, Συμφώνησαν τα εξής :

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ. Άρθρο 1.- Για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, θεωρείται παιδί κάθε ανθρώπινο όν μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία.

Άρθρο 2.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να σέβονται τα δικαιώματα, που αναφέρονται στην παρούσα Σύμβαση και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή της εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής τους κατάστασης, της ανικανότητάς τους, της γέννησής τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης. 2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε να προστατεύεται αποτελεσματικά το παιδί έναντι κάθε μορφής διάκρισης ή κύρωσης, βασισμένης στη νομική κατάσταση, στις δραστηριότητες, στις εκφρασμένες απόψεις ή στις πεποιθήσεις των γονέων του, των νόμιμων εκπροσώπων του ή των μελών της οικογένειάς του.

Άρθρο 3.- 1. Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού. 2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του, των επιτρόπων του ή των άλλων προσώπων που είναι νόμιμα υπεύθυνοι γι' αυτό, και παίρνουν για το σκοπό αυτόν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα. 3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε η λειτουργία των οργανισμών, των υπηρεσιών και των ιδρυμάτων που αναλαμβάνουν παιδιά και που είναι υπεύθυνα για την προστασία τους να είναι σύμφωνη με τους κανόνες που έχουν θεσπιστεί από τις αρμόδιες αρχές ιδιαίτερα στον τομέα της ασφάλειας και της υγείας και σε ό,τι αφορά τον αριθμό και την αρμοδιότητα του προσωπικού τους, καθώς και την ύπαρξη μιας κατάλληλης εποπτείας.

Άρθρο 4.- Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να παίρνουν όλα τα νομοθετικά, διοικητικά και άλλα μέτρα που είναι αναγκαία για την εφαρμογή των αναγνωρισμένων στην παρούσα Σύμβαση δικαιωμάτων. Στην περίπτωση οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, παίρνουν τα μέτρα αυτά μέσα στα όρια των πόρων που διαθέτουν και, όπου είναι αναγκαίο, μέσα στα πλαίσια της διεθνούς συνεργασίας.

Άρθρο 5.- Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται την ευθύνη, το δικαίωμα και το καθήκον που έχουν οι γονείς ή, κατά περίπτωση, τα μέλη της διευρυμένης οικογένειας ή της κοινότητας, όπως προβλέπεται από τα τοπικά έθιμα, οι επίτροποι ή άλλα πρόσωπα που έχουν νόμιμα την ευθύνη για το παιδί, να του παράσχουν, κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του, τον προσανατολισμό και τις κατάλληλες συμβουλές για την άσκηση των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζει η παρούσα Σύμβαση.

Άρθρο 6.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν ότι κάθε παιδί έχει εγγενές δικαίωμα στη ζωή. 2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μέρη εξασφαλίζουν, στο μέτρο του δυνατού, την επιβίωση και την ανάπτυξη του παιδιού.

Άρθρο 7.- 1. Το παιδί εγγράφεται στο ληξιαρχείο αμέσως μετά τη γέννησή του και έχει από εκείνη τη στιγμή το δικαίωμα ονόματος, το δικαίωμα να αποκτήσει ιθαγένεια και, στο μέτρο του δυνατού, το δικαίωμα να γνωρίζει τους γονείς του και να ανατραφεί από αυτούς. 2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν για τη θέση σε εφαρμογή αυτών των δικαιωμάτων, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους και με τις υποχρεώσεις που τους επιβάλλουν οι ισχύουσες σ' αυτό το πεδίο διεθνείς συνθήκες, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ελλείπει αυτών, το παιδί θα ήταν άπατρις.

Άρθρο 8.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για διατήρηση της ταυτότητάς του, συμπεριλαμβανομένων της ιθαγένειάς του, του ονόματός του και των οικογενειακών σχέσεών του, όπως αυτά αναγνωρίζονται από το νόμο, χωρίς παράνομη ανάμιξη. 2. Εάν ένα παιδί στερείται παράνομα ορισμένα ή όλα τα στοιχεία που συνιστούν την ταυτότητά του, τα Συμβαλλόμενα Κράτη οφείλουν να του παράσχουν κατάλληλη υποστήριξη και προστασία, ώστε η ταυτότητά του να αποκατασταθεί το συντομότερο δυνατόν.

Άρθρο 9.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε το παιδί να μην αποχωρίζεται από τους γονείς του, παρά με τη θέλησή τους, εκτός εάν οι αρμόδιες αρχές αποφασίσουν, με την επιφύλαξη δικαστικής αναθεώρησης και σύμφωνα με τους εφαρμοζόμενους νόμους και διαδικασίες ότι ο χωρισμός αυτός είναι αναγκαίος για το συμφέρον του παιδιού. Μια τέτοια απόφαση μπορεί να είναι αναγκαία σε ειδικές περιπτώσεις, για παράδειγμα όταν οι γονείς κακομεταχειρίζονται ή παραμελούν το παιδί, ή όταν ζουν χωριστά και πρέπει να ληφθεί απόφαση σχετικά με τον τόπο διαμονής του παιδιού. 2. Σε όλες τις περιπτώσεις που προβλέπονται στην

παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη πρέπει να έχουν την δυνατότητα να συμμετέχουν στις διαδικασίες και να γνωστοποιούν τις απόψεις τους.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού που ζεί χωριστά από τους δύο γονείς του ή από τον έναν από αυτούς να διατηρεί κανονικά προσωπικές σχέσεις και να έχει άμεση επαφή με τους δύο γονείς του, εκτός εάν αυτό είναι αντίθετο με το συμφέρον του παιδιού.

4. Όταν ο χωρισμός είναι αποτέλεσμα μέτρων που έχει πάρει ένα Συμβαλλόμενο Κράτος, όπως η κράτηση, η φυλάκιση, η εξορία, η απέλαση ή ο θάνατος (συμπεριλαμβανομένου του θανάτου από οποιαδήποτε αιτία, ο οποίος επήλθε κατά το χρόνο κράτησης) των δύο γονέων ή του ενός από αυτούς ή του παιδιού, το Συμβαλλόμενο Κράτος δίνει, μετά από αίτηση, στους γονείς, στο παιδί ή, εάν χρειαστεί, σε ένα άλλο μέρος της οικογένειας τις ουσιώδεις πληροφορίες σχετικά με τον τόπο όπου βρίσκονται το απόν μέλος ή τα απόντα μέλη της οικογένειας, εκτός εάν η αποκάλυψη των πληροφοριών αυτών θα είναι επιζήμια για την ευημερία του παιδιού. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη φροντίζουν εξάλλου ώστε η υποβολή ενός τέτοιου αιτήματος να μην επισύρει δυσμενείς συνέπειες για το ενδιαφερόμενο ή τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα.

Άρθρο 10.- 1. Σύμφωνα με την υποχρέωση των Συμβαλλομένων Κρατών δυνάμει της παραγράφου 1 του άρθρου 9, κάθε αίτηση από ένα παιδί ή από τους γονείς του για την είσοδο σε ένα Συμβαλλόμενο Κράτος ή την έξοδο από αυτό με σκοπό την οικογενειακή επανένωση αντιμετωπίζεται από τα Συμβαλλόμενα Κράτη με θετικό πνεύμα, ανθρωπισμό και ταχύτητα. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη φροντίζουν επιπλέον ώστε η υποβολή μιας τέτοιας αίτησης να μην επισύρει δυσμενείς συνέπειες για τον αιτούντα ή για τα μέλη της οικογένειάς του.

2. Το παιδί του οποίου οι γονείς διαμένουν σε διαφορετικά Κράτη έχει το δικαίωμα να διατηρεί, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, προσωπικές σχέσεις και τακτική άμεση επαφή με τους δύο γονείς του. Για το σκοπό αυτόν και σύμφωνα με την υποχρέωση που βαρύνει τα Συμβαλλόμενα Κράτη δυνάμει της παραγράφου 2 του άρθρου 9, τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα που έχουν το παιδί και οι γονείς του να εγκαταλείψουν οποιαδήποτε χώρα, συμπεριλαμβανομένης της χώρας αυτού του ίδιου του Συμβαλλόμενου Κράτους και να επιστρέψουν στη δική τους χώρα. Το δικαίωμα εγκατάλειψης οποιασδήποτε χώρας μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μόνο των περιορισμών που ορίζει ο νόμος και που είναι αναγκαίοι για την προστασία της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημοσίων ηθών, ή των δικαιωμάτων

και των ελευθεριών των άλλων, και είναι συμβατοί με τα υπόλοιπα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση.

Άρθρο 11.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν μέτρα εναντίον των αθέμιτων μετακινήσεων παιδιών στο εξωτερικό και εναντίον της μη επανάδου τους. 2. Για τον σκοπό αυτόν, τα Συμβαλλόμενα Κράτη ευνοούν τη σύναψη διμερών ή πολυμερών συμφωνιών ή την προσχώρηση στις ήδη υπάρχουσες συμφωνίες.

Άρθρο 12.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με το βαθμό της ωριμότητάς του. 2. Για το σκοπό αυτόν θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμοδίου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.

Άρθρο 13.- 1. Το παιδί έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία αναζήτησης, λήψης και διάδοσης πληροφοριών και ιδεών οποιοδήποτε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, υπό μορφή προφορική, γραπτή ή τυπωμένη, ή καλλιτεχνική ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο της επιλογής του. 2. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μόνο των περιορισμών που ορίζονται από το νόμο και που είναι αναγκαίοι : α. για το σεβασμό των δικαιωμάτων και της υπόληψης των άλλων, ή β. για τη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημοσίων ηθών.

Άρθρο 14.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. 2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα και το καθήκον των γονέων ή, κατά περίπτωση, των νόμιμων εκπροσώπων του παιδιού, να το καθοδηγούν στην άσκηση του παραπάνω δικαιώματος κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του. 3. Η ελευθερία της δήλωσης της θρησκείας του ή των πεποιθήσεών του μπορεί να υπόκειται μόνο στους περιορισμούς που ορίζονται από το νόμο και που είναι αναγκαίοι για τη διαφύλαξη της δημόσιας ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημοσίων ηθών, ή των ελευθεριών και των θεμελιωδών δικαιωμάτων των άλλων.

Άρθρο 15.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν τα δικαιώματα του παιδιού στην ελευθερία του να συνεταιρίζεται και του να συνέρχεται ειρηνικά. 2. Δεν τίθενται περιορισμοί για την άσκηση των δικαιωμάτων αυτών, εκτός από αυτούς που ορίζει ο νόμος και που είναι αναγκαίοι σε μια δημοκρατική κοινωνία, προς το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας ασφάλειας ή της δημόσιας τάξης ή για την προστασία της δημόσιας υγείας ή των δημόσιων ηθών, ή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων.

Άρθρο 16.- 1. Κανένα παιδί δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επέμβασης στην ιδιωτική του ζωή, στην οικογένειά του, στην κατοικία του, ή στην αλληλογραφία του, ούτε παράνομων προσβολών της τιμής και της υπόληψής του. 2. Το παιδί δικαιούται να προστατεύεται από το νόμο έναντι τέτοιων επεμβάσεων ή προσβολών.

Άρθρο 17.- Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν τη σημασία του έργου που επιτελούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και φροντίζουν ώστε το παιδί να έχει πρόσβαση σε ενημέρωση και σε υλικό, που προέρχονται από διάφορες εθνικές και διεθνείς πηγές, ιδίως σ' αυτά που αποσκοπούν στην προαγωγή της κοινωνικής, πνευματικής και ηθικής ευημερίας του, καθώς και της σωματικής και πνευματικής υγείας του. Για το σκοπό αυτόν, τα Συμβαλλόμενα Κράτη : α. ενθαρρύνουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στη διάδοση πληροφοριών και υλικού που παρουσιάζουν κοινωνική και πολιτιστική χρησιμότητα για το παιδί και που είναι σύμφωνα με το πνεύμα του άρθρου 29, β. ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία για την παραγωγή, ανταλλαγή και διάδοση πληροφοριών και υλικού αυτού του τύπου, που προέρχονται από διάφορες πολιτιστικές εθνικές και διεθνείς πηγές, γ. ενθαρρύνουν την παραγωγή και τη διάδοση παιδικών βιβλίων, δ. ενθαρρύνουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης να λαμβάνουν ιδιαίτερα υπόψη τους τις γλωσσολογικές ανάγκες των αυτοχθόνων παιδιών ή των παιδιών που ανήκουν σε μια μειονότητα, ε. ευνοούν την επεξεργασία κατάλληλων κατευθυντηρίων αρχών που να προορίζονται για την προστασία του παιδιού από την ενημέρωση και το υλικό που βλάπτουν την ευημερία του, λαμβάνοντας υπόψη τις διατάξεις των άρθρων 13 και 18.

Άρθρο 18.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την εξασφάλιση της αναγνώρισης της αρχής, σύμφωνα με την οποία και οι δύο γονείς είναι από κοινού υπεύθυνοι για την ανατροφή του παιδιού και την ανάπτυξή του. Η ευθύνη για την ανατροφή του παιδιού και την ανάπτυξή του ανήκει κατά κύριο λόγο στους γονείς ή, κατά περίπτωση στους νόμιμους εκπροσώπους του.

Το συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί τη βασική τους μέριμνα. 2. Για την εγγύηση και την προώθηση των δικαιωμάτων που εκφράζονται στην παρούσα Σύμβαση, τα Συμβαλλόμενα Κράτη παρέχουν την κατάλληλη βοήθεια στους γονείς και στους νόμιμους εκπροσώπους του παιδιού, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους για την ανατροφή του παιδιού, και εξασφαλίζουν τη δημιουργία οργανισμών, ιδρυμάτων και υπηρεσιών επιφορτισμένων να μεριμνούν για την ευημερία των παιδιών. 3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν στα παιδιά των οποίων οι γονείς εργάζονται το δικαίωμα να επωφελούνται από τις υπηρεσίες και τα ιδρύματα φύλαξης παιδιών, εφόσον τα παιδιά πληρούν τους απαιτούμενους όρους.

Άρθρο 19.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγιών σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας, κατά το χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του ή του ενός από τους δύο, του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί.

2. Αυτά τα προστατευτικά μέτρα θα πρέπει να περιλαμβάνουν, όπου χρειάζεται, αποτελεσματικές διαδικασίες για την εκπόνηση κοινωνικών προγραμμάτων, που θα αποσκοπούν στην παροχή της απαραίτητης υποστήριξης στο παιδί και σε αυτούς οι οποίοι έχουν την επιμέλειά του, καθώς και για άλλες μορφές πρόνοιας και για το χαρακτηρισμό, την αναφορά, την παραπομπή, την ανάκριση, την περίθαλψη και την παρακολούθηση της εξέλιξής τους στις περιπτώσεις κακής μεταχείρισης του παιδιού που περιγράφονται πιο πάνω, και, όπου χρειάζεται, για διαδικασίες δικαστικής παρέμβασης.

Άρθρο 20.- 1. Κάθε παιδί που στερείται προσωρινά ή οριστικά το οικογενειακό του περιβάλλον ή το οποίο για το δικό του συμφέρον δεν είναι δυνατόν να παραμείνει στο περιβάλλον αυτό δικαιούται ειδική προστασία και βοήθεια εκ μέρους του Κράτους. 2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προβλέπουν γι' αυτό το παιδί μια εναλλακτική επιμέλεια, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους. 3. Αυτή η επιμέλεια μπορεί να έχει, μεταξύ άλλων, τη μορφή της τοποθέτησης σε μία οικογένεια, της ΚΑΦΑΛΗ του ισλαμικού δικαίου, της υιοθεσίας ή, σε περίπτωση ανάγκης της τοποθέτησης σε ένα κατάλληλο για την περίπτωση ίδρυμα για παιδιά. Κατά την

επιλογή ανάμεσα σ' αυτές τις λύσεις, λαμβάνεται δεόντως υπόψη η ανάγκη μιας συνέχειας στην εκπαίδευση του παιδιού, καθώς και η εθνική, θρησκευτική, πολιτιστική και γλωσσολογική καταγωγή του.

Άρθρο 21.- Τα Συμβαλλόμενα Κράτη που αναγνωρίζουν και/ή επιτρέπουν την υιοθεσία διασφαλίζουν ότι εκείνο που πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη στην προκειμένη περίπτωση είναι το συμφέρον του παιδιού και :

- α. μεριμνούν ώστε η υιοθεσία ενός παιδιού να μην επιτρέπεται παρά μόνο από τις αρμόδιες αρχές, οι οποίες αποφαινόμενες, σύμφωνα με το νόμο και με τις εφαρμοζόμενες διαδικασίες και επί τη βάσει όλων των αξιόπιστων σχετικών πληροφοριών, εάν η υιοθεσία είναι δυνατή εν όψει της κατάστασης του παιδιού σε σχέση με τον πατέρα και τη μητέρα του, τους συγγενείς του και τους νόμιμους εκπροσώπους του και εάν, εφόσον αυτό απαιτείται, τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα έδωσαν τη συναίνεσή τους για την υιοθεσία, έχοντας γνώση των πραγμάτων και μετά από την αναγκαία παροχή συμβουλών,
- β. αναγνωρίζουν ότι η υιοθεσία στο εξωτερικό μπορεί να αντιμετωπισθεί ως ένα άλλο μέσο εξασφάλισης στο παιδί της αναγκαίας φροντίδας, εάν αυτό δεν μπορεί να τοποθετηθεί σε μία ανάδοχη ή σε μια υιοθετούσα οικογένεια ή να ανατραφεί σωστά στη χώρα της καταγωγής του,
- γ. μεριμνούν ώστε, σε περίπτωση υιοθεσίας στο εξωτερικό, το παιδί απολαμβάνει των ίδιων προστατευτικών μέτρων και προδιαγραφών με εκείνα που υπάρχουν στην περίπτωση εθνικής υιοθεσίας,
- δ. παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι, σε περίπτωση διακρατικής υιοθεσίας, η τοποθέτηση του παιδιού δεν απολήγει σε ανάρμοστο υλικό όφελος για τα πρόσωπα που είναι αναμειγμένα σ' αυτή,
- ε. προωθούν τους αντικειμενικούς σκοπούς του παρόντος άρθρου με τη σύναψη διμερών ή πολυμερών διακανονισμών ή συμφωνιών, ανάλογα με την περίπτωση, και προσπαθούν, μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, να επιτύχουν οι τοποθετήσεις των παιδιών στο εξωτερικό να πραγματοποιούνται από αρμόδιες αρχές ή αρμόδια όργανα.

Άρθρο 22.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου ένα παιδί, το οποίο επιζητεί να αποκτήσει το νομικό καθεστώς του πρόσφυγα ή που θεωρείται πρόσφυγας δυνάμει των κανόνων και των διαδικασιών του ισχύοντος διεθνούς ή εθνικού δικαίου, είτε αυτό είναι μόνο είτε συνοδεύεται από τους γονείς του ή από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, να χαίρει της κατάλληλης προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας, που θα του επιτρέψουν να απολαμβάνει τα δικαιώματα που του αναγνωρίζουν η παρούσα Σύμβαση και τα άλλα διεθνή όργανα τα σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου ή ανθρωπιστικού χαρακτήρα, στα οποία

μετέχουν τα εν λόγω Κράτη. 2. Για το σκοπό αυτό τα Συμβαλλόμενα Κράτη συνεργάζονται, όπως αυτά το κρίνουν αναγκαίο, σε όλες τις προσπάθειες που γίνονται από τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών και τους άλλους αρμόδιους διακυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς οργανισμούς που συνεργάζονται με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να προστατεύσουν και να βοηθήσουν τα παιδιά που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση, και προκειμένου να αναζητήσουν τους γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας κάθε παιδιού πρόσφυγα και για να συλλέξουν πληροφορίες αναγκαίες για την επανένωση του παιδιού με την οικογένειά του. Σε περίπτωση που ούτε ο πατέρας ούτε η μητέρα ούτε κανένα άλλο μέλος της οικογένειας είναι δυνατόν να ανευρεθεί, το παιδί έχει δικαίωμα να τύχει της ίδιας προστασίας που παρέχεται σε οποιοδήποτε άλλο παιδί στερημένο οριστικά ή προσωρινά του οικογενειακού του περιβάλλοντος για οποιοδήποτε λόγο, σύμφωνα με τις αρχές της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 23.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν ότι τα πνευματικώς ή σωματικώς ανάπηρα παιδιά πρέπει να διάγουν πλήρη και αξιοπρεπή ζωή, σε συνθήκες οι οποίες εγγυώνται την αξιοπρεπείά τους, ευνοούν την αυτονομία τους και διευκολύνουν την ενεργό συμμετοχή τους στη ζωή του συνόλου. 2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ανάπηρων παιδιών να τυγχάνουν ειδικής φροντίδας και ενθαρρύνουν και εξασφαλίζουν, στο μέτρο των διαθέσιμων πόρων, την παροχή, μετά από αίτηση, στα ανάπηρα παιδιά που πληρούν τους απαιτούμενους όρους και σε αυτούς που τα έχουν αναλάβει, μιας βοήθειας προσαρμοσμένης στην κατάσταση του παιδιού και στις περιστάσεις των γονέων του ή αυτών στους οποίους τα έχουν εμπιστευθεί. 3. Εν όψει των ειδικών αναγκών των ανάπηρων παιδιών, η χορηγούμενη σύμφωνα με την παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου βοήθεια παρέχεται δωρεάν, εφόσον αυτό είναι δυνατό, κατόπιν υπολογισμού των οικονομικών πόρων των γονέων τους και αυτών στους οποίους έχουν εμπιστευτεί το παιδί, και σχεδιάζεται κατά τέτοιο τρόπο ώστε τα ανάπηρα παιδιά να έχουν αποκλειστική πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην επιμόρφωση, στην περίθαλψη, στην αποκατάσταση αναπήρων, στην επαγγελματική εκπαίδευση και στις ψυχαγωγικές δραστηριότητες, έτσι που να επιτυγχάνεται η όσο το δυνατόν πληρέστερη κοινωνική ένταξη και προσωπική τους ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένης της πολιτιστικής και πνευματικής τους εξέλιξης. 4. Μέσα σε πνεύμα διεθνούς συνεργασίας, τα Συμβαλλόμενα Κράτη προωθούν την ανταλλαγή κατάλληλων πληροφοριών στον τομέα της προληπτικής περίθαλψης και της ιατρικής, ψυχολογικής και λειτουργικής

θεραπείας των ανάπηρων παιδιών, συμπεριλαμβανομένης της διάδοσης και της πρόσβασης στις πληροφορίες που αφορούν τις μεθόδους αποκατάστασης αναπήρων και τις υπηρεσίες επαγγελματικής κατάρτισης, με σκοπό να επιτραπεί στα Συμβαλλόμενα Κράτη να βελτιώσουν τις δυνατότητες και τις αρμοδιότητές τους και να διευρύνουν την πείρα τους σε αυτούς τους τομείς. Σ' αυτό το πεδίο λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη οι ανάγκες των υπό ανάπτυξη χωρών.

Άρθρο 24.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού να απολαμβάνει το καλύτερο δυνατόν επίπεδο υγείας και να επωφελείται από τις υπηρεσίες ιατρικής θεραπείας και αποκατάστασης αναπήρων. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επιδιώκουν να διασφαλίσουν το ότι κανένα παιδί δεν θα στερείται το δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες αυτές. 2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επιδιώκουν να εξασφαλίσουν την πλήρη εφαρμογή του παραπάνω δικαιώματος και ιδιαίτερα παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα για : α. να μειώσουν τη βρεφική και παιδική θνησιμότητα, β. να εξασφαλίσουν σε κάθε παιδί την απαραίτητη ιατρική αντίληψη και περίθαλψη δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη της στοιχειώδους περίθαλψης, γ. να αγωνιστούν κατά της ασθένειας και της κακής διατροφής και μέσα στα πλαίσια της στοιχειώδους περίθαλψης, με την εφαρμογή - ανάμεσα στα άλλα - της ήδη διαθέσιμης τεχνολογίας και με την παροχή θρεπτικών τροφών και καθαρού πόσιμου νερού, λαμβάνοντας υπόψη τους κινδύνους της μόλυνσης του φυσικού περιβάλλοντος, δ. να εξασφαλίσουν στις μητέρες κατάλληλη περίθαλψη πριν και μετά τον τοκετό, ε. να μπορούν όλες οι ομάδες της κοινωνίας, ιδιαίτερα οι γονείς και τα παιδιά, να ενημερώνονται για τα θέματα της υγείας και της διατροφής του παιδιού, για τα πλεονεκτήματα του φυσικού θηλασμού, την υγιεινή και την καθαριότητα του περιβάλλοντος και την πρόληψη των ατυχημάτων και να βρίσκουν υποστήριξη στη χρήση των παραπάνω βασικών γνώσεων,

στ. Να αναπτύξουν την προληπτική ιατρική φροντίδα, την καθοδήγηση των γονέων και την εκπαίδευση και τις υπηρεσίες του οικογενειακού προγραμματισμού.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέτρα για να καταργηθούν οι παραδοσιακές πρακτικές που βλάπτουν την υγεία των παιδιών.

4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προωθήσουν και να ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία, ώστε να επιτύχουν σταδιακά την πλήρη πραγματοποίηση του δικαιώματος που αναγνωρίζεται στο παρόν άρθρο. Εν όψει αυτού, λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη οι ανάγκες των υπό ανάπτυξη χωρών.

Άρθρο 25.- Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το παιδί, που τοποθετήθηκε από τις αρμόδιες αρχές σε μία οικογένεια, με σκοπό την παροχή φροντίδας, προστασίας ή θεραπείας της σωματικής ή πνευματικής του υγείας, το δικαίωμα σε περιοδική αναθεώρηση της παραπάνω θεραπείας και κάθε άλλης περιστασης σχετικής με την τοποθέτησή του.

Άρθρο 26.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί το δικαίωμα να επωφελείται από την κοινωνική πρόνοια, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών ασφαλίσεων, και παίρνουν τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίσουν την πλήρη πραγματοποίηση του δικαιώματος αυτού, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους. 2. Τα ωφελήματα, όπου είναι αναγκαία, πρέπει να δίνονται, αφού ληφθούν υπόψη οι πόροι και η κατάσταση του παιδιού και των προσώπων που έχουν αναλάβει την ευθύνη της συντήρησής του, καθώς και κάθε άλλη εκτίμηση σχετιζόμενη με την αίτηση παροχής ωφελημάτων που γίνεται από το παιδί ή για λογαριασμό του.

Άρθρο 27.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε παιδιού για ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής που να επιτρέπει τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξή του. 2. Στους γονείς ή στα άλλα πρόσωπα που έχουν αναλάβει το παιδί ανήκει κατά κύριο λόγο η ευθύνη της εξασφάλισης, μέσα στα όρια των δυνατοτήτων τους και των οικονομικών μέσων τους, των απαραίτητων για την ανάπτυξη του παιδιού συνθηκών ζωής. 3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υιοθετούν τα κατάλληλα μέτρα, σύμφωνα με τις εθνικές τους συνθήκες και στο μέτρο των δυνατοτήτων τους, για να βοηθήσουν τους γονείς και τα άλλα πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για το παιδί, να εφαρμόσουν το δικαίωμα αυτό και προσφέρουν, σε περίπτωση ανάγκης, υλική βοήθεια και προγράμματα υποστήριξης, κυρίως σε σχέση με τη διατροφή, το ρουχισμό και την κατοικία. 4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσουν την είσπραξη της διατροφής του παιδιού από τους γονείς του ή από άλλα πρόσωπα που έχουν την οικονομική ευθύνη γι' αυτό, είτε εντός της επικράτειας είτε στο εξωτερικό. Ειδικά, στην περίπτωση που το πρόσωπο το οποίο έχει την οικονομική ευθύνη για το παιδί ζει σε ένα Κράτος διαφορετικό από εκείνο του παιδιού, τα Συμβαλλόμενα Κράτη ευνοούν την προσχώρηση σε διεθνείς συμφωνίες ή τη σύναψη τέτοιων συμφωνιών, καθώς και την υιοθέτηση κάθε άλλης κατάλληλης ρύθμισης.

Άρθρο 28.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση και, ιδιαίτερα, για να επιτευχθεί η άσκηση του δικαιώματος

αυτού προοδευτικά και στη βάση της ισότητας των ευκαιριών : α. καθιστούν τη στοιχειώδη εκπαίδευση υποχρεωτική και δωρεάν για όλους, β. ενθαρρύνουν την ανάπτυξη διαφόρων μορφών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τόσο γενικής όσο και επαγγελματικής, τις καθιστούν ανοιχτές και προσιτές σε κάθε παιδί, και παίρνουν κατάλληλα μέτρα, όπως η θέσπιση της δωρεάν εκπαίδευσης και της προσφοράς χρηματικής βοήθειας σε περίπτωση ανάγκης, γ. εξασφαλίζουν σε όλους την πρόσβαση στη ανώτατη παιδεία με όλα τα κατάλληλα μέσα, σε συνάρτηση με τις ικανότητες του καθενός,

δ. καθιστούν ανοιχτές και προσιτές σε κάθε παιδί τη σχολική και την επαγγελματική ενημέρωση και τον προσανατολισμό, ε. παίρνουν μέτρα για να ενθαρρύνουν την τακτική σχολική φοίτηση και τη μείωση του ποσοστού εγκατάλειψης των σχολικών σπουδών. 2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την εφαρμογή της σχολικής πειθαρχίας με τρόπο που να ταιριάζει στην αξιοπρέπεια του παιδιού ως ανθρώπινου όντος, και σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση. 3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προάγουν και ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία στον τομέα της παιδείας, με σκοπό να συμβάλλουν κυρίως στην εξάλειψη της άγνοιας και του αναλφαριθμητισμού στον κόσμο και να διευκολύνουν την πρόσβαση στις επιστημονικές και τεχνικές γνώσεις και στις σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους. Για το σκοπό αυτόν, λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη οι ανάγκες των υπό ανάπτυξη χωρών.

Άρθρο 29.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη συμφωνούν ότι η εκπαίδευση του παιδιού πρέπει να αποσκοπεί : α. στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και στην πληρέστερη δυνατή ανάπτυξη των χαρισμάτων του και σωματικών και πνευματικών ικανοτήτων του, β. στην ανάπτυξη του σεβασμού για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες και για τις αρχές που καθιερώνονται στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, γ. στην ανάπτυξη του σεβασμού για τους γονείς του παιδιού, την ταυτότητά του, τη γλώσσα του και τις πολιτιστικές του αξίες, καθώς και του σεβασμού του για τις εθνικές αξίες της χώρας στην οποία ζει, της χώρας από την οποία μπορεί να κατάγεται και για τους πολιτισμούς που διαφέρουν από το δικό του, δ. στην προετοιμασία του παιδιού για μια υπεύθυνη ζωή σε μία ελεύθερη κοινωνία μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων και φιλίας ανάμεσα σε όλους τους λαούς και τις εθνικιστικές, εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και στα πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής, ε. στην ανάπτυξη του σεβασμού για το φυσικό περιβάλλον. 2. Καμία διάταξη του παρόντος άρθρου ή του άρθρου 28 δεν

μπορεί να ερμηνευτεί με τρόπο που να θίγει την ελευθερία των φυσικών ή νομικών προσώπων για τη δημιουργία και τη διεύθυνση εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, υπό τον όρο ότι θα τηρούνται οι εκφρασμένες στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου αρχές και ότι η παρεχόμενη στα ιδρύματα αυτά εκπαίδευση θα είναι σύμφωνη με τις ελάχιστες προδιαγραφές που θα έχει ορίσει το Κράτος.

Άρθρο 30.- Στα Κράτη όπου υπάρχουν εθνικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες ή πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής, ένα παιδί αυτόχθονας ή που ανήκει σε μία από αυτές τις μειονότητες δεν μπορεί να στερηθεί το δικαίωμα να έχει τη δική του πολιτιστική ζωή, να πρεσβεύει και να ασκεί τη δική του θρησκεία ή να χρησιμοποιεί τη δική του γλώσσα από κοινού με τα άλλα μέλη της ομάδας του.

Άρθρο 31.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν στο παιδί το δικαίωμα στην ανάπαυση και στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, στην ενασχόληση με ψυχαγωγικά παιχνίδια και δραστηριότητες που είναι κατάλληλες για την ηλικία του και στην ελεύθερη συμμετοχή στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή. 2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται και προάγουν το δικαίωμα του παιδιού να συμμετέχει πλήρως στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή και ενθαρρύνουν την προσφορά κατάλληλων και ίσων ευκαιριών για πολιτιστικές, καλλιτεχνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες και για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.

Άρθρο 32.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού να προστατεύεται από την οικονομική εκμετάλλευση και από την εκτέλεση οποιασδήποτε εργασίας που ενέχει κινδύνους ή που μπορεί να εκθέσει σε κίνδυνο την εκπαίδευση του ή να βλάψει την υγεία του ή τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική ή κοινωνική ανάπτυξή του.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα για να εξασφαλίσουν την εφαρμογή του παρόντος άρθρου. Για το σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των άλλων διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα Κράτη ειδικότερα: α. ορίζουν ένα κατώτατο όριο ή κατώτατα όρια ηλικίας για την είσοδο στην επαγγελματική απασχόληση, β. προβλέπουν μία κατάλληλη ρύθμιση των ωραρίων και των συνθηκών εργασίας, γ. προβλέπουν κατάλληλες ποινές και άλλες κυρώσεις, για να εξασφαλίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή του παρόντος άρθρου.

Άρθρο 33.- Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων νομοθετικών, διοικητικών, κοινωνικών και εκπαιδευτικών μέτρων, για να προστατεύσουν τα παιδιά από την παράνομη χρήση ναρκωτικών και

ψυχοτρόπων ουσιών, όπως αυτές προσδιορίζονται στις σχετικές διεθνείς συμβάσεις, και για να εμποδίσουν τη χρησιμοποίηση των παιδιών στην παραγωγή και την παράνομη διακίνηση αυτών των ουσιών.

Άρθρο 34.- Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και σεξουαλικής βίας. Για το σκοπό αυτόν, τα Κράτη, ειδικότερα, παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν: α. την παρακίνηση ή τον εξαναγκασμό των παιδιών σε παράνομη σεξουαλική δραστηριότητα, β. την εκμετάλλευση των παιδιών για πορνεία ή για άλλες παράνομες σεξουαλικές δραστηριότητες, γ. την εκμετάλλευση των παιδιών για την παραγωγή θεαμάτων ή υλικού πορνογραφικού χαρακτήρα.

Άρθρο 35.- Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν την απαγωγή, την πώληση ή το δουλεμπόριο παιδιών για οποιονδήποτε σκοπό και με οποιαδήποτε μορφή.

Άρθρο 36.- Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προστατεύουν το παιδί από κάθε άλλη μορφή εκμετάλλευσης επιβλαβή για οποιαδήποτε πλευρά της ευημερίας του.

Άρθρο 37.- Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επαγρυπνούν ώστε : α. κανένα παιδί να μην υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή σε άλλες σκληρές, απάνθρωπες ή εξευτελιστικές τιμωρίες ή μεταχείριση. Θανατική ποινή ή ισόβια κάθειρξη χωρίς δυνατότητα απελευθέρωσης δεν πρέπει να απαγγέλλονται για παραβάσεις, τις οποίες έχουν διαπράξει πρόσωπα κάτω των δεκαοκτώ ετών, β. κανένα παιδί να μην στερείται την ελευθερία του κατά τρόπο παράνομο ή αυθαίρετο. Η σύλληψη, κράτηση ή φυλάκιση ενός παιδιού πρέπει να είναι σύμφωνη με το νόμο, να μην αποτελεί παρά ένα έσχατο μέτρο και να είναι της μικρότερης δυνατής χρονικής διάρκειας, γ. κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία να αντιμετωπίζεται με ανθρωπισμό και με τον οφειλόμενο στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου σεβασμό, και κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ηλικίας του. Ειδικότερα, κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία θα χωρίζεται από τους ενήλικες, εκτός εάν θεωρηθεί ότι είναι προτιμότερο να μη γίνει αυτό για το συμφέρον του παιδιού, και έχει το δικαίωμα να διατηρήσει την επαφή με την οικογένειά του δι' αλληλογραφίας και με επισκέψεις, εκτός εξαιρετικών περιστάσεων, δ. τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους να έχουν το δικαίωμα για ταχεία πρόσβαση σε νομική ή σε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση, καθώς και το δικαίωμα να αμφισβητούν τη νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας τους ενώπιον

ενός δικαστηρίου ή μιας άλλης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής, και για τη λήψη μιας ταχείας απόφασης πάνω σ' αυτό το ζήτημα.

Άρθρο 38.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται και να διασφαλίζουν το σεβασμό στους κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που εφαρμόζονται σε αυτά σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης, και των οποίων η προστασία επεκτείνεται στα παιδιά. 2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα δυνατά μέτρα για να διασφαλίσουν ότι τα πρόσωπα κάτω των δεκαπέντε ετών δεν θα συμμετέχουν άμεσα στις εχθροπραξίες. 3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη απέχουν από την επιστράτευση στις ένοπλες δυνάμεις τους κάθε προσώπου κάτω των δεκαπέντε ετών. Κατά την επιστράτευση ανάμεσα σε πρόσωπα άνω των δεκαπέντε ετών αλλά κάτω των δεκαοκτώ ετών, τα Συμβαλλόμενα Κράτη προσπαθούν να δίνουν προτεραιότητα στα πρόσωπα μεγαλύτερης ηλικίας. 4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη, σύμφωνα με την υποχρέωση που έχουν, δυνάμει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, να προστατεύουν τον άμαχο πληθυσμό σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης, παίρνουν όλα τα δυνατά μέτρα για την προστασία και τη φροντίδα των παιδιών, που θίγονται από την ένοπλη σύρραξη.

Άρθρο 39.- Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να διευκολύνουν τη σωματική και ψυχολογική ανάρρωση και την κοινωνική επανένταξη κάθε παιδιού θύματος : οποιασδήποτε μορφής παραμέλησης, εκμετάλλευσης ή κακοποίησης, βασανισμού ή κάθε άλλης μορφής σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας ή ένοπλης σύρραξης. Η ανάρρωση αυτή και η επανένταξη γίνονται μέσα σε περιβάλλον, που ευνοεί την υγεία, τον αυτοσεβασμό και την αξιοπρέπεια του παιδιού.

Άρθρο 40.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί, κατηγορούμενο ή καταδικασμένο για παράβαση του ποινικού νόμου το δικαίωμα σε μεταχείριση που να συνάδει με το αίσθημα της αξιοπρέπειάς του και της προσωπικής αξίας, που να ενισχύει το σεβασμό του για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των άλλων και που να λαμβάνει υπόψη την ηλικία του, καθώς και την ανάγκη για επανένταξη στην κοινωνία και την ανάληψη από το παιδί ενός εποικοδομητικού ρόλου στην κοινωνία. 2. Για το σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα Κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε : α. κανένα παιδί να μην καθίσταται ύποπτο, να μην κατηγορείται και να μην καταδικάζεται για παράβαση του ποινικού νόμου λόγω πράξεων ή παραλείψεων, που δεν απαγορεύονται από το εθνικό ή διεθνές δίκαιο κατά

το χρόνο που διαπράχθηκαν, β. κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις: ι. να θεωρείται αθώο μέχρι να αποδειχθεί νόμιμα η ενοχή του, ιι. να ενημερώνεται χωρίς καθυστέρηση και απευθείας για τις εναντίον του κατηγορίες ή, κατά περίπτωση, μέσω των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του και να έχει νομική ή οποιαδήποτε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση για την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισής του, ιιι. να κρίνεται η υπόθεσή του χωρίς καθυστέρηση από μια αρμόδια, ανεξάρτητη και αμερόληπτη αρχή ή δικαστικό σώμα, σύμφωνα με μία δίκαιη κατά το νόμο διαδικασία, με την παρουσία ενός νομικού ή άλλου συμβούλου και την παρουσία των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του, εκτός αν αυτό θεωρηθεί αντίθετο προς το συμφέρον του παιδιού, λόγω κυρίως της ηλικίας ή της κατάστασής του, ιιιι. να μην υποχρεώνεται να καταθέσει ως μάρτυρας ή να ομολογήσει την ενοχή του, να υποβάλλει ερωτήσεις το ίδιο ή μέσω άλλου στους μάρτυρες κατηγορίας και να επιτυγχάνει την παράσταση και την εξέταση μαρτύρων υπεράσπισης κάτω από συνθήκες ισότητας, ν. εάν κριθεί ότι παρέβη τον ποινικό νόμο, να μπορεί να προσφύγει κατ' αυτής της απόφασης και κατά οποιουδήποτε μέτρου που λήφθηκε ως συνέπεια αυτής ενώπιον μιας ανώτερης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής ή δικαστικού σώματος, σύμφωνα με το νόμο, νι. να έχει τη δωρεάν βοήθεια ενός διερμηνέα, σε περίπτωση που δεν καταλαβαίνει ή δεν μιλάει την γλώσσα που χρησιμοποιείται, νιι. να αντιμετωπίζεται η ιδιωτική του ζωή με απόλυτο σεβασμό σε όλα τα στάδια της διαδικασίας.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προσπαθούν να προαγάγουν τη θέσπιση νόμων, διαδικασιών, αρχών και θεσμών εφαρμοζομένων ειδικώς στα παιδιά που είναι ύποπτα, κατηγορούμενα ή καταδικασμένα για παράβαση του ποινικού νόμου και ιδιαίτερα : α. τη θέσπιση ενός ελάχιστου ορίου ηλικίας κάτω απ' το οποίο τα παιδιά θα θεωρούνται ότι δεν έχουν την ικανότητα παράβασης του ποινικού νόμου, β. την εισαγωγή μέτρων, εφόσον αυτό είναι δυνατόν και ευκταίο, για την αντιμετώπιση τέτοιων παιδιών, χωρίς ανάγκη προσφυγής στη δικαιοσύνη, με την προϋπόθεση βέβαια ότι τηρείται ο απόλυτος σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις νόμιμες εγγυήσεις. 4. Μια σειρά διατάξεων σχετικών κυρίως με την επιμέλεια, την καθοδήγηση και την επιτήρηση, τους συμβούλους, τη δοκιμασία, την τοποθέτηση σε οικογένεια, τα προγράμματα γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και τις άλλες εναλλακτικές δυνατότητες πλην της επιμέλειας, θα εξασφαλίζει στα παιδιά μια

μεταχείριση που να εγγυάται την ευημερία τους και που να είναι ανάλογη και με την κατάσταση τους και με την παράβαση.

Άρθρο 41.- Καμιά από τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης δεν θίγει διατάξεις ευνοϊκότερες για την πραγματοποίηση των δικαιωμάτων του παιδιού και οι οποίες είναι δυνατόν να περιέχονται : α. στη νομοθεσία ενός Συμβαλλόμενου Κράτους, ή, β. στο ισχύον για το Κράτος αυτό διεθνές δίκαιο.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ. Άρθρο 42.- Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν να κάνουν ευρέως γνωστές τόσο στους ενήλικες όσο και στα παιδιά, τις αρχές και τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης με δραστήρια και κατάλληλα μέτρα.

Άρθρο 43.- 1. Με σκοπό την έρευνα της προόδου που έχει συντελεστεί από τα Συμβαλλόμενα Κράτη σε σχέση με την τήρηση των υποχρεώσεων, οι οποίες συμφωνήθηκαν δυνάμει της παρούσας Σύμβασης, συγκροτείται Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία επιτελεί τα καθήκοντα που ορίζονται παρακάτω. 2. Η Επιτροπή αποτελείται από δέκα εμπειρογνώμονες υψηλού ήθους και αναγνωρισμένης ικανότητας στον τομέα που καλύπτει η παρούσα Σύμβαση. Τα μέλη της εκλέγονται από τα Συμβαλλόμενα Κράτη ανάμεσα στους υπηκόους τους και συμμετέχουν υπό την ατομική τους ιδιότητα, αφού ληφθούν υπόψη η ανάγκη εξασφάλισης δίκαιης γεωγραφικής κατανομής και τα κύρια νομικά συστήματα. 3. Η εκλογή των μελών της Επιτροπής γίνεται με μυστική ψηφοφορία από έναν κατάλογο προσώπων που υποβάλλουν τα Συμβαλλόμενα Κράτη. Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος έχει τη δυνατότητα να υποδεικνύει έναν υποψήφιο από τους υπηκόους του. 4. Η διεξαγωγή των πρώτων εκλογών θα γίνει το αργότερο έξι μήνες μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας Σύμβασης. Στη συνέχεια οι εκλογές θα γίνονται κάθε δύο χρόνια. Τέσσερις τουλάχιστον μήνες πριν από την ημερομηνία κάθε εκλογής ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών καλεί γραπτώς τα Συμβαλλόμενα Κράτη να προτείνουν τους υποψηφίους τους εντός δύο μηνών. Στη συνέχεια, ο Γενικός Γραμματέας ετοιμάζει έναν κατάλογο με τα ονόματα όλων των υποψηφίων σε αλφαβητική σειρά, αναφέροντας τα Συμβαλλόμενα Κράτη που έχουν υποδείξει αυτούς και τον υποβάλλει στα Συμβαλλόμενα στην παρούσα Σύμβαση Κράτη. 5. Οι εκλογές γίνονται κατά τις συνόδους των Συμβαλλόμενων Κρατών, οι οποίες συγκαλούνται από το Γενικό Γραμματέα στην έδρα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Στις συνόδους αυτές, κατά τις οποίες η απαρτία σχηματίζεται από τα δύο τρίτα των Συμβαλλόμενων Κρατών, εκλέγονται μέλη της Επιτροπής εκείνοι που έλαβαν το μεγαλύτερο αριθμό ψήφων και την απόλυτη πλειοψηφία από τους

παρόντες και ψηφίσαντες εκπροσώπους των Συμβαλλόμενων Κρατών. 6. Τα μέλη της Επιτροπής εκλέγονται για χρονική περίοδο τεσσάρων ετών. Είναι επανεκλέξιμα εάν προταθεί εκ νέου η υποψηφιότητά τους. Η θητεία πέντε μελών από τα εκλεγμένα κατά την πρώτη εκλογή λήγει μετά τη συμπλήρωση δύο ετών. Τα ονόματα των πέντε αυτών μελών επιλέγονται με κλήρο από τον πρόεδρο της Συνόδου, αμέσως μετά την πρώτη εκλογή. 7. Σε περίπτωση θανάτου ή παραίτησης ενός μέλους της Επιτροπής, ή εάν, για έναν οποιονδήποτε άλλο λόγο, ένα μέλος δηλώσει ότι δεν μπορεί να ασκεί τα καθήκοντά του στα πλαίσια της Επιτροπής, το Συμβαλλόμενο Κράτος, που είχε υποδείξει αυτό το μέλος, διορίζει έναν άλλο εμπειρογνώμονα από τους υπηκόους του, για να υπηρετήσει για το υπόλοιπο της θητείας, με την επιφύλαξη της έγκρισης της Επιτροπής. 8. Η Επιτροπή θεσπίζει η ίδια τον εσωτερικό κανονισμό της. 9. Η Επιτροπή εκλέγει τους αξιωματούχους της για μία περίοδο δύο ετών. 10. Οι Σύνοδοι της Επιτροπής συγκαλούνται κανονικά στην έδρα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών ή σε οποιονδήποτε άλλο κατάλληλο τόπο, που καθορίζεται από την Επιτροπή. Η Επιτροπή συνέρχεται κανονικά κάθε χρόνο. Η διάρκεια των συνόδων της καθορίζεται και τροποποιείται, εάν είναι αναγκαίο, από μία συνέλευση των Κρατών μελών στην παρούσα Σύμβαση, με την επιφύλαξη της έγκρισης από τη Γενική Συνέλευση. 11. Ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών θέτει στη διάθεση της Επιτροπής το απαραίτητο προσωπικό και τις εγκαταστάσεις για την αποτελεσματική εκτέλεση των καθηκόντων που της έχουν ανατεθεί, δυνάμει της παρούσας Σύμβασης. 12. Τα μέλη της Επιτροπής που συγκροτήθηκε δυνάμει της παρούσας Σύμβασης εισπράττουν, με την έγκριση της Γενικής Συνέλευσης, απολαβές από τους πόρους του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, σύμφωνα με τους όρους και με τις προϋποθέσεις που ορίζει η Γενική Συνέλευση.

Άρθρο 44.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να υποβάλλουν στην Επιτροπή, μέσω του Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, εκθέσεις σχετικά με τα μέτρα που έχουν υιοθετήσει για την ενεργοποίηση των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση, καθώς και σχετικά με την πρόοδο που σημειώθηκε ως προς την απόλαυση αυτών των δικαιωμάτων : α. εντός των δύο πρώτων ετών από την έναρξη ισχύος της παρούσας Σύμβασης για κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος, β. κατόπιν, κάθε πέντε χρόνια. 2. Οι εκθέσεις που συντάσσονται σε εφαρμογή του παρόντος άρθρου, πρέπει να επισημαίνουν τους παράγοντες και τις δυσκολίες, εάν υπάρχουν, που εμποδίζουν τα Συμβαλλόμενα Κράτη να τηρήσουν πλήρως τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στην

παρούσα Σύμβαση. Πρέπει επίσης να περιέχουν επαρκείς πληροφορίες, για να δώσουν στην Επιτροπή μια ακριβή εικόνα της εφαρμογής της Σύμβασης στην εν λόγω χώρα. 3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη τα οποία έχουν υποβάλει στην Επιτροπή μια αρχική πλήρη έκθεση, δεν χρειάζεται να επαναλάβουν στις επόμενες εκθέσεις που υποβάλλουν, σύμφωνα με το εδάφιο β! της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, τις βασικές πληροφορίες που έχουν ήδη κοινοποιήσει. 4. Η Επιτροπή μπορεί να ζητά από τα Συμβαλλόμενα Κράτη συμπληρωματικές πληροφορίες, σχετικές με την εφαρμογή της Σύμβασης. 5. Η Επιτροπή υποβάλλει κάθε δύο χρόνια στη Γενική Συνέλευση, μέσω του Κοινωνικού και Οικονομικού Συμβουλίου, εκθέσεις για τις δραστηριότητές της. 6. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη καθιστούν ευρέως προσιτές τις εκθέσεις τους στο κοινό της χώρας τους.

Άρθρο 45.- Για την προώθηση της αποτελεσματικής εφαρμογής της Σύμβασης και για την ενθάρρυνση της διεθνούς συνεργασίας στο πεδίο το οποίο καλύπτει η Σύμβαση : α) Οι ειδικοί οργανισμοί, το Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την Παιδική Ηλικία και άλλα όργανα των Ηνωμένων Εθνών έχουν το δικαίωμα να εκπροσωπούνται κατά την εξέταση της εφαρμογής των διατάξεων της παρούσας Σύμβασης, οι οποίες εμπίπτουν στην αρμοδιότητά τους. Η Επιτροπή μπορεί να καλέσει τις ειδικευμένες οργανώσεις, το Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την Παιδική Ηλικία και άλλους αρμόδιους οργανισμούς, τους οποίους κρίνει κατάλληλους, να παράσχουν ειδικευμένες γνώμες για την εφαρμογή της Σύμβασης στους τομείς που ανήκουν στις αντίστοιχες αρμοδιότητές τους. Μπορεί να καλεί τις ειδικευμένες οργανώσεις, το Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την Παιδική Ηλικία και άλλα όργανα των Ηνωμένων Εθνών να της υποβάλλουν εκθέσεις για την εφαρμογή της Σύμβασης στους τομείς που ανήκουν στο πεδίο δραστηριότητάς τους. β) Η Επιτροπή διαβιβάζει, εάν το κρίνει αναγκαίο, στις ειδικευμένες οργανώσεις, στο Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για την Παιδική Ηλικία και στους άλλους αρμόδιους οργανισμούς κάθε έκθεση των Συμβαλλόμενων Κρατών που περιέχει ένα αίτημα ή υποδεικνύει μια ανάγκη για τεχνική συμβουλή ή βοήθεια μαζί με τις παρατηρήσεις και τις προτάσεις της Επιτροπής, εάν υπάρχουν, σχετικά με το παραπάνω αίτημα ή υπόδειξη. γ) Η Επιτροπή μπορεί να συστήσει στη Γενική Συνέλευση να ζητήσει από το Γενικό Γραμματέα να αναλάβει για λογαριασμό της μελέτες πάνω σε ειδικά θέματα, σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού. δ) Η Επιτροπή μπορεί να κάνει υποδείξεις και συστάσεις γενικής φύσεως βασισμένες στις πληροφορίες που έχει δεχτεί κατ' εφαρμογήν των άρθρων 44 και 45 της παρούσας Σύμβασης. Οι υποδείξεις

αυτές και οι συστάσεις γενικής φύσεως διαβιβάζονται σε κάθε ενδιαφερόμενο Συμβαλλόμενο Κράτος και αναφέρονται στη Γενική Συνέλευση, μαζί με τις παρατηρήσεις των Συμβαλλόμενων Κρατών μερών, όπου υπάρχουν.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ. Άρθρο 46.- Η παρούσα Σύμβαση είναι ανοιχτή για υπογραφή σε όλα τα Κράτη.

Άρθρο 47.- Η παρούσα Σύμβαση υποβάλλεται σε επικύρωση. Τα έγγραφα της επικύρωσης θα κατατεθούν στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.

Άρθρο 48.- Η παρούσα Σύμβαση είναι ανοιχτή για προσχώρηση οποιουδήποτε Κράτους. Τα έγγραφα της προσχώρησης θα κατατεθούν στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.

Άρθρο 49.- 1. Η παρούσα Σύμβαση θα αρχίσει να ισχύει την τριακοστή ημέρα μετά από την ημερομηνία κατάθεσης στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών του εικοστού εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης. 2. Για κάθε Κράτος που επικυρώνει την παρούσα ή προσχωρεί σε αυτήν μετά την κατάθεση του εικοστού εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης, η Σύμβαση θα αρχίσει να ισχύει την τριακοστή ημέρα μετά από την ημερομηνία κατάθεσης από το Κράτος αυτό του δικού του εγγράφου επικύρωσης ή προσχώρησης.

Άρθρο 50.- 1. Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος μπορεί να προτείνει μια τροπολογία και να καταθέσει το κείμενό της στο γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Εν συνεχεία ο Γενικός Γραμματέας διαβιβάζει όλα τα σχέδια τροπολογιών στα Συμβαλλόμενα Κράτη ζητώντας τους να του γνωρίζουν εάν επιθυμούν να συγκληθεί διάσκεψη των Συμβαλλόμενων Κρατών, με σκοπό να εξετάσουν και να τεθούν σε ψηφοφορία αυτά τα σχέδια. Εάν, εντός τεσσάρων μηνών από την ημερομηνία της διαβίβασης αυτής, το ένα τρίτο τουλάχιστον των Συμβαλλόμενων Κρατών κηρυχτεί υπέρ της σύγκλησης μιας τέτοιας διάσκεψης, ο Γενικός Γραμματέας συγκαλεί τη διάσκεψη υπό την αιγίδα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Κάθε τροπολογία, που υιοθετείται από την πλειοψηφία των παρόντων και ψηφισάντων στη διάσκεψη Συμβαλλόμενων Κρατών, υποβάλλεται για έγκριση στη Γενική Συνέλευση. 2. Κάθε τροπολογία, που υιοθετήθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, αρχίζει να ισχύει όταν εγκριθεί από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών και γίνει δεκτή με πλειοψηφία των δύο τρίτων των Συμβαλλόμενων Κρατών. 3. Όταν μια τροπολογία αρχίζει να ισχύει έχει αναγκαστική ισχύ για τα Συμβαλλόμενα Κράτη που την αποδέχτηκαν, ενώ τα

υπόλοιπα Συμβαλλόμενα Κράτη παραμένουν δεσμευμένα από τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης και από όλες τις προηγούμενες τροπολογίες που έχουν αποδεχτεί.

Άρθρο 51.- 1. Ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών θα δεχτεί και θα διαβιβάσει σε όλα τα Κράτη το κείμενο των επιφυλάξεων που έκαναν τα Κράτη κατά το χρόνο της επικύρωσης ή της προσχώρησης. 2. Δεν επιτρέπεται καμία επιφύλαξη, που είναι ασυμβίβαστη με το αντικείμενο και το σκοπό της παρούσας Σύμβασης. Οι επιφυλάξεις μπορούν να αποσυρθούν ανά πάσα στιγμή με γνωστοποίηση προς το Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, ο οποίος ενημερώνει γι' αυτό όλα τα Συμβαλλόμενα στη Σύμβαση Κράτη. Η γνωστοποίηση παράγει τα αποτελέσματά της από την ημερομηνία κατά την οποία παρελήφθη από το Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο 52.- Κάθε Συμβαλλόμενο Κράτος μπορεί να καταγγείλει την παρούσα Σύμβαση με γραπτή γνωστοποίηση προς το Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών. Η καταγγελία παράγει τα αποτελέσματά της ένα χρόνο μετά από την ημερομηνία κατά την οποία η γνωστοποίηση παρελήφθη από το Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο 53.- Ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών ορίζεται θεματοφύλακας της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 54.- Το πρωτότυπο της παρούσας Σύμβασης, της οποίας τα κείμενα στην αγγλική, αραβική, κινεζική, ισπανική, γαλλική και ρωσική γλώσσα έχουν την ίδια ισχύ, θα κατατεθεί στο Γενικό Γραμματέα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών.

ΓΙΑ ΝΑ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΘΟΥΝ τα παραπάνω οι υπογράφωντες, ειδικά εξουσιοδοτημένοι από τις αντίστοιχες Κυβερνήσεις τους, υπέγραψαν την παρούσα Σύμβαση.

Άρθρο δεύτερο: Η ισχύς του νόμου αυτού αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, της δε κυρούμενης Σύμβασης από την ολοκλήρωση των προϋποθέσεων που καθορίζονται στο άρθρο 49 αυτής.